AL. BALACI:
Opera de traducător a lui George Coşbuc

RADU BOUREANU
AL. ANDRIŢOIU
(versuri)

ION LĂNCRĂNJAN:
„Eclipsă de soare" (nuvelă)

Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ !

gazeta literară

Anul XIII ● Nr. 38 (725) ● Joi 22 septembrie 1966 ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● 8 pagini; 1 leu

CENTENAR

Coşbuc

Putem spune pe bună dreptate că astăzi toată suflarea românească comemorează, cu un sentiment de adîncă bucurie, împlinirea a o sută de ani de la venirea pe lume a lui George Coşbuc.

Născut la 20 septembrie 1866 în satul Hordou din ţinutul grănicieresc al Năsăudului, încetat din viaţă la 9 mai 1918 în Bucureşti cu cîteva luni înainte ca oraşul nostru să devină capitala unei ţări care cuprindea şi satul său natal, eliberată cu întreaga Transilvanie, epoca de viaţă pămînteană a lui Coşbuc apare, în această clipă de evocare solemnă, aproape egală cu epoca lui de nepieritoare înfăptuire, în operă, în istorie, în conştiinţă, — în tot ceea ce este impalpabil şi impersonal, dar durabil şi neomenesc. De aci înainte, proporţiile se vor schimba cu o sensibilă progresiune. Va veni o vreme cînd nu se va mai afla printre cei vii niciunul dintre cei ce l-au cunoscut, apoi niciunul dintre cei ce i-au fost contemporani, apoi niciunul dintre cei care astăzi, încă, îşi încadrează traiul zilnic cu un obiect, sau şi-l desfăşoară într-o atmosferă şi un peisaj care au fost ale lui. Vor pieri şi arborii, se vor modifica înfăţişările cîmpiei şi munţilor, satului şi oraşelor, cum însăşi atît de mare măsură s-au şi modificat. Nimic din ceea ce e acum fizic, material, concret, nu va mai păstra o urmă directă sau măcar un reflex palid ale unui George Coşbuc care a fost odată om viu. Pura existenţă spirituală îl aşteaptă pe poet, la capătul unui proces care este azi bine început, totuşi abia la început. Frumoasa şi calda comemorare la care participăm se proiectează mai curînd în perspectiva viitoare a acestui proces, un proces în care opera lui se va confrunta cu singura forţă de viaţă care nu cunoaşte moarte : **cu conştiinţa poporului român.**

Căci viaţa lui ce a fost ? Ceva foarte simplu, ceva foarte omenesc cu a multora ca el, dinaintea lui, din timpul lui şi de după el. Pentru generaţii întregi şi numeroase de intelectuali ardeleni, nici nu putem vorbi de biografie : mai curînd de o schiţă, ale cărei legi le-au urmat cu toţii, simbolizînd, cu toate aspectele neînsemnate, destinul, chemarea istorică şi naţională a intelectualităţii ardelene. Cu douăzeci de ani înainte Slavici, cu douăzeci mai tîrziu Goga, sau Rebreanu, sau Lucian Blaga, sau mulţi alţii, — linia vieţii lor reprezintă similitudini extraordinare, supuneri, cum spuneam, la o lege implacabilă, ascultarea unei singure chemări, imperioase şi limpezi. Fii de ţărani, fii de popi sau învăţători sătenşti, fii ai vieţii de veche şi solidă vatră a poporului de peste munţi, ei se nasc prin părţile Aradului sau ale Sibiului, ale Crişului, Mureşului sau Năsăudului, şi linia vieţii lor, abia o clipă singură, începe imediat să o caute pe a celorlalţi, le devine paralelă, apoi o încrucişează, apoi se confundă în ea, adăugindu-se de la ceea ce devine un adevărat şuvoi, într-o singură albie. Intelectualitatea ardeleană curge spre vechea Românie, spre ţara independentă şi naţional, idealul cel mai arzător al tuturor secolelor transilvane trecute. Pruncii cresc în atmosfera de îndîrjită afirmare naţională de fiece clipă care este viaţa ţăranului român de dincolo de Carpaţi, înrobită şi persecutată de imperiul habsburgic, afirmare în limbă, în obiceiuri, în folclor, în port, afirmare

Zaharia STANCU

(Continuare în pagina 7)

NECESITATEA ISTORIEI

Istoria unui popor nu poate încremeni în rîndurile unor cărţi, nu colbul veacurilor e destinaţia ei ; făurită din jertfe şi dureri, făurită de oameni şi conştiinţe, înfăptuindu-şi toate faptele ei în jurul noţiunii de patrie — sinteză a eroismului, a statorniciei, a demnităţii şi dreptului de a stăpîni pămînturile străvechi — istoria e asemeni unui foc nestins care luminează destinul unui popor şi transmite în braţele şi în inimile urmaşilor temperatura necesară înfăptuirii acelui destin.

Istoria poporului român n-a fost scutită de nedreptăţi. Secole de-a rîndul, ţarani, oieri şi cîmpieri acestor pămînturi şi-au sădit generoşi oasele prin toate văile şi pe toate colinele meleagurilor româneşti pentru a opri furia sălbatică sau organizată a tot felul de cotropitori ; transformîndu-şi trupurile în paveză ei au înfruntat şi mişcările militare care ameninţau cu cotropire occidentul în răstimpuri, sau în cel mai bun caz în alte aventuri retale.

Poate nu încă un cap mai luminat şi mai atent, privind şi înţelegînd tragedia şi semnul tragediei de pe aceste pămînturi, înzestrîndu-le pe vremuri dominaţiei romane cu titlul de „atlet", sau de „viteaz", sau de „înţelept", sau de „mare".

Calculele politice şi egoismul unor puteri au uitat să socotească la vremea aceea — şi chiar mai tîrziu — ştiinţa pe care cultura şi civilizaţia Europei o datorau provinciilor locuite de romani, şi a trebuit să apară un Bălcescu, un Kogălniceanu, un Iorga, un Pîrvan, un Titulescu pentru a reda acestor adevăruri strălucitoare, istoria a fost de multe ori nedreptăţită cu toţi, deşi semnul general, definitoriu al istoriei poporului român a fost acela al generozităţii, al incapacităţii şi refuzului structural de a subjuga alte popoare, şi al vitejiei de legendă cînd a fost vorba de apărarea limbii, obiceiurilor, ţarinei şi hotarului.

Semnul acesta al istoriei noastre, necesitatea de a o vedea, de a o înţelege, de a o simţi ca o tradiţie vie, dătătoare de energii şi răspunderi, de a-i uni strălucirea şi eroismul cu demnitatea şi frenezia creatoare a prezentului, de a planta în ea speranţele de azi şi certitudinile viitorului, am simţit-o mai puternic ca oricînd în vizita pe care am făcut-o conducătorii de partid şi de stat, în frunte cu tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în regiunea Galaţi, regiune străveche, mărturie vie, în toate secolele istoriei noastre, a statorniciei, unităţii şi spiritului românesc.

Străjuită la nord de Piroboridava, una din cele mai mari şi mai vestite aşezări ale anticilor noştri strămoşi, dacii, udată la sud de Dunărea care unea triburile gero-dacice de sub poalele Carpaţilor şi din preajma Pontului, oferindu-şi teritoriul ospitalier locuitorilor din patru provincii româneşti : Moldova, Muntenia, Transilvania şi Dobrogea, regiunea aceasta e presărată la tot pasul cu locuri vestite ca nişte insule ale memoriei eterne în fluviul istoriei noastre.

Conducătorii partidului şi statului nostru au poposit în cîteva din aceste locuri, la Jilişteа, la Focşani şi la Mărăşeşti, acolo unde în 1574, Ion Vodă Cumplitul a rostit acele zguduitoare cuvinte despre datoria fiecăruia de a-şi apăra pămîntul, acolo unde în 1859 s-a săvîrşit marele act al unirii principatelor, începutul istoriei moderne a României noastre, acolo unde în 1917 oştirile româneşti, dovedind un eroism legendar, au cîştigat una din cele mai mari bătălii ale primului război mondial şi odată cu ea dreptul de reîntregire a naţiunii noastre.

Zeci şi zeci de mii de oameni au luat parte împreună cu conducătorii partidului şi statului la aceste emoţionante evocări, la acest gest de respect faţă de istorie ; şi în solemnitatea gravă de la Jilişteа şi Mărăşeşti, sau în erupţiile de bucurie cuprinse în acea horă de la Focşani care înconjura Piaţa Unirii, am simţit toţi adevărul istoriei, necesitatea ei, forţa pe care ea o proiectează asupra urmaşilor ; şi amintindu-ne în acele momente alte locuri vizitate : giganţii moderni de pe malul Dunării, adevărate cetăţi ale industriei, ogoarele întinse pline de bogăţii, cartierele noi, strălucitoare din toate oraşele regiunii, locurile în care trăiesc, visează, în care muncesc şi creează oamenii de azi, am înţeles că sensul istoriei noastre, că stindardul istoriei noastre a fost preluat şi încununat şi înălţat cu o răspundere definitivă. Realizînd ţara de azi, România socialistă, stat al dreptăţii sociale, al cinstei, al afirmării personalităţii umane, al demnităţii, stat suveran şi independent, Partidul Comunist a făcut dreptate istoriei, a răspuns acelor cerinţe şi testamente de foc şi sînge pe care le-au lăsat acestui popor înaintaşii noştri. Pe trunchiul acestui arbore al istoriei, sădit şi cultivat cu jertfe şi abnegaţie, prin toate veacurile, a înflorit coroana naţiunii socialiste. E ceea ce-i mărturisea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, unul din veteranii războiului din 1918, că destinul şi istoria acestui

Constantin CHIRIŢĂ

(Continuare în pagina 7)

ISCĂLITURĂ PE OGLINDĂ

Ascuns în straie scumpe, de ochii mei profunzi
Şi largi cît zarea mare, tu nu ştii să te-ascunzi.
Te dai cum eşti pe faţă, întreg fără sfială,
Şi-nzorzonat şi mîndru chiar trist şi-n pielea goală.
În spaţiile mele, de vis şi de lumină,
N-a fost neruşinare să-mi fi rămas străină.
Ai bălăcit în mine ca-n baltă. Se poate mai cunoaşte
Prin aşternutul undei înnotul unei broaşte ?
Am harul şi candoarea seninătăţii sfinte :
Nimic nu mă mînjeşte ca să-mi aduc aminte.

Tudor ARGHEZI

TOAMNA

Fotografia : EMIL COJOCARU

PE UNDE TRECI, PARTID

Pe unde treci, partid, mereu se-aude
efort de pas,
tunet de glasuri,
fierb minutarele în ceasuri
şi ora trece mult mai iute.

Materia-i trezită-n toate,
mărul cunoaşterii
se rotunjeşte-n pom,
un fulger între el şi lume bate
şi gînditoare capete de om.

Aripa capătă contur
şi zborul nume,
lumina cu sămînţă e pătrunsă,
şi-arată limpede în lume
şi lucrurile faţa lor ascunsă.

Adăugăm dimensiuni mai pure căutării,
îngemănaţi cu tine,
tu, timp istoric în mişcare,
partid, geografie-a ţării
gîndindu-se adînc pe sine.

Grigore HAGIU

AZI

ÎN PRIDVOR

Septembrie. Caii mei de abur şi de vis trec prin înserarea de aramă şi se duc în amintire. Zările-s o lacrimă aprinsă pe-un obraz de fată, plopii stau desculţi pe malul Buzăului, ascultă vîntul dinspre Moldova şi scutură pe ape dragostea verii şi o tristeţe dulce, a toamnei care fierbe în frunze şi în luna grasă ca o burtă de lupoaică trăită între stîni, amestecată cu presimţirea iernii ce va veni pe drumurile astea pline de dor şi de urme de oi şi va inunda cu zăpezi, albastre ca umbrele călăreţilor sciţi, cîmpia învăluită acum în miros de ierburi coapte şi de fum — o tristeţe dulce se clatină ametită peste porumburi, peste vii, peste fîntînile depărtărilor.

Sînt acasă, la Grădiştea, sat în drumul Brăilei peste care trece vîntul de la Dunăre şi vîntul de la Siret, ţinut colindat odinioară de hoţii de cai (în nopţile din copilărie vîntul nu era vînt, ci o scuturare de căpestre sub geamuri, zornăit de zăbale, tropot de copite învelite în paie) — e seară, stau în pridvorul vechi şi privesc în adîncul zărilor, într-acolo unde se nasc fulgerele, într-acolo de unde, mic fiind, îmi veneau toate chemările şi parc-aud glas de osii şi o şoaptă din pămînt

„Pe decindea Dunării la vale.
Printre triste mirişti cu ciulini,
Trece-n baltă, legănat agale,
Un chervan cu coviltir de rogojini".

De sus, de lîngă vîrful nucului care atinge pridvorul şi de unde încep să cînte cocoşii de tinichea şi păsările vii îşi taie, cu visle înflorate, cărări spre alte ceruri, văd, spre miazănoaptea plină de nori, Nămoloasa unde doarme în ţarină, amestecat cu grîul, cu ierburile şi cu durerea, trupul bunicului meu căzut în primul mare război — şi simt că sufletul lui pluteşte roată pe zări, peste pămînturile ce gonesc spre Dunăre, aràtînd lumii, care şterge graniţele dintre real şi vis, livezi de piersici, cîmpuri negre în care ai mei au aruncat sămînţa păinii, văi largi în care tractoriştii trag ultimele brazde, dealuri de aur cu vii în care clocoteşte bucuria munţilor şi sate învăluite în miros de porumb, de lapte şi de salcîmi bătrîni... E o seară, cum n-a mai fost, poate, de la începutul lumii, spre munţii Rîmnicului, împovăraţi de legende doar în închipuirea mea (versantele lor, dramatice numai de la distanţă, mi-au furat privirile în toate zilele de vară şi răcoarea lor, fără să o fi cunoscut aievea, o port mereu în suflet) curg stele ca florile de mac şi, ca un rîu subteran, curge, se revarsă din amintire tîrşiit de paşi — sînt paşii ţăranilor mei, mereu purtaţi, odinioară, spre judecăţi de un print Şutu aflat acum sub o lespede de piatră ocolită de toţi pentru că e încărcată de blesteme.

Tata şi mama şi fratele meu s-au întors din cîmpie — şi în odăi, pe pridvor, pe scările de lemn vechi, roase, acoperite de frunze scuturate şi de o lumină galben-vînătă, lumina serilor de toamnă, miroase acum a ierburi şi a pămînt şi a lemn dat la rîndea de tata, şi din aceste mirosuri crude, ale vieţii, se adună şi se încheagă în mine o linişte densă, gravă, o linişte odihnitoare, o înţelegere adîncă şi simplă — e dragostea pentru viaţa liberă, a mea şi alor mei, şi cu gîndul sărut zorile scuturate de vînt şi pămîntul aspru şi roditor al acelui colţ de ţară intrat pentru totdeauna în inima mea, cu durerile de demult şi cu bucuriile de azi.

— Maică-ta, zice tata, maică-ta şi cu frate-tu merg la film. Noi doi rămînem să ciocnim un pahar, aici, pe pridvor.

„Aici, pe pridvor" — unde a rămas toată copilăria mea şi unde luna, în nopţile acestui nemaipomenit septembrie, ajunge şi ia chip de om, chipul bunicului meu care doarme în trupul pămîntului de la Nămoloasa, şi e acum cu noi, cu fiul său şi fiul fiului său.

Fănuş NEAGU

DISCUȚII

OFENSIVA FAPTULUI MĂRUNT

Primul sentiment solid pe care îl creează povestirile recentelor volume ale celor mai tineri prozatori este acela al verosimilității. Cititorul, oricît de bănuitor ar fi la început, se simte atras puțin cîte puțin și sfîrșește prin a crede în autor. Convenția care se încheie între ei este fermă căci ea pornește de la o bază comună reciproc acceptată: amîndoi sînt de acord că ceea ce unul povestește și ceea ce altul află sînt lucruri autentice, verosimile, exacte. Ele sînt spuse de un om care nu are nici un motiv să mintă și cu atît mai puțin să facă pe grozavul.

O primă punte de comunicare între autorul tînăr și cititorul său este datorată deprinderii scrisului, a tehnicii literare moderne. Este un fapt remarcabil că tinerii prozatori *știu să scrie*. Au dispărut mai toate acele naivități tehnice care ar fi făcut gloria prozei scurte de la Nicu Gane la Brătescu - Voinești. N-am putea însă nici afirma că ele au dispărut cu totul.

Receptarea rapidă din planul expresiei nu face decît să consolideze sentimentul de autentic prezent prin substanța prozelor. Ieșirea din schematism, evadarea din confecționat s-au făcut în majoritatea cazurilor prin opțiunea pentru faptul mărunt, cotidian, negeneralizat și negeneralizabil. Despre avantajele și dezavantajele acestui tip de proză, despre semnificațiile lui vom vorbi în cele ce urmează. Vom cerceta autorii în bloc și nu ne vom mai ocupa de trăsăturile și calitățile individuale ale fiecărui autor: ele au fost prezentate de întreaga critică literară cu îndeajuns de multă generozitate.

Micul fapt adevărat poate fi unul exterior, vizibil, anecdotic așa cum îl cultivă Ion Bălăceanu sau Laurențiu Cerneț, dar el poate fi și o simplă deplasare psihologică declanșată de o situație oarecare, deplasare rămasă neexteriorizată și de cele mai multe ori necomunicată (Sînziana Pop, Ana Barbu, Constantin Mateescu). Și într-un caz și în celălalt vom fi însă martorii unor mici acte, mici hotăriri și mici nehotăriri, mici probleme, mici pasiuni sau mici morale. Și micile piese se vor numi: *Visele lui Vrabie, Marieta Siminică, La capăt de linie, Și eu sînt Eva, Metamorfoze, Înainte de a fi frați*, etc. A dispărut pînă și tipologia personajelor ieșite din comun cu trăznelii care țineau de la un simplu „hobby" în pură manieră dickensiană pînă la țicneala agresivă, personaje atît de dragi unei alte generații.

Faptul mărunt nu are nevoie de un spațiu extins. Valoarea sa este aproape una punctuală. Bucățile vor fi și ele scurte, de trei, patru pagini. Există și unele care depășesc aceste dimensiuni. Unele dintre ele sînt lungi, altele lungite: dar amploarea dimensională nu este echivalată de amploarea perspectivei. Forma lor este una rectangulară, obținută prin înșirarea faptelor mărunte într-o succesiune cu același sens și același semn pe care îl are fiecare dintre fapte luat independent. *Pe drumuri* de Ion Bălăceanu constituie un astfel de exemplu. Povestirea aduce de altfel lucruri tratate și de alții: din păcate însă ca orice lucru petrecut „pe drum" ea nu are direcții și nici măcar sensuri, amintind de literatura unui Petre Belu cu băieți de prăvălie, ucenici și vînzători de ziare.

Omul faptului mărunt este unul aproape anonim cu un nume și o stare civilă care nu au nici o importanță. Lui i se întîmplă niște lucruri care se pot întîmpla oricui. Unele personaje din *La marginea orașului* de Sînziana Pop, *Cu o jumătate de chip* de Ana Barbu, nici nu au nume. Un personaj este *Omul de un milion*, Ion Bălăceanu îl numește pe un altul convențional Ion. „Oamenii sînt făcuți din semitonuri, din nuanțe", afirmă personaj întîi din *În căutarea lui Valentin* de Laurențiu Cerneț. Nu mai există așa dar caractere în sens aristotelic sau hegelian și de fapt nici unul dintre autori nu se arată preocupat de a realiza așa ceva. Oamenii lor ezită, ei suferă continui mutații psihologice, morale și chiar fiziologice. Opțiunea se face parcă pentru personajul șters, pentru „omul fără însușiri" teoretizat de Musil. Structurile individuale sînt prezentate printr-o serie de acte discontinui, provenind parcă din tehnica unui pictor pointilist. Nu lipsește evident nici largul sector al tropismelor în care proza feminină se arată predominantă. Ele sînt de fapt efectele unui liriam obiectivat, așa cum se vede la Ana Barbu în *De unul singur* sau *La patiseria din colț* și la Sînziana Pop în *Puține mobile și calme*, dar cantitatea imensă de oameni anonimi mă înspăimîntă. Poate și numai prin faptul că ea este o eroare. O eroare care ține de supraolicitarea faptului cotidian. „Omul din nuanțe" este fără îndoială ceva foarte interesant, dar el devine un coșmar din momentul în care e generalizat. Se uită de altfel, prin generalizare, un adevăr elementar, acela că semitonul nu există decît prin confruntarea lui cu tonul. „Oamenii din nuanțe" sînt necesari din punct de vedere literar în măsura în care ei sînt ipostazele unor indivizi aflați pe un drum către o realizare totală.

Puțini sînt cei care încearcă depășirea normelor minime cerute de prezentarea faptului mărunt: Sînziana Pop o face prin stilul care, la nivelul limbajului, îi este absolut personal, Iulian Neacșu prin tentativa de abordare a modalității absurde, Ion Bălăceanu evadează uneori din magma evenimentului stereotip și inoată în zona ambiguă a fanteziei infantile cu o siguranță impresionantă *(Ceașca, A răsărit luna)*. Fantasticul din proza sa nu e unul pur „artistic", ci acela firesc, ieșit din trăirile reale ale unui copil suprasensibilizat de evenimente morale sau fizice care depășesc capacitatea sa de aprehensiune și reacție. Alte succese țin de nivelul compoziției bucății. Într-o povestire care se numește *Apa aceea tulbure*, Laurențiu Cerneț introduce două monologuri interioare care nu comunică între ele. Fiecare dintre ele este o replică la celălalt, dar legătura o face cititorul, nu personajele. Citind această povestire ne vom gîndi automat la unele procedee faulkneriene, dar indiferent dacă autorul a pornit de la modele sau de la cercetări personale, faptul e remarcabil.

Unul dintre procedeele aservite faptului mărunt este ficțiunea persoanei întîi. Contactul dintre autor și cititor este mai strîns și el se păstrează atîta vreme cît autorul nu trișează. Procedeul presupune evenimentul autobiografic, experiența trăită de autor, declanșată de el, la care participă, sau care i se comunică de altcineva. Din păcate majoritatea evenimentelor autorului sînt dintre cele mai cotidiene. În plus, cititorul crede pe autor atîta vreme cît acesta vorbește despre el, dar prin însăși convenția încheiată tacit, el îi refuză darul ubicuității. Eroarea de a intra în psihologia celorlalte personaje exact ca în propria sa psihologie o face bunăoară Ion Bălăceanu în *A răsărit luna*. După o primă parte scrisă la persoana întîi, urmează cîteva secvențe scrise la impersonala persoană a treia care distruge farmecul realmente existent în cadrul povestirii. O altă consecință secundară a persoanei întîi, nu dintre cele mai plăcute pentru cititor, este scăderea interesului pentru finalul povestirii care nu poate fi decît unul stereotip, de vreme ce autorul continuă să povestească, să existe. Atenția cititorului nu poate fi captată în acest chip de convenție decît prin două mijloace: autorul *să aibă ce să povestească* sau *să știe să povestească*. Ion Bălăceanu ar face parte din prima categorie; Sînziana Pop și parțial Ana Barbu din cea de a doua, dar nici unul dintre autori nu întrunește condiția ideală a simultaneității celor două mijloace și persoana întîi rămîne insuficient valorificată.

Unele povești sînt nesemnificative prin rolul exagerat al hazardului, al evenimentului aleatoriu integrat într-o realitate pe care nu o definește. În *Accidentul* lui Constantin Mateescu, un nebun sau un pseudonebun moare pentru că fusese legat într-o ambulanță care se ferește din drumul unei căruțe. Personajul principal din *O privire în urmă* de Laurențiu Cerneț are o ciudată maleabilitate față de pornirile subiective ale unui individ bine „orientat". Sînt exploatate apoi excesiv micile disensiuni familiare datorate unor distribuții nedorite: resentimentele copiilor față de părinți nelegitimi și ale părinților oficiali față de copii oficiali, ca în unele povestiri de Ana Barbu și Sînziana Pop.

O altă consecință neplăcută a inflației de fapte mărunte o vom considera preocuparea pentru existența larvară prezentată cam poritivist, fără conferirea unor sensuri de valoare exemplară (Ana Barbu: *În doi, În familie*). Unele povestiri cu astfel de personaje sînt imposibil de fixat în timp: ne vine greu să localizăm bunăoară *Seara unui actor* sau *Întîlnire tîrzie* de Constantin Mateescu, *Visele lui Vrabie* de Laurențiu Cerneț, sau *La capăt de linie* de Ion Bălăceanu. Micul fapt adevărat are putere de penetrație și poți oare să nu-l crezi pe Constantin Mateescu atunci cînd face teoria opțiunii prin intermediul unui șofer sau cînd vorbește despre problema fundamentală a oricărei operații de bărbierire care este execuția corectă a formei personelului? Bineînțeles că nu. Dar la capătul unei astfel de povestiri ne vom întreba: ei și?

N-am găsit apoi la nici unul dintre volume măcar cîte o povestire pilon după care să mă orientez în noianul de mici fapte. Tablelor de materie le lipsește coloana vertebrală. Un fapt semnificativ în acest sens îl constituie înseși titlurile volumelor: nici unul dintre ele nu amintește o bucată memorabilă. Ion Bălăceanu scrie *Ceașca*, dar își numește volumul *Ptinea și bicicleta*, schiță care putea fi scrisă și de Ana Barbu, care își numește volumul *Nunta de argint* după o povestire care cu neînsemnate retușuri stilistice ar fi putut fi semnată de Constantin Mateescu al cărui volum se numește *Rochia cu anemone*, care... etc. Vom generaliza de aici echivalența talentului autorilor sau mai curînd pe aceea a preocupărilor lor? Iată așa dar încă unul din dezavantajele faptului mărunt.

Prin urmare povestiri care aduc aminte că există lucruri cotidiene. Povestiri utile. Povestiri care nu se rețin după lectură. Povestiri adevărate care nu depășesc limitele adevărului pe care îl conțin.

Se poate însă cere mai mult de la o povestire? Credem că da. Argumente pentru aceasta pot fi atîtea proze scurte de Cehov, Sadoveanu, Faulkner, Caragiale, London, Kafka sau Thomas Mann, — autori de schițe monumentale. Nu vrem în nici un caz să facem un paradox. Există mici piese monumentale pe care Paul Valéry le și numise așa. În cazul lor, cel mai mărunt detaliu este de ordinul grandorii în efectul de ansamblu, preciza el. Am căutat în prozele tinere ansamblul. Dar n-am găsit grandoarea.

Explicația trebuie căutată în faptul că structura evenimentului mărunt este ceva mai complexă decît apare din proza tinerilor. Un teoretician dintre cei mai interesanți, Roland Barthes consacră chiar un studiu structurii faptului divers. Faptul divers este punctul de intersecție al contingentului cu generalul, al ordinei cu dezordinea, al coincidenței cu cauzalitatea. S-ar putea ca faptul divers să aparțină mai mult unei lumi a semnificației și mai puțin a aceleia a sensului: dar literatura ideală a faptului mărunt va fi aceea în care prin semnificație se revelă sensul, în care racordarea dintre aparentul accidental și ordinea impecabilă din care el face parte nu este ruptă. Din păcate prozele tinerilor încă n-au reușit să exprime lucrul acesta.

Nimic nu mă îndeamnă să strig *Ecce homo!* Dar aștept încă: povestitorul sau măcar povestirea care trebuie să apară.

Marian POPA

● **POEZIE**

— Ion **Minulescu**: **Scrieri, 3 volume. Ediție îngrijită și prefațată de Mătei Călinescu.** — Editura pentru literatură.

— Gh. Tomozei: **Poezii.** — Editura pentru literatură.

— Ioanid Romanescu: **Singurătate în doi.** — Colecția „Luceafărul", Editura pentru literatură.

— Gh. Pituț: **Poarta cetății.** — Colecția „Luceafărul", Editura tineretului.

● **PROZĂ**

— Delavrancea: **Domnul Vucea,** cu o prefață de Al. Săndulescu. — Colecția „Biblioteca școlarului". Editura tineretului.

— **V. Voiculescu: Povestiri** (vol. I: **Capul de zimbru,** vol. II: **Ultimul Berevoi**). **Cuvînt înainte de Vladimir Streinu** — **Editura pentru literatură.**

— **Dimos Rendis: Zece ore nefîrșite,** roman. — Colecția „Aventura", Editura tineretului.

— **Silvia Nicolau-Cinca: Pisica și vorbele,** povestiri. — Editura pentru literatură.

— **Constantin Georgescu: Amintiri simple,** schițe și povestiri pentru copii. — Editura tineretului.

— **Constantin Stoiciu: Dimineața,** povestiri. — Colecția „Luceafărul". Editura pentru literatură.

★

— **Ștefan Zweig: Secret arzător,** roman. În românește de Elena Davidescu. Prefață de Herta Perez. — **Editura pentru literatură universală.**

— **Vasco Pratolini: Statornicia rațiunii,** roman. Traducere și prefață de Florian Potra. — Editura pentru literatură universală.

— **Graciliano Ramos: Vieți seci,** roman. În românește de A. Benedek. — Editura pentru literatură universală.

MARCEL BRESLAȘU

În ziua de 20 septembrie 1966 a încetat din viață, după o lungă suferință, poetul Marcel Breslașu, membru al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, redactor șef al revistei „Secolul 20".

Născut în 1903, la București, Marcel Breslașu s-a dedicat, din tinerețe, cu egală pasiune poeziei și muzicii. A început să publice din 1919, devenind, de-a lungul anilor, colaborator al revistelor „Vremea", „Reporter" și al altor publicații.

Apropierea de mișcarea muncitorească și intrarea sa în rîndurile Partidului Comunist Român în anul 1940 l-au ajutat pe poet să înțeleagă frămîntările maselor populare și să le tălmăcească în versuri vibrante ca în poemul său „Alfabet pentru o școală de seară", datînd din 1942. După eliberarea țării de sub jugul fascist, în numeroase volume, printre care „Grivița Roșie", „Poeme pentru un ziar de perete", „La tîrg la Iași — 1917" și-au găsit expresia poetică aspecte ale luptei poporului împotriva nedreptăților sociale din trecut și ale idealurilor construirii unei vieți noi.

Poet laborios, Marcel Breslașu a cultivat și genul fabulei. Volumele „Niște fabule mici și mari pentru mari și mici", „Dialectica poeziei" sau „Cîntec despre cîntece", se disting prin fantezie intelectuală și imagini spirituale. De asemenea, el a publicat numeroase pagini pline de gingășie și prospețime dedicate copiilor.

Marcel Breslașu s-a făcut remarcat și ca muzician, prin cîntece, lieduri, compoziții corale, care au întrunit o largă audiență.

Concomitent cu munca de creație originală și cu activitatea de redactor șef al revistei „Secolul 20", pe care a condus-o de la înființarea ei, poetul Marcel Breslașu a desfășurat o amplă activitate de traducător, făcînd cunoscute publicului românesc multe valori ale poeziei universale.

Pentru meritele sale în domeniul creației literar-artistice și pentru activitatea obștească, Marcel Breslașu a fost distins cu ordine și medalii. El a fost, de asemenea, Laureat al Premiului de Stat.

Prin încetarea din viață a lui Marcel Breslașu, literatura noastră pierde un scriitor de seamă, un militant pentru înflorirea literaturii și culturii noi.

COMITETUL DE CONDUCERE AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

★

Corpul defunctului va fi depus la Casa Scriitorilor (Calea Victoriei nr. 115) în dimineața zilei de joi, 22 septembrie a.c. Adunarea de doliu va avea loc la orele 12,30.

La orele 13,30 va avea loc incinerarea la Crematoriul „Cenușa".

O ÎNTÎMPLARE ÎN TREI TREPTE

PRIMA TREAPTĂ: Povestea e simplă: doi ingenioși gazetari sovietici urcă în trenul care mergea spre Don și îl surprind... cu totul întîmplător, pe scriitorul M. Șolonov, care are oroare de interviuri. La insistențele celor doi reporteri, tovarăși de drum, Șolohov primește să răspundă la întrebările lor cu o condiție: să coboare după aceea, la prima stație (vreo 200 km. distanță) — Riazan.

A DOUA TREAPTĂ: **Figaro littéraire,** într-unul din ultimele sale numere, salută **performanța,** reproducînd pur și simplu interviul apărut într-o publicație sovietică.

A TREIA TREAPTĂ: **Contemporanul,** în ultimul număr, la rubrica de note **Caleidoscop,** răsucind prea repede instrumentul ce dă titlul rubricii, răstoarnă complet realitatea: aflăm că interviul aparține lui **Figaro littéraire.**

...Și iată cum, motăind în timpul lecturii, ajungi să plasezi pe orbită informații greșite.

„ACTUALITATEA UMORISTICĂ" A LUI GEORGE COȘBUC?

Umorul șugubăț, atît de propriu **Urzicii,** (antonpannesc i-am zice, de n-ar fi rabelaisian, aproape molieresc, prin subțirime și acuitate, vădind însă și solide influențe aristofanești) îmbinat la timp și cu socoteală cu o înaltă ținută teoretică, produce din cînd în cînd în paginile revistei exegeze critice demne de toată luarea aminte.

Ultima, prilejuită de centenarul **Coșbuc,** a apărut în nr. 16/1966 sub un titlu plin de făgăduințe: **Actualitatea umoristică a lui George Coșbuc,** titlu care ne-a fascinat într-adît încît, fără să ne putem împotrivi cîtuși de puțin, am citit tot ce urma după el. Cu toate că — se pare — nici măcar cu ocazia centenarului, Coșbuc nu poate avea o „actualitate umoristică"...; în bună limbă românească se putea spune „actualitatea umorului lui George Coșbuc". Cum ar fi dacă, vrînd să lăudăm caricaturile care apar în revistă, am folosi același stil scriind un articol intitulat: „succesele caricaturale ale **Urzicii**"? N-ar fi corect în nici un chip!

Oricum, deși incorect, titlul și-a îndeplinit menirea — atrăgîndu-ne atenția asupra restului. Curajul nostru n-a rămas nerăsplătit; dimpotrivă, citind exegeza în cauză ne-am însuflețit, de lîngă niște profunde adevăruri care nu înțelegem cum ne-au scăpat pînă acum, și niște formulări teoretice pline de claritate pe care numai inaptitudinea noastră ne oprește a le săpa în piatră: „Acest prodigios om de litere, traducător din limbile latină, sanscrită, italiană și engleză, s-a dovedit în creația sa poetică (preocupare secundară, se pare, după cum reiese din enumerare — n.n.) o puternică și clară cutie de rezonanță a sentimentelor care au frămîntat de veacuri existența poporului nostru". „Umorul lui G. Coșbuc are cîteva teme favorite în care excelează: îngîmfarea și prostia celor care se socotesc puternici prin poziția lor materialicească dominantă în opoziție cu cei realmente puternici prin calitățile lor morale (**Cetatea Neamțului. Lordul John, Poet și critic, Dușmancele etc.**)".

Uimirea noastră, vag trezită, capătă explicații liniștitoare, cîteva paragrafe mai departe: „...lordul John... crezîndu-se cel mai puternic om din lume este aruncat peste gard de voinicul fierar cu care venise să se întrecă la luptă". Așa mai merge. Vasăzică lordul John se socotea puternic prin poziția lui „materialicește dominantă" și a venit să se întrecă la luptă cu un fierar care l-a zvîrlit peste gard, probabil fiindcă era „realmente puternic prin calitățile lui morale". O atît de pertinentă analiză naște invidii...

Dar analiza la **Jocul dragostei?** — adevărat model: „**Jocul dragostei**: este vorba de acea «hîrjoană» plină de gingășie dintre doi tineri care se iubesc, totul desfășurîndu-se într-o atmosferă de puritate desăvîrșită. Ne întrebăm dacă nu cumva acesta este umorul pozitiv atît de controversat în zilele noastre". Salutăm lansarea frumoasei ipoteze mai ales într-o problemă atît de larg controversată cum ar fi cea a umorului pozitiv, și contribuția **Urzicii** în această direcție. Ne încearcă regretul că nu putem cita în întregime „actualitatea umoristică" din **Urzica;** oricum, trebuie să aibă și cititorii unele surprize. Trebuie să reținem însă, și asta cu toată atenția, că „hazul poetului din Hordou-Năsăud este proaspăt de parcă ar fi scris în zilele noastre". Dar, slavă Domnului, nu e publicat în **Urzica...**

P.S.

Ne așteptăm ca, într-un număr viitor al **Urzicii,** să apară o fabulă referitoare la critici, poate cu subtilul titlu: **Trandafirul și nuiaua,** dar merită riscul...

O ZI PLINĂ

Pe cei ce alcătuiesc programele — în special duminicale — ale emisiunilor radiofonice nu ni-i putem închipui, în ruptul capului, altfel decît ca pe niște centenari sau chiar... centauri (reputați pentru înțelepciunea lor) cu bărbi lungi, colilii, meditînd zi și noapte cum să facă să lase lucrurile bine. Se zice că autorul Criticii rațiunii pure, Kant, s-a abătut o singură dată în viață de la implacabilul său orar de lucru: la vestea izbucnirii revoluției franceze. Ei bine, oamenii noștri — niciodată! Roadele splendide ale acestei perseverențe exemplare, de la care cugetătorii de o austeritate rectilinie ai programului de radio nu s-au îndepărtat cu o iotă, se vădesc aproape ori de cîte ori deschidem aparatul de radio. Se întrec însă pe ei înșiși în zilele hărăzite obștescului repaus (confirmă programul I și II Radio pentru duminicile de 11 și 18 septembrie crt.).

Într-adevăr, ce fericire mai **mare** decît să faci, dimineața, **ochi în sunet de fanfară** (7,18) sau să te întinzi **cît** poți trozninău-ți oasele pe **fondul** sonor al unor **Valsuri nemuritoare** (7.30). Cei foarte matinali beneficiază de o **excursie pe portativ** (6.45). Și aceasta nu e **decît** începutul, plin de promisiuni. După emisiunea **pregătitoare Melodii... melodii de la ora 7.30** sîntem invitați — la 8,40 — să zburăm drept spre soare pe aripile muzicii ușoare. Cînd toț omul își la sfînta gustărică de dimineață cade la țanc emisiunea **Muzică din operete** (9,30); la 10.30 sîntem în al nouălea cer cîntă Ilinca Cerbacev. Acele ceasornicului își urmează drumul... Pînă să mai dea ciorbița un clocot ascultăm niște Șlagăre (11,45). Ultimele acorduri ale Simfoniei a VII-a de Beethoven abia stinse, ni se face o propunere plină de bun simț: **Fredonați cu noi aceste melodii** (12,02). La ora 13, strînși cu toții de la mic la mare, în jurul aparatului de radio îl ascultăm literalmente vrăjiți pe Gică Petrescu, care mai are atîtea de spus. La 13,30 un antrenant **concert de prînz,** care ar fi putut dezlega pînă și blestemul lui Tantal, ne face să salivăm din abundență. Nobilă misiune a muzicii, aceea de a pune în mișcare risnița maxilarelor noastre! O bună parte a după amiezii ascultăm încîntați — în cadrul emisiunii **Sport și muzică** — conversația degajată, inteligentă, spirituală a lui Ion Ghițulescu. Păcat că admirabilele lui cauzerii se risipesc în vînt. Nu înțelegem de ce Ion Ghițulescu nu pune mîna pe condei. Cît timp îi mai trebuie oare pînă să se decidă a scrie acele pregnante eseuri de care avem atîta nevoie și pe care numai el le poate scrie? La 19.03 ne bosumflăm niței: **Două studii pentru pian de Liszt.** Dar 12 minute (cît ține această emisiune) trec repede și iată-ne — la 19.15 — din nou în mijlocul muzicii ușoare: **Refrene preferate.** La 19,30 cunoștințele noastre sînt puse la încercare: **Recunoașteți aceste cîntece — muzică ușoară,** iar cînd, la 20,30, crainicul anunță: **Cîntă în această seară Doina Badea...** ne dăm limpede seama, cu satisfacție, că într-adevăr seara aceasta nu va fi o seară pierdută. După romanțele de la orele 21,15, care ne storc lacrimi, urmează o avalanșă de emisiuni săltărețe: **Balul notelor, Ringul de dans vă așteaptă, Dans în noapte** etc.

Și cînd, în sfîrșit, extenuați, mult după miezul nopții ne virăm în așternuturi, cu pîinița urechi plină ochi de muzică bună, veselă, un zîmbet placid ne flutură pe buze. Am petrecut o duminică plăcută. Noapte bună!

IAR PREFEȚELE...

Discutăm cu multă aprindere despre critică, despre rafinarea mijloacelor de investigație literară..., despre lecturile „infidele" sau fidele, se realizează progrese considerabile în analiza diferențiată a fenomenului literar, și în vremea aceasta, într-un ritm pașnic, de o dulce seninătate, continuă să ne răsară sub ochi absolut imperturbabile prefețe (la cărți de mare tiraj!) pe care, citindu-le, îți vine să-ți tei lumea în cap. Mai ales cînd își propun să recomande autori reputați prin spirit, vervă și o fabuloasă rezistență la clișeu.

Iată cu ce drăgălășenii ești momit să-l citești, nici mai mult nici mai puțin decît pe Scedrin într-o „notă introductivă" la *Povestirile* sale: *„el a creat numeroase opere de o înaltă măiestrie artistică, în care a adus o critică necruțătoare..."*; *„critică față orînduirea socială"*; *„Scedrin biciuiește..."*; de asemenea el *„biciuia fără cruțare..."*, și tot el *„satiriza aspectele negative..."*; el *„înfierează..."*, alteori, nu *„înfierează"*, ci, răzgîndindu-se, *„atacă..."*; două rînduri mai jos, el *„lovește..."*.

Nu știm cine a redactat prefața (semnează cu modestie: Editura pentru literatură universală) dar i se potrivește din plin remarca lui Scedrin însuși: *„Dacă-și băga odată ceva în cap, nu i-o mai puteai scoate, să-l fi tăiat în bucăți..."*.

MODERNITATE ȘI ACCESIBILITATE

Se citește cu atenție și interes „ancheta" publicată de Iașul literar (8/1966), pe tema **„Modernitate și accesibilitate".** Redactia s-a adresat unor critici experimentați în direcția analizei „la obiect", solicitîndu-i, de astă dată, să se refere la probleme de un orizont mai larg privind dezvoltarea poeziei actuale: **Credeți că modernitatea literaturii ridică dificultăți în privința accesibilității acesteia? Cum vedeți raportul dintre modernitate, individualitatea creatoare a artistului și diversitatea de stiluri?** ș.a.m.d. Majoritatea răspunsurilor se disting prin finețe, receptivitate, echilibru în aprecieri.

Este firesc și este bine ca o revistă ieșeană, în tradiția „spiritului critic" moldovenesc și ibrăilenist, să îndemne la pondere, rațiune, claritate, să cenzureze „moda" literară, fenomenele neorganice de mimetism.

Dar nu mai e bine cînd unii critici ieșeni preiau, odată cu tradiția durabilă, prejudecățile, vechile animozități și idiosincraziile locale față de, să zicem, Lovinescu și cenaclul **Sburătorul.** „Eroarea — scrie unul din ei (M. Drăgan) — izvorăște din faptul că acei care s-au declarat și se declară în mod ostentativ **inovatori,** partizani ai unei modernități zgomotoase, au afișat rezervă, dacă nu chiar o reacțiune îndîrjită împotriva înaintașilor. La noi, de pildă, cei grupați în jurul **Sburătorului** și în primul rînd Eugen Lovinescu, teoreticianul „modernismului", înțelegeau prin „clasic" ceva „învechit", etc.

Include, oare, criticul și pe E. Lovinescu printre partizanii modernității „zgomotoase"? Lucrurile sînt ceva mai complicate și mai simple totodată... La presupunerea că ar fi manifestat o reacțiune „îndîrjită împotriva înaintașilor", să amintim numai că este autorul substanțialei monografii **Titu Maiorescu** și că a mai scris cîteva cărți deloc „îndîrjite", despre Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Gheorghe Asachi...

Afinități, poate simpatice, cu valorile și, uneori, cu prejudecățile Iașului de altădată, îi datorăm și înscrierea lui G. Topîrceanu (vezi răspunsul criticului M. Barbu) pe lista „personalităților cu totul deosebite... mai greu receptate la început..." Nu e cazul.

ULYSSE

Aqua Forte

RONI NOEL *PERECHE*

ILIE PURCARU: cronica literară „ESCALE SPRE NOI ÎNȘINE"

Mai este nevoie s-o spunem? Cartea de reportaje Escale spre noi înșine **a lui Ilie Purcaru, ca atîtea altele aparținînd aceluiași gen, este o cîntare, consacrată realităților actuale. Întrebarea este: reporterul trebuie să cînte sau să informeze? Propunîndu-și, de exemplu, să pună într-o vie lumină marile înfăptuiri ale socialismului, cum e bine să procedeze, încotro să se îndrepte preferințele sale: spre cîntec, spre** poem **sau spre informarea amplă, serioasă, precisă, interesantă și — de ce să ne ferim de cuvînt — senzațională? Înclin hotărît spre soluția din urmă. E bine să lăsăm cîntecul poeților, fiecare gen avîndu-și propriul arsenal de mijloace artistice. Dar la aceste probleme vom mai reveni. Să vedem pînă atunci cum e făcut și ce cuprinde în linii mari volumul. Textul este dispus pe portative paralele, unul aparținînd autorului, celălalt fiind constituit din opiniile diferitelor personalități străine (politice, artistice etc.) care ne-au vizitat țara. Există așadar în volum, pe de o parte, o mărturie, ca să-i spunem așa, autohtonă și o perspectivă din interior, pe de altă parte un** temoignage **din afară și un punct de vedere exterior (dar care nu exclude nicidecum simpatia). Glasul scriitorului și vocile oaspeților converg într-un elogiu binemeritat adresat României socialiste. Autorul, care-și relevă de-a lungul paginilor priceperea, talentul, inteligența, cunoștințele, are meritul de a nu fi neglijat sarcina de căpetenie a oricărui reporter, fie el oricît de literar, aceea de a informa. Aflăm astfel multe lucruri interesante, senzaționale chiar, din cartea lui Ilie Purcaru: o echipă de globe-trotters pornită în 1912 de pe plaiurile noastre străbate terestru o sută de mii de kilometri ducînd pretutindeni în lume cîntecul, dansul și tricolorul românesc; un plugar, Ion Stoica din Ormindea-Zarand născocește — cu învățătură și avere puțină — naive, dar cutezătoare, mașini de zburat; la Tîrgu Jiu în anii războiului — lîngă simbolul coloanei infinite — strategii insurecției veghează zi și noapte în dosul sirmelor ghimpate și tot acolo un solitar (astronomul Victor Daimaca) descoperă pe firmament o nouă stea; de la previziuni sumbre agenția Reuter trece — în răstimpul și sub presiunea schimbărilor produse în ultimele două decenii — la recunoașterea progreselor înfăptuite în România și chiar la elogii etc.**

Cartea lui Ilie Purcaru se ridică deasupra realizărilor obișnuite ale genului, dar nu atît cît trebuie pentru a evada din cîmpul gravitațional al unor metehne de mult timp perpetuate. Să facem cîte o scurtă escală în dreptul cîtorva din ele. Și reportajele pe care le analizăm încearcă să-și depășească condiția, să devină reportaje-imn, reportaje-hiperbolă fără vreun cîștig în planul persuasiunii (căci ce poate fi mai convingător decît fapta, știrea, cifra!) dar cu riscul de a cădea în idilism. Și firește, cade în cele din urmă, învăluind totul în roz și exagerînd pretutindeni proporțiile (ca și cum realitățile noastre așa cum sînt n-ar fi destul de impunătoare!).

Dacă reporterii ar trebui să-și alcătuiască genealogia îmi închipui că ar fi așezat neapărat în linia strămoșilor pe Argus, întruchipare a mitului vigilenței perpetue, a privirii sfredelitoare, a văzului pretutindinar. Căci datoria reporterului nostru este nu numai (deși în primul rînd) de a releva înfăptuirile și de a aclama succesele, ci și de a semnala anume lipsuri, rămîneri în urmă, răbufniri ale vechiului cu scopul evident al remedierii acestora și cu condiția subînțeleasă de a le așeza în contextul general stenic al realităților noastre. Dar în vreme ce ochiul jubilator e deobicei larg deschis (și e foarte bine să fie astfel), ochiul necruțător, menit să divulge vestigiile trecutului, tot ceea ce împiedică drumul nostru înainte — clipește somnoros. Ilie Purcaru nu pare a face nici el excepție în această privință. Tocmai de aceea paginile sale au uneori un aer convențional, neconvingător. Destule reportaje obosite produce confuzia între noțiunile de importanță istorică și senzațional, spectaculos (elemente constitutive ale genului). Prima n-o implică însă neapărat pe a doua, după cum nici reciproca nu e valabilă. De aceea reporterul nu-și poate fixa postul de observație oriunde, ci numai în craterul evenimentelor spectaculoase.

Am recunoscut mai sus că volumul lui Ilie Purcaru conține un material faptic destul de bogat. Peste această armătură informativă autorul clădește însă un etaj metaforic inutil, periclitînd suportul. Atingem astfel problema prețiozității rebarbative a reporterilor. Din cuvinte ca: dimensiune, certitudine, interferențe, inedit, confruntări, semnificații, verticală etc., folosite la tot pasul, autorul construiește un text plin de grațiozități. Titlurile cochete ale capitolelor („...Unde epicul se oprește, lăsînd loc unui joc de muzici și plante"; „Paralaxele unor aștri sau fișe la un roman stelar" etc.) sau fraze de tipul acestora: „Toamna aduce registrul exhaustiv al meditației și al împlinirii": „La dimensiunile noului strălucesc toate cele eterne, inclusiv un obraz de fată..." sau „Dansul celor două vegetale (colilia și fagul — n.n.), cu înaintări și retrageri de polcă sau mazurcă, în ritm de Chopin, își găsește spațiul baletistic în cîmpia Dunării, sub streașina fermă a Carpaților, unde rămîn fagii. Mai răsbate un ecou din Palestrina, dar se simte mazurca. E o răspîntie de muzici și plante" — pot servi ca exemple. Contrastul stilistic între spicuiri și comentariu, cel din urmă înțesat de metafore, sare în ochi de la început. Asemenea deficiențe ale genului sînt cu atît mai de regretat cu cît unii dintre reporteri, asemeni lui Ilie Purcaru, au nu numai intenția, ci și vocația călătoriilor esențiale spre noi înșine.

Valeriu CRISTEA

VERSURI

NECUMPĂNITUL CÎNTEC

Mă căutai în laptele de ceață
să mă găsești în diamantul pur,
în lacrima ce împietrește-o viață
în somnul generos fără contur.

O, nu mă căuta în amintirea
ce își lățește dilatatul limb;
pe suprafețe moare împlinirea,
dă veșnicia spre adînc în schimb.

Mestecenii stau retezați de noapte
cu pauza zăpezilor de scoarță;
în apa lunii și în căi de lapte
ca niște colți elefantini pluti-vor.

Printre mesteceni nu pleca la ceasul
cînd se întinde stare lenifiantă,
în praf lunar o să-ți dispară pasul
și corintiana floare de akantă

frumosul verde-o să-l preschimbe-n geamăt
sculptată-n capiteluri de durere;
nu-i nici cuvînt, nici nuanță, și nici freamăt
oniric vegetala-ngenunchiere.

Din tot ce nu-nțelegi să se desfacă
inelul mut al încastrării tale
și pe segmentu-i plat să te petreacă
necumpănitul cîntec plin de jale.

AGRESTA DIGRESIUNE

Dulce; amar,
amar de dulce;
nu scăpăra din amnar
cînd luna vrea să se culce.

Lasă somnul tutunului
în marea băsică a nopții;
s-au îmbinat parantezele lăstunului
trecînd peste dinții porumbului, coptii...

Îngăduie-mi agresta digresiune.
Fum de botanică și geologie
dar încă îmi cîntă a minune
tezaurul din copilărie.

Dulce, amar,
amar de dulce,
luna-i acum la pătrar,
amintirea dă să se culce:
dulce, amar,
dulce.

Radu BOUREANU

VARĂ

Opiul ține sub soare chinezăriile
fostelor secole cu mandarini pătimași
Apele dorm liniștite prin iezăriile
care duc toate răchitele către oraș.

Paie-mpletite în holdă sînt pălăriile
mari ca sub arșița sudului care-o visași. —
Boruri de aur. Pe frunte, iată, cîmpiile
acum le aduni și le plimbi, băștinaș uriaș.

Toate din preajmă se clatină-n magmele firii,
Indii cu șerpi îți pogoară din soare fachirii.
macii-n pupile ți-aruncă, roșie, rana.

Iar cînd prin lire de ierburi mergi ca damnații
Pe o ciozvîrtă de umbră ți-apeși omoplații
vag absorbindu-ți în oase toată nirvana.

SCHIȚĂ

Mă cred în ce nu cred nici pruncii. Dar
aș vrea să fiu, spre-o pildă, păsărar,
să trec cu-o pajeră pe mîna dreaptă
zvelt și-ngîmfat, prin lumea înțeleaptă.
Un papagal pestriț să port pe-un umăr
ca pe cei bîlbîit de proști să-i număr,
iar pe un cuc în robă cenușie
să-l iau măsură de demagogie.

În spațiul meu verde și bucolic
să fiu deci păsărarul melancolic
cu ochi șireți și înzestrați de soarc
ca turcul paznic din Sublima Poartă

Iar într-o vară, spre apus de soare,
să mă însor cu o privighetoare
cînd dorm cu toții, unul cîte unul.
Și fericit, precum Călin-Nebunul,
să mor și să visez că-n urmă-mi iar
copilul meu e-un strașnic păsărar.

Al. ANDRIȚOIU

SŰTŐ ANDRAS

LA NOI IN SAT

Am isprăvit prînzul și m-am așezat în scăunelul meu preferat să-mi fumez în tihnă țigara. Scăunelul se găsește într-un foarte plăcut ungher al casei. Într-un ungher plăcut, mai ales că, stînd acolo, pot fi văzut de oriunde de măicuța mea. Întocmai ca atunci cînd ea mă vîra acolo ca să mă ferească de eventualele șrapnele... Pe același scăunel mă așezam și cînd, încă copil, îmi tocmeam obielele și îmi înșiram bocancii. Scăunelul ăsta avea parcă glasul părintelui meu. Scăunelul ăsta și glasul lui Babits Mihaly, poetul a cărui carte tocmai o țineam pe genunchi. Strigătul lui: „Sfîrșească-se o dată!"... ce-mi răsuna în urechi. Precum și conștiința-mi abia înfiripată...

În acest scăunel obișnuia să se odihnească și răposatul bunicu-meu dinspre taica, într-o vreme cînd biet trupul lui, intrat în timpul pierzaniei, îl trăgea tot mai greu spre pămînt. Îmi lua capul pe genunchi... Mă izbește și acum mirosul lutului ce închipuia podina casei. Răcoarea lui îmi mîngîie și acum obrazul, în timp ce mătura maică-mi îmi ridică puiberea aurie prin fața ochilor.

Șezînd pe scunda alcătuire de lemn simt că înfățișez și copilăria și bătrînețea. Sfredelind cu ochii norișorul ce coboară, mi se năzare că l-aș zări pe bunicul. Cum se apropie de mine obrazul lui ofilit. Simt pe frunte țepușe bărbii lui, mădoma unei flori dalbe. Vorba asta era a bunicului: ei găsească să spună că omul, înainte de a-și da obștescul sfîrșit, mai înfloreșce o dată. Noi, copiii, rîdeam. Ce știam noi ce-i frica?! Păi dacă nimeni nu ne cerea să vădim măcar cu dram de îndrăzneală în fața sfîrșitului? Frămîntînd de bucuria vieții îi spălam sosirea lui gîrbovit. Ne plăcea să auzim să-i ascultăm oftatul cuvintelor, un dulce mădoma celui pe care îl știre bătea goliă de patima cea omenească.

Acum, cînd scăunelul mă-l amintește pe bunicul, simt cum mă-nvăluie o îndurerare. Simt cum ni se află printre noi, și e și mai gălăgios decît a fost trăind. Fiecînd dintre cei vii ne-a judecat, într-un anume fel, și pe noi. Iar judecata asta o trudește de cîte ori ne aducem aminte de dînsul. De fiecare dată, rămînînd tuturi departe, voind parcă să ne ocolească pentru îndrăzneala de-a ne fi apropiat prea mult de ființa lui, de-o fi tras cu urechea la glasul oamenilor lui.

— Știi ce zi e azi? mă-ntrebă mama.

— E sîmbătă.

Zîmbetul ei îmi dă să înțeleg că asta o știa și ea.

— Ar trebui să ne aducem aminte de cei ce s-au dus...

În altă parte își îndreptase ea, care va să zică, gîndul. Înspre ceva ce, ca atîtea alte vechi obiceiuri frumoase, cam lepăda din obișnuințele noile. Felul cum mă privește mă face să înțeleg că gîndul ei de acum se leagă de mine: ea dibuie printre prăpăstii poteca ce duce spre inima mea. Maică-mea ține la ce cred eu despre lume, deși în credința de Dumnezeu, de viață-veșnică și de înviere a morților nu prea se-mpacă cu necredința mea. (Fii nu mică și nu-o odată de la obraz: „Cînd vei simți și tu, odată și odată, nevoia de toată ființa, te vei închina la Dumnezeul tău, pe care îl ai lepădat, dar care nu te-a lepădat pe tine!"). Eu nu-i dă acord, așadar, cu mine, dar mă înțelege. Deși, deocamdată, nu pot să-i care e prețul acestui înțeleger.

Mama se face lunire și pune să mă aducă de pariza ei. Dar fără să încerce a scurta distanța dintre felurile noastre de a gîndi. Și acum, ca întotdeauna, vrea să potrivească lucrurile în așa fel încît să n-o jignească cumva cu necredința mea. De aceea vorba ei se îndreaptă mereu spre acel loc în care dragostea noastră pentru lucrurile trecătoare, dar care nu trec la urma urmii niciodată, se întîlnește.

— Oare mai știi tu, măi băiete, unde-i mormîntul lui bunicu-tău?!

— Știu, zic, că e în capătul dinspre miezănoapte al cimitirului, undeva prin partea săracilor. Dar n-aș fi în stare să-l găsesc printre atîtea movîlițe, una ca cealaltă.

N-am fost la-nmormîntare, căci eram plecat la Alba, la învățătură. Acolo mi-a și venit vestea morții lui. Iar mai apoi, cînd școala mi-a dat drumul — mai bine zis cînd, lust de vîltoarea întîmplărilor l-am luțoare spatele — uitînd anii studenției, am uitat și ce-a fost. Toate gîndurile noastre se găsesc fructuoase în lucrurile ce vor să fie. Un viitor de multă vreme îmbătrînit. Îmbătrînit o dată cu amintirea bunicului. Vorba molcomă a mămicuții mele mă lovește, ca o piatră aruncată din prejma, drept în frunte:

— Se poate să-i fi uitat de tot pe bunicu-tău?!

În glasul ei nu-i urmă de reproș, ci doar gîndul că cel ce merginde pe drumul vieții își leapădă morții, e silit să ducă în spinare povara păcatului. Exceptie făcînd, firește, cel ce s-a învrednicit a avea o conștiință fermă, capabilă de a purta orice povară.

— Cum oare l-aș putea îmbuna? e întreb pe maică cu glasul omului care își știe păcatul.

— Azi se aprind luminile...

Mama și-a mărturisit gîndul... E bucuroasă văzînd că nu mă împotrivesc nicidecum. Sau poate se bucură c-a reușit să mă împace cu mărunțele-i amintiri? Ea a fost, pentru noi, dinioteauna, cheagul... Ea știrea să ne despartă, cînd noi, băieții, ne-ncăieram. Ea prindea frumușel mîna ce-și înfigea unghiile în ochii celuilalt... Și așa, despărțindu-ne, ne unea și mai tranșic. Și același lucru îl făcea nu numai în cadrul strîmt al familiei, ci și în acela mai larg, al neamului nostru întins și atît de bîntuit de dorințe, prilejuri de tot atîtea conflicte.

Mama șade la războiul de țesut, degetele ei noduroase noresc mereu să înnoade firele rupte. E înspre seară. Taica s-a înapoiat de la atelier, s-a spălat de uleiuri și praful de cărbune de pe față cu săpun și... lacălă-ne în drum spre cimitir! Mama duce un buchet de crizanteme albe, fratele meu cel mic strînge la subsuoară un pachet de lumînări. Sporovăim veseli, fără sfială, de parcă am merge la nuntă. Spre ambele cimitire se îndreaptă puhoi de lume. Flăcăii se zbenguiesc, fetele chicotesc prin întuneric. Cîțiva băiețandri string în mîini țigvele de dovleac transformate în măscărici. Vor vîri cîte o lumînărică aprinsă în ele și se vor juca „de-a mortul", speriind babele.

— Se joacă cu ce nu-i de joacă, grăiește, clătinînd din cap, un țăran bătrîn care tocmai trece pe lîngă noi.

— Parcă noi facem altceva? zic.

— Ceea ce facem noi nu-i joacă, dom-le, ci aducere aminte. Aducere aminte de cei de la care ne-am moștenit pistruile și negii. Ia-i omului amintirile și se cheamă că l-ai tăiat în jumătate!

Țăranul mă privește voind parcă să vadă de nu cumva sînt gata să-i fiu împotrivă. Dar eu mă gîndesc, în sinea mea, că ne aflăm aici printre putredele semne ale morții, unde avem prilejul de a vedea cît de puternice ne sînt simțămintele. De-a constata că trăim și că avem amintiri.

Cimitirul e învăluit într-o lumină caldă, primitoare. Cerul s-a înnorat prevestind ninsoare. Pămîntul încă nu a înghețat. Movilițele de pămînt proaspăt răscolit de cazma sau de săpăliga lucesc întunecoase. Mirosul de pămînt reavăn se amestecă cu cel de crizanteme și de lumînări. Bag de seamă că pe-aici, deocamdată, toată lumea lucrează. Oamenii trebăluiesc cu la lucrul cîmpului, înfigînd în țărînă rînduri de lumînări ca și cum ar sădi varză. Unii au îngenuncheat și mărunțesc sau netezesc pămîntul cu mîna goală, aținînd bulgărașii împrăștiați fără rost pe cei doi sau trei metri pătrați ai mormintelor. Cîte o mînă tremurătoare încearcă, parcă, să netezească un obraz viu. E o simplă amintire a mîinii, căci aici totul se leagă de prezent: „Azi-mîine o veni înghețul și noi încă n-am isprăvit de semănat!"

Cei ce știu gata cu treaba aprind lumînările, apoi se uită pe pămîntul gol și țăifăsuiesc. Bărbații lumină. Iar dacă vorba e de rîs, nu se sfiesc să chicotească.

În spatele meu a foșnit ceva. O pereche de palme mi-a astupat ochii. Prind brațele ce mi-au încătușat umerii și caut să-i ghicesc pe cei ce mi-a stins lumina lumînărilor. Femeie trebuie să fie, ori fată. Deși, sînt bine, palmele ce mi-au astupat lumina ochilor sînt aspre, bătătorite. Și miros ca strugurii... Mai simt că degetele sînt pline de bătături, că încheieturile lor sînt scurte și puternice ca ale uceniclor de la potcovărie. Sînt mîini apăsate de sapă și seceră. Iar cînd cea care mă ține încătușat izbucnește în rîs îmi dau seama, după vocea ei subțire și melodioasă, că e tînăra nevastă a vărului meu...

Ne îmbrățișăm și ne sărutăm. Vărul meu îmi întinde de zor sticla cu vin de parcă mi-ar oferi un buchet de flori roșii. Nu și nu! că eu trebuie să gust mai întîi din rodul acriu al Văii Finețelor...

— Păi... dacă-i așa... sănătate!

— 'mnezeu să-i odihnească! răspunde văru-meu, plimbîndu-și privirile peste morminte.

Sticla de vin a atras în preajmă-i, ca un foc de clacă, tot neamul nostru, care a început să dîrdîie de frig. Sîntem o adunătură îndeajuns de pestriță, și în ce privește îmbrăcămintea și în ce privește îndeletnicirile. Mă uit peste capete: sînt printre ei și țărani, și un contabil, și un cizmar. Și un tapițer — acesta a venit tocmai de la Tîrgu-Mureș ca să aprindă o lumînare pe mormintele a lor lui — și un jitar de vie. E și un văcar, și un muncitor-pălmaș. Și o cusătoreasă, și o caraulă de noapte. Și un tractorist, și un clopotar, și un tîmplar. Pînă și un locotenent ieșit din armată se găsește printre ai noștri. Și se mai găsesc de față și două învățătoare. Ele nu-s din sat, așa că nu au cui să pună lumini. Au venit doar ca să se distreze nițel.

Prin aer vorbele de șagă se întîlnesc cu vorbele grave. Sîntem mulțumiți că, după multe luni de zile de trai împrăștiat, ne regăsim iarăși laolaltă. Copiii aleargă în sus și-n jos cu măscăricii de lubenită. Pantalonașii unuia au luat foc. De speriat ce e, a rupt-o la fugă. Oamenii îi strigă să stea locului și să se trîntească la pămînt, căci alergînd mai avea se ațiță flacăra. Pînă la urmă copilul a încăput pe mîna maică-si, așa că acum își primește partea, jumătate din palmele peste fund au rostul de-a stinge focul, nu cumva pantalonașii să ardă de tot, cealaltă jumătate fiind... de pedeapsă... Aducem iar vorba despre rostul aprinderii luminilor prin cimitire. Unii explică lucrurile într-un fel, alții într-altul. O mătușă a mea, care de patruzeci de ani e adventistă „de ziua a 7-a" și care de tot atîta vreme u-a pus carne de porc în gură, citează din Biblie: „Să credem în ceea ce nu vedem cu ochii! Să credem în învierea morților!".

— Amin! încuviințează, trăgînd cu ochiul, văcarul, parcă ar fi zis un „...fie de bine" cuiva cărula i-a scăpat un strănut. Omul e de acord cu învățătura acelui Lucrețiu carele, cică, ar fi spus că toate cîte îi vin omului, de la natură îi vin. Și că doar viața e singura stăpînă. Dar și singura victimă! Așa că în ce privește învierea morților și reîntîlnirea oamenilor într-o viață de apoi, — slabă nădejde, de vreme ce nu există nici o forță bună de a săvîrși asemenea minuni. Mătușa mea se face luntre și punte să ne dovedească totuși că luminarea cimitirelor ne-ar duce mai aproape de înviere. Mătușa asta a mea se mișcă cu tot atîta siguranță printre dumnezeii ei, cum se mișcau, printre zeii lor, grecii cei vechi. Citează din apostoli și nu conține a bătăi anul, luna și ziua cînd va răsuna trîmbița de aur. Cîrmaciul e de părere că toată chestia asta e o simplă problemă de ținută morală care, după el, n-ar cuprinde nici umbră de reactionarism. Iar eu înțeleg, din privirea pe care mi-o aruncă, că vorbele lui îmi sînt adresate numai mie. Ca să-mi risipească, chipurile, orice urmă de neliniște. Tapițerul și-a adus aminte de taică-său care i-ar fi spus o dată: „Să veniți, măi copii, la mormîntul meu și să-mi aprindeți lumini. Nu ca să mă vedeți. Nici pentru ca să vă văd eu pe voi, căci ochii mei vor fi astupați cu țărînă. Ci pentru ca lumina luminărilor să vă lumineze fețele". Vorbă frumoasă, vorbă înțeleaptă care nu poate decît să ne adune înciudățiile. Rotarul mă roagă să-i explic cum trebuie să pricepem treaba pe care tocmai o săvîrșim. Nu apuc să-i răspund, pentru că parmicul de noapte mi-a luat-o înainte: „Așa-i cinstit să se facă!" susține el cu toată convingerea. Că și noi ne-om petrece, cică, din lume, și-atunci cît de bine ne-a cădea văzînd că cei ce au rămas după noi nu ne-au dat uitării. Om de nimic e cel ce nu-și cinstește morții. Și nu numai pe-ai săi...

Parmicul vrăjor susține sus și tare că cei ce zac prin morminte au fost oameni de ispravă, căci și-au purtat povara vieții pînă la ultima suflare. După unii scriitori, țăranul ar fi clinos și egoist prin firea lucrurilor. Ei ar fi citit undeva chiar că omul de la țară e mai gîljului de viță din grajd decît de propriii săi copii. Precum și că ura pe care țăranul o poartă maică-si nu-i întrecută decît de cea pe care o simte împotriva tatălui său. Căci acela, la-mpărțeală, nu se lasă lovit fără a lovi și el. Se spune că un francez, personaj de seamă, firește, ar fi văzut o dată cum, la țară, mortul a fost luat din pat și culcat într-o copaie. Aceasta pentru ca unul din ai casei să-i poată lua cît mai curînd locul. Nu-i exclus ca lucrurile să se fi întîmplat alevea. Dar cei ce se găsesc aici, în cimitir, ne pot sluji drept pildă sau, altfel zis, ne sînt adevărate cărți de învățătură. Și se cade să se știe că doar omenia le era mai mare decît sărăcia. Cu alte cuvinte, cei ce zac aici, în cimitir, sînt altfel decît țăranii pe care literatura naturalistă îi înfățișa atunci cînd se apuca să descrie mizeria de la țară. Urmînd cele ce spunea jitarul, trebuie să recunosc că celor aflate din aceste cărți de învățătură, puțin, foarte puțin le-a putut adăuga școala pe care am urmat-o. Ba ceva mai mult: ea, școala, m-a trezit la realitate. Aceasta s-a întîmplat chiar atunci cînd, gîrbovit — așa zicînd — sub povara învățămintelor și bunelor îndemnuri pe care le primisem acasă, pășeam sfios, copleșit de omenie, pe coridorul pardosit cu iespezi de piatră al școlii de la oraș. Și atunci mi-am dat seama că cei de acolo vedeau în mine, în băiatul tuns ciocănel, un biet papă-lapte...

VICTOR ROMAN „RATRINA SEZNU"

★

Vinul s-a gătat. Fratele meu și-a vîrît în buzunar sticla. Luminările sînt pe sfîrșite. Din fiecare nu mai rămîne decît cîte o mică băltoacă de ceară albă așternută pe lutul negru. Vîntul, ca un vrăjitor dornic de a rupe după voia lui firul amintirilor, le stinge una cîte una.

— Ei! cam așa stau lucrurile, zice taică-meu, pregătindu-se să o ia spre casă. Nicicum nu-mi pot da seama cu cine anume se ciorovăise în sinea lui, înainte de-a recunoaște, după îndelungată tăcere, că lucrurile trebuie altfel înțelese. Probabil că cel cu care se ciorovăise în gînd să fi fost unul care vădea o altă părere.

Maică-mea dibuie poteca, dîrdîind în paltonu-i ponosit, cu mișcări ce par nestăpînite. Sînt mișcări ușoare, ce amintesc vioiciunea trează de veșnică veghe a păsărilor cerului. Veghe care nici în mijlocul celei mai mari nenorociri nu se transformă în renunțare. E libertatea ei, care a ajutat-o să treacă greul... Mormintele au cuprins-o pînă la genunchi. Îi întind mîna spre a o ajuta să treacă pe deasupra strămoșilor mei lobagi.

— ...Că bine faci! zice rîzînd și îmi prinde mîna. Hai să mergem alături prin întuneric, căci, și-așa fiecare din noi va pleca de capul lui cînd ne-o veni vremea...

Asta e vorba pe care înțelege ea să o rostească la sfatul ce s-a ținut în cimitirul luminat. Așa a înțeles ea să topească teama de veșnica singurătate în apa cristalină a tovărășiei.

În românește de NIC. A. STRĂVOIU

La toate școalele m'am interesat de grădinile școlare, de lucrul manual, de biblioteca învățătorilor — nu numai de cea specială a Carei școalelor, ci și de cea particulară a lor, ca să mă conving de ce cetesc și cu ce ocupă ei, pentrucă asta îmi se pare o chestiune aproape vitală pentru noi. De-am recomandat cărți de literatură și le-am făcut observații pentru cărțile cu care nu trebuiau să se ocupe. M'am interesat mult și de cântecele ce se cântă în școale, pentrucă în punctul acesta știam cam rău.

FINALUL UNUI RAPORT ÎNTOCMIT DE GEORGE COȘBUC ÎN TIMP CE ERA INSPECTOR CULTURAL

Acasă i se spuse că l-a căutat iar domnișoara Cornelia. Și el înregistră vestea fără să tresară. Se dezbrăcă și se spălă la fîntînă, îndelung, în lumina soarelui care cădea în asfințit, din nou. Își dădu seama pe urmă, după ce se primeni, că se scuturase de o pojghiță nevăzută, de o murdărie subțire și cleioasă, care trecuse asupra lui de la drum ori de la căzătură, ori poate că de la președinte, de la Ciorfoiu, nu se putea ști.

— Altcineva cine m-o mai căutat? o întrebă el pe Leoaica, după ce se puse la masă.

Bătrîna se uită la el dintr-o parte și oftă cu mîhnire.

— Păi cine să te mai caute, îi spuse ea cu un fel de dispreț — nimeni... Nu ți-i de-ajuns, doamne ferește... Că azi-noapte te pîrpăleai și-acuma ești ca steiul... Repede vă mai aprindeți și vă stingeți, voi, ăștia tineri... Mă și mir că se pune bază pe voi... Că eu, dac-aș fi mai mare pe la „domn partid" pe-acolo, n-aș da slujbe tuturor sfrigiturilor.

Îl lăsă apoi, cînd văzu cît îi de îngîndurat și de tras la față. Și-i spuse, după ce-i mai dădu o bucată de pîine, că îl mai căutase cineva, un om din sat, unul de-al lui Bucur.

— Dar ăsta cine mai e și ce vroia de la mine?

— Nu știu ce vroia, c-o zis numai atîta: „Da' domnișorul ăsta pe unde-i, lele Ană?" Și eu i-am spus că ești dus „pe teren", c-așa se zice-n ziua de azi... Care unde merge, și dacă se duce pînă afară, la budă, tot „pe teren" se duce... Și mai ia și cîte-o „urnă" de-aia bună.

— Cîte-o diurnă, lele Ană...

— Da, chiar așa, parcă eu nu știu, da-mi mai fac ris de lucrurile astea... Și ăsta, al lui Bucur, Ion, tot cam așa o zis, cum ai zis și dumneatale... Și-o ris de mine după aia... Și-o zis că iute mi-am mai „însoșit" vorbele astea nouă... Și eu i-am spus că m-am transformat... Și dacă ar fi după dreptate ar trebui să mi se deie o decorație, că toți domnii și toți tovarășii care-or venit „pe teren" la Uiejdea la mine-or stat... Și eu i-am grijit ca o mamă, cum te grijesc acuma pe dumneatale...

— Dar de spus nu ți-o spus ce vrea?

— Cine, puiucule?

— Păi omul acela, al lui Bucur...

— Al lui Bucur?! Nu, nu mi-o spus, că el îi cam pățit și se cam ferește...

— De ce?

— Așa, pentru că atunci cînd era cu chiaburiile și cu prostiile alea mari, el o fost hărțuit rău de tot!... C-o fost gazdă mare înainte vreme... Și-o fost și primar vreo opt ani de zile... Da' om stricat n-o fost niciodată... Nu și-o bătut joc de nimeni... Și-o fost gospodar bun, a-ntîia, nu alta... Și-o lucrat, nu s-o ferit, la rînd cu slugile, c-o avut slugi-n curte, cîte patru și cîte cinci... Și după aia, cînd nu le-o mai putut ține, le-o dat drumul, pe rînd... Da' n-o zis nimica, o răbdat și s-o supus, măcar că era hărțuit mereu, cu „obligațiile" pe care le avea, față de stat... Îi veneau mereu la poartă, unii și alții, c-așa era atunci... Chiar Iosif ăsta al lui Ciorfoiu l-o fost frecat mult atunci... Că el era președinte de primar pe vremea aia... Și era amarnic tare... Acuma s-o mai domolit, s-o mai spălat și el, s-o scuturat de păcate... Dar atuncea era rău tare și-i suduia pe toți prin sat, bătrîn, tînăr, fără alegere... „Ai, n-ai, trebuie să dai! zicea el. C-așteaptă vagoanele-n gară..." Și ăsta, al lui Bucur, ar fi avut de ce să-i iasă înainte într-o noapte, să-i deie-n cap... Da el uite, că n-o făcut-o...

— Dar de ce, îi bisericos, cumva?

— Nu-i bisericos... O mers totdeauna la sfînta biserică, cum merg oamenii, da nu-i cu sufletu-n grumaz, cum sînt unii...

— Atunci de ce s-o purtat așa?

— Asta-i, vezi, pentru că-i om, nu-i tufă... Și-ar fi bine, dacă te-o căutat, să-l cauți și dumneatale... Să stai de vorbă cu el, să vezi ce vrea, să știi ce-i cu treburile de-aicea, de la noi, cum or curs ele... C-aicea, în Uiejdea asta a noastră, e o situație tare-ncîlcită...

— Nu mai spune?!

— Ba spui, că eu le știu pe toate!

— Cred și eu, spuse Pavel zîmbind, dacă aicea, la dumneata, stau toți domnii și toți tovarășii care vin pe teren!

Îi mulțumi pentru masă pe urmă și trecu în odaia dinainte, să se odihnească puțin. Bătrîna bodogăni un timp în urma lui și-l întrebă apoi, prin ușă, dacă nu se duce în sat.

— Nu mă duc, nană Ană! îi răspunse el din pat.

— Nici la domnișoara nu te duci?

— Nu, nici la ea.

— Atunci culcă-te și dormi, hodinește-te!

Bătrîna vorbise cu hartag în glas, parcă l-ar fi dorit să doarmă somnul de veci. Și el a închis ochii, zîmbind. Și-a adormit pe urmă, frînt de o oboseală și de o neliniște grea, pe care nu le cunoscuse pînă atunci.

12

Nu-și dădu seama, cînd se trezi, unde se află, acasă, la Cenad, în cămin, la institut, în satul unde făcuse odată practică, la munte sau la mare, într-un cort scufundat în nisip, într-o vară, de mult, cînd o cunoscuse pe Constandina. Trecuseră cîteva clipe, lungi, nedefinite, pînă cînd reuși să reconstituie, exact, locul unde se afla. Și-n clipele acelea, amintirile trecură singure prin el, răvășindu-l. Și-ntr-un timp o simți pe Constandina lîngă el, aproape de tot. Și era așa, de parcă ar fi fost ros de o durere veche. Îi lipsea ceva, ori îl aștepta ceva. Și el nu era decis, încă, pentru nimica. Și-n clipa cînd se pomeni gîndindu-se la fata din sat, — la domnișoara Cornelia — se sculă numaidecît, se îmbrăcă și plecă prin sat. Dar lumina era stinsă în odaia ei. Și nici la Marta în fereastră nu ardea lampa. Și-atunci el se întristă. Și-o luă pe uliță înainte, către rîu. O coti apoi spre sat, fără nici o țintă. Se gîndi să se ducă pe la sediu. Ori pe la bodegă. Oriunde. Numai să nu steie așa, pierdut. „Și-apoi, de mîine, se hotărî el, o iau de la capăt cu toate cercetările!... Cu intrarea-n muncă... Vorbesc și cu cetățeanul acela, cu Bucur... Și cu alții... Să cunosc exact situația gospodăriei... Din punct de vedere economic... Și social... Din toate punctele de vedere... Și-apoi, după ce ajung la o anumită concluzie, acționez... Aicea..."

Tresări apoi, cînd auzi un glas cunoscut, undeva înainte. Și se tulbură iar, cînd o văzu pe Cornelia. Ieșise într-o pilnie de lumină și-i făcea semn cu mîna unui băiat care o condusese pînă în gura huditei. Și nici n-o mai luă în seamă un timp. Se uită, lung, după băiat. Și-apoi, cînd se întoarse către ea, n-o mai văzu din pricina întunericului. O simți, însă, cum se apropia, cu pasul său ușor și hotărît. Și-i auzi, venind de undeva din el, glasul acela al ei, ros de o răceală ușoară, metalizat, dar frumos. Și-și șterse fruntea cu dosul palmei. Și se trase de o parte, mustrîndu-se cu asprime pentru că se gîndise atît de intens la ea, cînd stătuse în dungă, lîngă Rîpa Galbenă.

— Bună seara, domnișoară, îi spuse el apoi, cînd ajunse în dreptul ei.

— Bună seara, domnule, răspunse fata, stînjenită.

Tăcură pe urmă și el vroi să meargă mai departe. Făcu vreo doi pași, apoi se opri. Își aminti că ea îl căutase acasă și o întrebă peste umăr de ce l-a căutat.

— Nici nu mai știu, îi spuse ea rîzînd cu rîsul ei aspru și frumos.

— Dar de ce nu mai știi, ai uitat?

— Da, am uitat!

— De ieri pînă azi?

— Nu, de-aseară pînă la amiazi...

— Cum se zice: domnișoara-i...

— Domnișoară!...

Riseră apoi amîndoi. Și el se simți bine, deodată. Se întoarse din drum și se apropie de ea, să-i vadă ochii.

— Era un coleg, îi spuse, un profesor de română... Cred că-i îndrăgostit de mine.. Dar nu mi-o spune... De altfel, el e și secretar, la noi, la tineret... Și-i poet, după cîte se pare... E băiat bun, da-i cam naiv... Mie, măcar, nu-mi place de loc.

Porniră înapoi, către casă. Și el o ascultă un timp, să-i audă și să-i rețină toate nuanțările glasului. Apoi o întrebă de ce îi spunea toate lucrurile astea. Și ea nu știu ce să-i răspundă.

— Așa, să știi!

— Dar nu-i nevoie să știu...

— De ce nu-i nevoie?

— Așa: eu n-am venit aicea să mă lansez în asemenea lămuriri...

— Dar de ce-ai venit?

— Să muncesc!

— Da?

— Da!

Ieșiseră de-acum din sat, pe șoseaua care trecuse cîndva prin Uiejdea.

— Despre șoseaua asta, spuse ea după ce se opriră pe pod, la rîu, se zice că a fost făcută anume ca să treacă prin sat, prin fața curții domnești... Acum s-a renunțat la ea, de cînd s-a făcut podul acela mare, de la Mureș... Și-i mai bine așa: drumul e mai scurt și mai drept... Dar satul a rămas de o parte... Sau poate că mi se pare mie...

În fața lor, departe, treceau vijiind camioane mari. Și luminile lor se înfoiau și se stingeau în întuneric, din mers, ca niște licurici mari. Iar eșapamentele pocneau strident, lăsînd larmă și fum în urma lor, zdrobind pacea hotarului. Jos, sub pod, apele fosneau neliniștite. Era un vuiet straniu și lor îl se păru la un moment dat că stau deasupra unui gol imens. Tresăriră, se uitară unul la altul și porniră înapoi, către sat. Nu mai vorbiră nimica, pe urmă. Și se gîndiră fiecare la altceva, la același lucru de fapt, în moduri diferite însă. El se lăsă năpădit de o dorință fierbinte, de a o iubi cu adevărat, chiar atunci. Și se mustră apoi din pricina asta. „Dau în gropi, își spuse el, cu aprime Ca un nătîntoc ce sînt... Mă-ncurc în fel de fel de nimicuri... Ca un adolescent... Ca un gîgă... Păi dumneaei..." Îi rosti apoi numele, fascinat, amețit: „Cornelia!... Cornelia... Nelia... Lelia..." Și se mînie și mai tare. Iar ea, de alături, îl fura cu coada ochiului și se gîndea, fericită, că e mai frumos cînd e supărat. Și rise ușor, spre marea lui nedumerire.

— Ești veselă, îi spuse el încîntat.

— Da, sînt veselă...

— Dar de ce?

— Așa sînt eu...

— Atunci e bine...

— Da, e bine...

Tăcură apoi din nou, pînă cînd ajunseră acasă.

— Dar de ce n-ai intrat? o întrebă el, uitîndu-se în curte, peste poartă.

— Vroiam să-ți spui ceva...

— Ce?!

— Ceva frumos!

— Bine, spune-mi...

— Îți spui, dacă vii la mine...

Intrară în grabă. Ea îl luase de mînă de fapt și-l trăsese înăuntru, făcîndu-i semne să nu vorbească și să meargă încet, pe furiș. Pe urmă, în casă, cînd vroi el să scapere chibritul, ca să aprindă lampa, îl opri și-l îmbrățișă brusc, cu o patimă care îl ameți. Și-i spuse apoi că-i mai bine așa, pe întuneric.

— Dacă vine gazda și vede lumină, își bagă nasul pe ușă. Dar așa...

— Bine, dar noi...

— Pst! făcu ea. Liniște, că altfel...

— Altfel ce se-ntîmplă?

— Te poftesc afară...

— Atunci plec...

— Pleacă, dacă poți!

Discutară așa, pe șaritele, pînă cînd se pomeniră unul în brațele celuilalt.

— Nici nu știi cît te-am așteptat! spuse ea într-un tîrziu, după ce se smulse din toropeală.

— Pe mine?

— Da, pe tine!

— Dar de unde știai că o să viu?

— Știam... Am simțit... Eram sigură!

El tăcu. Nu știu ce să-i răspundă. Și se gîndi că fata asta ori era dintre cele mai de jos, care te iau de mînă imediat ce te cunosc, ori e aparte, cu totul și cu totul aparte. Și se rușină, cumva, fiindcă nu reuși să opteze pentru presupunerea din urmă.

— Astăzi, îi spuse el, ca să treacă peste stînjeneala care îl cuprinse, m-am gîndit așa deodată la tine!... Deodată și cu toată ființa...

— Să nu-mi faci o declarație de dragoste, te rog...

— De ce să nu-ți fac?

— Așa, pentru că nu-mi plac declarațiile...

— Dar ce-ți place dumitale, domnișoară?

— Mie-mi place dragostea, așa cum e, adevărată și aspră...

— Bine, dar și declarațiile, — gîndurile! — fac parte din dragoste...

— Numai pînă cînd sînt spuse...

— Și pe urmă ce devin?

— Vorbe goale... Vînt...

El o mîngîie ușor, abia atunci. Și-i spuse că e ciudată. Și că are totuși ceva frumos în felul ei de a fi, în toată făptura. Ea îl opri din nou, sărutîndu-l îndelung, cu o asprime căutată, menită să-l zgîndăre și mai tare.

— Abia acum se duc cocorii, îi spuse el în drum, înainte de a se despărți, tîrziu, în miez de noapte. Îi auzi?

— Îi aud, răspunse ea încet, numai pe tine nu te-aud...

— De ce? o întrebă.

— Nu știu... Dar te mai simt...

El se zăpăci din nou. Și se gîndi, pe loc, că e apucată rău, fîța asta. E trăsnită. „Ori îi aparte, cum am zis... Mai degrabă..."

— Mîine ce faci? o întrebă el apoi, să spuie ceva.

— Mîine sînt ocupată...

— Dar poimîine?

— Și poimîine...

— Cu ce?

— Cu gînditul...

— Cu gînditul?!

Ea îi explică, rîzînd ușor, că se va gîndi la el, tot timpul. Și că va fi mai bine să nu se întîlnească o vreme, să vadă dacă vor rezista.

— Bine, acceptă el nedumerit, cum vrei tu... la revedere...

— La revedere și noapte bună...

— Noapte bună...

Cocorii se depărtaseră de-acum și-n noapte, undeva pe aproape, începu să latre un cîine.

13

Ion Bucur îl primi rău, cînd îl căută, la cîteva zile după călătoria făcută cu președintele, pe hotar. Îl întrebă ce vroia și-abia după ce-i răspunse îl pofti în casă. Și-i spuse, scuzîndu-se cumva, că el a crezut că-i altcineva.

— Credeam că ești vreun domn de-ăștia de pe la contractări, de la bază, de pe la autobază ori de la predă-te la bază, c-atîtea mai sînt, de te doare capul... Și eu le-am învățat pe toate, de silă ca de voie bună, c-așa-i cu învățatul: cînd n-ai încotro știi cum îți intră în cap, una-două...

Îi spuse apoi, după ce îl întrebă cum i se pare satul, încercîndu-l cu vorba în tot felul, că el fusese chiabur opt ani de zile. Și că în vremea asta a dat statului, — „tovarășului stat și domnului partid" — grîne și bucate, lapte și lînă pînă cînd i s-a urît.

— Și cînd n-am avut, m-am dus și-am cumpărat, să știi, îi spuse Bucur fără nici un fel de mînie în glas, parcă ar fi vorbit de niște lucruri obișnuite, inevitabile. Și-am dat, m-am plătit, că nu mi-o plăcut să-mi bată nimeni la poartă... Și n-am zis o vorbă rea, să știi, nu m-am încontrat nicicum, cu toate că mi-o fost greu, prin cincizeci și trei și prin cincizeci și patru, mai cu seamă. Erau unii dintre dregători — dintre tovarășii șefi, c-așa le zic eu — care ar fi vrut să zic ceva, să aibă ei pe cine aresta și condamna, să aibă dușmani, că era o-ntrecere și-n privința asta într-o vreme... Cine avea dușmani mai mulți, era mai harnic și mai deștept, lucra mai bine... Și cine avea mai puțini, era un papă-lapte... Și-aicea, la noi...

Îl lăsă apoi, trecu peste propria-i poveste și-i spuse că nu l-a chemat și nu l-a căutat pentru asta, să i se spovedească.

— Dar pentru ce? întrebă Pavel cam iritat.

— Pentru sat!... Vreau să-ți spui ceva în legătură cu satul ăsta al nostru...

— Te-ascult!... Asta mă interesează și pe mine...

— Te interesează, dar eu aș vrea să te mai întreb ceva, înainte de-a vorbi...

— Ce?

— Dacă ești hotărît să rămîi aicea, la noi?

— Sînt!... Eu unul...

— Nu-i vorba numai de dumneatale aicea...

— Dar de cine mai e vorba?

— Și de alții... De Iosif Ciorfoiu, de pildă... C-aicea, la noi, o mai fost un băiat și-o plecat, n-o rezistat...

— Înseamnă c-o fost slab, nu-i plăcea munca...

— Ba-i plăcea, c-am vorbit și cu el, da' s-o dat bătut, s-o lăsat păgubaș, c-aicea, la noi, e o situație, un fel de încrengătură, pe care ar trebui s-o rupă cineva... Lucrurile sînt rumene, pe deasupra, da-s ca la buboi, îs lucioase numai pe-afară... Iar pe dedesubt îs încîlcite rău... Și-s bobotite...

Pavel îl întrebă după un timp, de-a dreptul, ce fel de om e Iosif Ciorfoiu, ce-i cu el, cum conducea gospodăria, se pricepea sau nu se pricepea la agricultură. Și bătrînul îi răspunse, pe rînd, la toate întrebările, în silă și cu răceală, dar drept, după cîte se părea. Îi spuse că Iosif Ciorfoiu nu era un președinte rău. Din contră, era bun. Fusese bun. Scosese gospodăria dintr-un impas. O adusese la linia de plutire. Ziua-muncă crescuse de cînd era el președinte. Și oamenii erau mulțumiți, într-un fel.

— Atunci de ce mormăie unii?... Și dumneatale de ce ești nemulțumit?

— O să-ți spui, n-ai grijă, dar acum lasă-mă să-ți vorbesc de sat...

Îl lăsă și-l ascultă cu sfințenie. Și află astfel ceea ce n-ar fi aflat în ani de zile din discuțiile și din ședințele de la gospodărie. I se spuse și i se arătă că satul în care se afla s-a dezvoltat în unele privințe, dar că n-a atins veniturile pe care le avea înainte de război și chiar în timpul războiului, în totalitate, pe ramuri, cum zicea bătrînul. Și i se explică, pe ocolite, și cu înădituri, că se pierduseră unele lucruri din vedere, lucruri importante, susținea el, și că de fapt ce „se cîștigase la vamă, se cheltuise la pod". La mijloc era o cauză mai adîncă și mai complicată, spunea bătrînul.

— Sînt mai multe, adăugă tot el pe urmă, nu-i numai una... Noi țineam înainte vreme foarte multe vite... Eram fruntea județului în privința asta... Aveam pășune bună și-n primăvară ne cumpăram cîte-o pereche de boi și-i țineam după aia în pășune toată vara... Mai și lucram cu ei și-apoi, către toamnă, îi puneam la-ngrășat... Și-i vindeam pe urmă, îngrășați gata, ridicați la cîte cinci și la cîte opt măji bucata... Și-asta o făceau mai toți oamenii, trei sferturi din sat... Și cînd plecau boii de-aicea, plecau cu șturmul... Și erau mari și frumoși toți, zimental... Și ți-era mai mare dragul să te uiți la ei... Plecau convoaiele ca-n pribegie, nu alta... Și dintr-ai noștri, unii mergeau cu transporturile astea pînă la Jimbolia, în granița cu Serbia... Am pus noi niște negustori pe picioare, dar și nouă ne-a priit... Ramura asta, cum s-ar zice acuma, era rentabilă, aducea venituri...

Pavel nu se mai putu stăpîni și-l întrebă de ce nu țineau și-acuma vite, dacă făcuseră lucrul ăsta înainte vreme, cînd n-aveau nici un sprijin în privința asta. Bătrînul trecu, zîmbind, peste vorbele lui din urmă și-i explică, cu de-amănuntul, de ce nu mai făceau asta, acuma.

— Nu știu cum să-ți spui, dar noi, atuncea, făceam agricultură și-n mic, la metru patrat, dar și-n mare... Ne mișcam cum vroiam și foloseam fiecare colț de hotar... Acum ne mișcăm și lucrăm într-un singur fel: în mare!... Și asta-i spre rău oamenilor, să știi dumneatale... C-aicea, la noi, de-un exemplu, nu s-o ajuns la veniturile dinainte, pentru că s-o lucrat numa-n felul ăsta: în mare, după ordinele care or venit din sus... Și care erau bune, în punctul lor de pornire, dar aveau și-un defect...

— Și-anume care?

— Că băgau lucruri diferite în aceeași straiță... Că satele or fost deosebite-ntre ele întotdeauna... Fiecare sat o avut obiceiurile lui și felul lui de a trăi și de a munci... Oamenii or adunat și experiență și pricepere de-a lungul vremii, nu numai înapoiere și lăcomie, cum cred unii... Și-apoi, cînd s-o venit cu transformările, s-o cam trecut peste lucrurile astea, și peste ce-o fost rău, da și peste ce-o fost bun... La noi, de-un exemplu, o fost arată o parte din pășune, în '54, cînd o venit ordin să se recupereze pămînturile nefolosite... O fost o hotărîre, dacă ține bine minte, și-ai noștri, că n-aveau ce ara și ce recupera, s-or agățat de pășune... Și-or făcut una nemaifăcută: or arat-o mai pe toată, or făcut-o ogor negru... Și-așa l-o și rămas numele: ogorul negru, cu toate că n-o fost el al nimănui... Or știut ei, domnii de la sfat — Ciorfoiu era președinte atunci, acolo, la sfat — ce să facă și cum să-l mulgă... Or raportat c-or desțelenit și ei pămînturi și le-or dat la oameni după aia, să le lucre în parte, cum nu s-o dat de mult la noi, că noi n-am avut moșier, aicea... Și-o mers treaba așa și-o funcționat afacerea asta destul de multișor... Și oamenii lucrau pentru domni, pentru slujbașii de la sfat...

fost: viitură — avea grijă de voj, c-avea patru mori de apă și-avea interesul să-l ție în stare bună, să nu-i fugă riul pe pășunea noastră... Și-acuma, cei care-or fost deopotrivă cu Ciorfoiu în Dunga aia de Jos, or tras de mori pînă cînd le-or pus la pămînt... Și după aia le-or părăsit și le-or distrus, că și ăia-s niște înțelepți... Și noi, uiejdenii, avem apă cîtă nu ne trebuie acuma... Cînd se desprimăvărează, mai ales, și cînd vin ploile, îi potopenie... Apele astea ne-or spart pășunea și ne-or ros hotarul... Asta e!...

— Și vojul, ce-i cu el?

— Nimica... E rupt de ape... E-ngropat în mîl... Or vrut odată oamenii să-l îndrepte și n-or izbutit... C-or vrut să-i atragă și pe cei din Dunga de Jos, dar ăia or zis că ei nu mai au nici un interes, de ce să facă investiții în apă... Și-aveau dreptate, că mori tot nu mai au, or isprăvit-o și ei cu toate, or ieșit la capăt... Și-ai noștri, Iosif Ciorfoiu de fapt, or zis că nu-i nimica, tot nu-i rentabilă afacerea asta...

— Da cu Iosif ăsta ce-i, ce fel de om îi el?

— Lasă că-ți spui eu, n-ai grijă, da-nainte să gat cu situația asta de la noi, să-ți spui cum îi cu buboiul ăsta urît și bobotit... C-aicea, la noi, se puneau și legume înainte vreme... Și-acuma s-o pierdut și obiceiul ăsta... Or băgat ăștia tractoarele, la Iniște și la Ariniștea lui Neag, mai sus de voj, și-or răscolit locul, or scos nisipișurile deasupra, că și aratul ăsta la adîncime își are socoteala lui... Și-or vătămat pămînturile cu asta... Că pămîntul îi ca muierea: dacă apucă de se strică odată, îi bun stricat, nu-l mai îndreaptă nimenea...

14

Pavel era ametit cînd ieși de la Ion Bucur. Fostul primar și fostul chiabur îi vorbise pînă la capăt de sat și de gospodărie. Și-i vorbise bine, din suflet, după cîte se părea. Și-i spusese mereu că el n-avea nici un interes în toată treaba asta, n-avea nimic de cîștigat. El nu vroia decît un singur lucru: să se îndrepte odată situația aceea nefirească, să se repare stricăciunile care se făcuseră de-a lungul anilor, din prostie ori poate că din pricina grabei. Pentru că s-a lucrat mult timp în mare, zicea el, numai în mare, uitîndu-se că noi mai avem și grădini, nu numai stepe, și că-n grădini îi nevoie și de săpăligi, de unelte mici și ușoare. Și de pricepere, de grijă, de lucru la amănunt. „Altfel, îi spusese Ion Bucur, cu glas jos și lin, să știi că eu am trecut prin multe!... Și-am dușmănit de moarte lumea asta nouă, ca nimeni altul!... Ciînește am urît-o și-am dușmănit-o... Că și-o băgat mîna-n hambarul meu... Pînă la cot și-o băgat-o... Și mie, ca și altora, — c-așa-i țăranul, ori cum ar fi el: sărac ori gazdă, îi pare rău cînd dă — îmi părea rău după fiecare cupă de grîu, după fiecare grăunță. Da' n-am zis nimica, cum ți-am fost spus, am răbdat și-am tăcut... C-am zis așa: multe-or mai trecut peste țara asta și multe-or să mai treacă!... Și dacă-i vorba să fie o schimbare, că vremea nu stă niciodată în loc, atunci și schimbarea asta o să se facă pe măsura noastră, nu pe-a altora... Da, așa am zis, și-acuma, dac-am început să deschid gura, am făcut-o și-o fac pentru sat, pentru oameni... Să nu se piardă ce s-o cîștigat, bun, înainte... Că schimbările care se fac cu pierderi prea mari nu-s spre binele oamenilor... Și noi, țăranii, am trecut prin atîtea, c-am putea face noi singuri o lume nouă, cu nodurile pe care le-am înghițit, cu lacrimile pe care nu le-am plîns și cu gîndurile pe care nu le-am vorbit..."

Despre Iosif Ciorfoiu nu-i spusese cine știe ce. Mai mult îi povesti de Simion Bănuț, de secretar. Așta, zicea Bucur, era un fel de solomonar. Fusese cantor, la biserică, pînă cînd ajunsese secretar. Cînta în strană, dumineca și la sărbători, îi dădea zor cu „Doamne miluiește-ne!" și-apoi, în ședințe, venea cu „Noi, măi tovarăși!" „Om rău n-o fost, da nici bun n-o fost... Și-acuma-i tot așa: molcuț și călduț, de nu te lasă nici să mori, da nici să trăiești nu te lasă..." De Ciorfoiu, cînd se întoarse la el, îi spuse ce spuneau și alții prin sat: că se îngrășase, crescuse ca pita prea dospită, prăsise puțintică osînză. Și-adăugase apoi că el nu-l judecă numai după înfățișare, ci și după cum se purta, mai ales după asta. „Grăsimea-i grăsime, dă-o dracului, spusese Bucur, da el o prins unturice la inimă și-o căpătat osînză la creer!... Și asta-i mai rău decît cancerul ăla de care vorbesc toți... Și-n afară de asta mai este ceva, un rău și mai mare: Iosif își teme funcția de la un timp!... Și-un om, cînd intră teama în el, îi în stare de orice faptă... Dacă n-ar fi așa, n-ar face el ce face.. Că ăsta, cînd fată prima oale primul miel din sat, îi la și-l duce... Știe el unde să-l ducă, n-are nevoie de îndrumare... Și cu viței' tot așa face, cînd își rupe cîte unul cîte-un picior... Îl îndrumă unde trebuie... Și damigenele, cînd e vinul în toi, umblă pe-aicea cum umblă sacii la moară..."

Îl întrebase pe urmă dacă n-ar vrea un pahar de vin. Și-i spusese că el n-avea, dăduse via la sfat, înainte de-a intra în gospodărie, — dar trimetea la careva după vin. Pavel i-a mulțumit și-a plecat. Dar nu s-a dus acasă. A umblat prin sat, năuc. A vrut, într-un timp, să se ducă la Iosif Ciorfoiu acasă și să-i spuie tot ce a aflat. Să-l leie la rost! Să-l întrebe de ce încurcase lucrurile, acolo. Și de ce nu se dăduse la o parte, mai de mult, dacă începuse să simtă că nu mai corespunde, că rămăsese în urmă, pe ogorul negru. A renunțat, însă, nu l-a căutat. Și-a dat seama că îl ura de moarte în clipele acelea. Și s-a speriat de simțămîntul ăsta aspru, care nu se ridicase în el niciodată cu atîta tărie. „Dar eu nu-l dușmănesc pentru funcție, își spusese el — într-un mod care îl îndîrji și mai tare — îl urăsc și-l dușmănesc pentru că o lucrat așa cum o lucrat!... Pentru că o lăsat pămînturile să se surpe aicea... Pentru că-i un ticălos..."

Mînia îl sperie și-l slei. Și-n clipa cînd ajunse acasă era frînt. Niciodată nu urîse pe cineva atît de adînc. Și nici nu se gîndise că va trăi vreodată sentimentul acesta cu atîta intensitate. Din contră, plănuise, în clipele de îngîndurare, cînd filozofa de unul singur, să fie concesiv cu toată lumea. Și iată că acum viața îi întorsese pe dos toate planurile. Și-l răsucise, fără milă. „Îi ca un focar, viața! se gîndi el după ce se culcă. — Oricum ar fi ea: veche sau nouă!... E un hățiș plin de gropi... Necunoscutul stă în fața fiecăruia... Și lupta, încăierarea!... Chiar dacă ești bine intenționat..."

Adormi cu gîndul la ceea ce vroia să facă a doua zi. Dar nu luă nici o hotărîre. Și nici nu întreprinse nimica pe urmă. Nu știa ce să întreprindă. Și poate că nici nu îndrăznea suficient, în măsura în care i se cerea.

15

Zăpezile îl găsiră nehotărît și frămîntat. Veniră devreme în anul acela. Și fuseseră mari, de la începutul lui decembrie. Se așternuseră, line, peste sat și peste hotar, năpădind și uniformizînd totul: lucrurile urîte și pe cele frumoase, deopotrivă. Și el îi spuse într-o zi Corneliei că iarna e anotimpul cel mai ascuns și mai perfid.

— De ce crezi asta? îl întrebase ea de departe.

— Așa, fiindcă astupă și modifică tot ce-i pe lume... Face dintr-un colț de ripă o statuie brâncușiană... Și dintr-o tufă prăpădită face o amforă... Le schimbă pe toate, dar numai pe deasupra, la suprafață!...

Erau cu schiurile, amîndoi. Și se aflau prin locurile pe unde fusese el în toamnă, cu președintele. Și ea rîdea mereu în soare, ca o ciocîrlie. Și el o privea de departe, cu duioșie și cu un fel de milă. Ea era înaltă și frumoasă, dar era slabă și acum... Și dacă n-ar fi avut ochii atît de codați și-atît de limpezi, grăitori... Și gura dacă nu i-ar fi fost tăiată într-un anume fel, lin și aspru... Și glasul dacă nu i-ar fi fost atît de șoptitor și de ademenitor, mai frumos și mai aparte decît glasul tuturor fetelor pe care le cunoscuse el pînă atunci... Și dacă firea ei întreagă n-ar fi fost dăltuită în piatră și în nea, adunată din flori și din lut fierbinte... Atunci...

— De ce te tot uiți la mine? îl întrebă ea, alintîndu-se puțin, pentru prima oară de cînd se cunoșteau. Nu-ți mai plac?

— Nu! îi răspunse el.

— Atunci am plecat... M-am dus!...

Se suci apoi ușor și luă avînt, pe coastă la vale. El o privi un timp, fericit. Pe urmă porni după ea, lăsîndu-se în voia alunecușului, ca într-o ameteală dulce. Auzea și simțea fosnetul și șuierul zăpezilor. Simțea cum îl frigea răceala aerului în obraji. Și se mlădia, din mers, cu degajare, și cu o plăcere adîncă, pe care n-o mai simțise de mult. Trecu printr-o șeștină și alunecă apoi, fulger alb pe întinderea albă, pe o coastă abruptă. Și nu mai văzu nimica un timp. Apoi, cînd i se limpezi puțin privirea, o văzu pe Cornelia poticnindu-se și căzînd, frîngîndu-se și adunîndu-se grămadă pe schiuri. Printre lacrimi o văzu, — ochii îi ardeau și-i pîlpîiau în cap — și era gata-gata să se frîngă și el. Își reveni însă și se apropie repede. Ea se sculă cînd o ajunse. Și era speriată și amețită. Un schiu i se rupsese în două, iar altul era crăpat la vîrf; se izbiseră de o ogașe adîncă și tare, de un fel de țărmure crescut din pămînt și acoperit de zăpadă.

— Vezi, îi spuse ea după ce se sculă de jos, nu le astupă chiar pe toate iarna asta a ta... Nu le-ndreaptă ea chiar pe toate...

Da, zise el, uitîndu-se în jur, să recunoască locurile, numai că aicea... În dreptul unei tufe...

— Ce-a fost aicea? întrebă ea, nedumerită.

— Aicea ne-am oprit noi astă-toamnă... Cînd s-au speriat caii... Nu știu dac-ai auzit...

Ea îi spuse că știa, auzise. Și-adăugă, fără nici o șovăire, că nici n-ar fi trebuit să-l salveze atunci pe Iosif Ciorfoiu.

— De ce? o întrebă el.

— Nu-i vrednic!

— Dar de ce nu-i vrednic?

— Fiindcă nu-i, și gata!

Porniră către sat pe urmă, cu schiurile pe umăr, la pas. Și vorbiră, pe drum, numai de Iosif Ciorfoiu. Ea îi spuse că omul ăsta era plămădit dintr-un animit aluat. Și că aluatul ăsta duhnește greu de tot, pute cîteodată, împrăștie în jur un fel de neliniște, o teamă grea.

— E-nsurat, are trei copii și-o nevastă cumsecade, prea cumsecade chiar... Și-și îngăduie să trăiască cu Marta lui Ștefan, cu gazda mea, și cu încă vreo două... Și asta n-ar fi nimic, dar se folosește de funcția pe care o deține ca să-și răspîndească țiitoarele... Dac-ar da din buzunarul lui, ar mai fi ceva, dar așa... Și-n afară de asta, dacă chiar vrei să știi, s-a agățat și de mine odată... A venit, cînd nu era Marta acasă, și-a năvălit peste mine... Și dac-a văzut că nu-i merge, a dat-o către glumă... Zicea, porcul, că m-a-ncercat... Și că lui nu-i plac decît muierile din sat, că-s virtoase... „Mie-mi trebuiește lemn de lucru, spunea el da cu dumneatale ce să fac... N-am ce alege!..." Și asta a spus-o-n glumă, numai că glumele lui sînt ca și el: grosolane, butucănoase... Și el e așa cum îl știi: necioplit, la trup și la suflet... O deprins multe lucruri, muncind și conducînd... Da le-o deprins numai lustrul... La miez nu cred c-o ajuns... Și nici nu și-o dat silința să ajungă... El își închipuie că-l neînlocuit... Și că atîta timp cît stă tovarășul „X" la raionul de partid și tovarășul „Y" la sfatul popular și tovarășul „Z" la consiliul agricol el îi asigurat... Cu unul, nu știu exact cu care, e neam de sînge... Pe ceilalți, și pe alții, i-a cumpărat, cu încetul, nu deodată... Cu cîte-un miel și cu cîte-un purcel... Și-o ajuns un fel de erou raional... Dar nu-i erou, să știi, nu-i ceea ce-și închipuie el că este!... Și eu, dacă ți-am spus de la început să te ferești de el, de asta ți-am spus-o... Numai că atunci ți-am spus-o cu o grijă nelămurită, femeiască, — „Îi tînăr, am zis eu, și-i păcat să-l frîngă tamburul ăsta!..." — dar acuma o spui și cu grijă și cu teamă și cu încă ceva... Cu un sentiment nelămurit și adînc. Răvășitor, dacă vrei...

Dacă ea nu și-ar fi legat mărturisirea de portretul președintelui, poate că lucrurile ar fi căpătat altă înfățișare, ar fi sunat altfel. Dar așa sunară și se înfățișară strîmb. Și-n clipa cînd se despărțiră, Pavel o urî și pe ea, ca și pe Iosif Ciorfoiu, dacă nu chiar mai tare. Și nici n-o mai căută pe urmă. Dimpotrivă, o ocoli, gîndindu-se că ea vroia să-l îmbete de cap, să-l amețească, să-l influențeze. Și că în toată povestea asta — în tot ce-i spuseseră, pe rînd, Bucur Ion, Cornelia și ceilalți oameni, cu care mai vorbise — se ascundeau anumite interese. Nu se putea, își spusese el, să fie toate atît de urîte și de întunecate, chiar dacă erau adevărate unele lucruri. Și se hotărî să-și păstreze o anumită independență de gîndire, să nu judece nimic cu capul altora, ori cine ar fi fost ei. Și să cerceteze situația, încă o dată și mai o dată, de o sută de ori, pînă cînd îi va descifra toate ascunzișurile.

16

Veniră sărbătorile însă și el primi o scrisoare de acasă, de la Cenad. Bătrînii îl rugau să meargă acolo de Crăciun. Și i spuneau că ei erau singuri-singurei, cum nu fuseseră niciodată. Și că Niculae, fratele mai mare, ofițer la Odorhei, nu putea să vie acasă, că avea familie și copil mic. Iar Petruț, celălalt frate, era într-o misiune și era plecat, nu se știa p

Doroc era la grindă, ca de obicei. Întotdeauna avea grijă, mama, să-l puie acolo, din vreme. Și-apoi, după ce trecea popa Ghidion cu botezul, ei, copiii, luau apa sfințită de popă și ieșeau prin curte. Botezau galițele și oile, boii și vaca, viteii și porcii, ciinele și pisicile, tot ce era făptură vie în cuprinsul gospodăriei. „În Iordan botezîndu-te, tu, doamne, ziceau ei în cor, care mai de care, închinarea treimii s-a arătat...“ Vitele îi primeau cu înțelegere și cu un fel de milă, parc-ar fi știut mai multe decît ei. Numai cîinele bătea din ochi și lătra mînios...

— Dar tata pe unde-i? o întrebă el pe mama, după ce-i puse de-ale gurii dinainte, obișnuitul șingerete, cîrnați și jumări și-o bucată de ureche.

— Tata?! spuse mama zîmbind cu îngăduință. E la bibliotecă, după cărți... C-o zis că pleacă nu știu pe unde domnișoara bibliotecară și-nchide, de sărbători... Și el s-o dus să-și aducă hrană pe mai multe zile... C-așa face mereu de la un timp... Și-mi povestește și mie din ce cetește, citeodată... Mă ceterâ la cap cu fel de fel de istorii... Nu mai departe decît săptămîna trecută mi-o povestit de-o doamnă care s-o omorît din dragoste... Ana zicea el c-o chema și era tare frumoasă. Și cartea aia zicea că-i „cea mai fainâ“ din cîte o cetit... Da el așa spune mereu, după fiecare carte pe care o cetește: „Asta-i cartea cea mai fainâ pe care am cetit-o...“ Și eu i-am spus odată lucrul ăsta, — cu cartea cea mai fainâ — și dumnealui s-o cam supărat. „Ți-i ciudă, mi-o spus, că nu te preocupi și tu de treburile astea...“ „Mie, ciudă? i-am răspuns. Păi eu nu dau poveștile și snoavele pe care le știu pe toate cărțile tale...“ Ne mai ciondănim și noi, ca oamenii care-s mai mult bătrîni decît tineri...

El se gîndi, ascultînd-o, că mama venea de-a dreptul din folclor și din poveste. Și că era mai mult decît o mamă. Și se întristă și se supără apoi, fiindcă își spuse — n-a avut de lucru — că într-o bună zi s-ar putea întîmpla ca ea să pornească în căutarea lui, pe drumuri. „Și cine va fi, oare, mioara care-i va spune povestea?! se întrebase. Cine-i va arăta că la nunta mea n-a căzut nici o stea!... Nici măcar steaua lui Iosif... Și că eu...“ Se liniști apoi și-și spuse că omului îi trec multe prin cap, — „Mai ales cînd e necăjit...“ — și plecă după aceea prin sat, pe la neamuri. Dar nu stătu mult. Nu se simți bine și se întoarse în grabă acasă. Și-apoi, seara, după ce rămăsese cu mama, — bătrînul se duse cu colindatul prin sat — se înșirară din nou la vorbă. Ea îl luă de fapt cu poveștile. Și-i spuse că în toamnă, pe la culesul viilor, îl căutase o domnișoară frumoasă și elegantă.

— Constandina o chema, îi spuse mama, — și el o ascultă neliniștit — și-o venit aicea cu a lui Doru, cu Ion, care-l poet pe la gazete... Și cu încă vreo cîțiva, că erau mulți și voioși tare, cu toții. Da ea, cînd o vorbit cu mine, m-o luat de-o parte, și mi-o vorbit cumsecade, parcă mi s-o spovedit, nu știu cum să-ți spui... Și-o zis că ea s-o logodit și că-n iarnă, acuma, de sărbători, se mărită... Și că după aia pleacă în străinătate, la **Pariz** ori în Africa, tata știe mai bine... Și-o mai zis c-ai supărat-o, că nu i-ai scris de fel... Și că-i pare rău după tine... „Să-i spui, mamă — c-așa mi-o zis tot timpul: mamă — că mi-o fost drag de el... Dar dacă nu mi-o scris... Și dacă s-o ivit ocazia asta... Că băiatul cu care m-am logodit are slujbă bună... Îi la comerț și umblă mereu prin străinătăți... Și-acuma plecăm amîndoi... După ce ne luăm...“

— Altceva ce-o mai zis domnișoara asta frumoasă și elegantă? o întrebă Pavel, pe neașteptate și cu un fel de grosolănie.

Mama tăcu și se uită la el, mirată și speriată.

— O zis multe, continuă ea pe urmă, mai încet și cu alt glas, rece și străin, de-ale ei... Dar tu de ce nu i-ai scris?... Ți-ai găsit alta pe-acolo?

— Da, mi-am găsit alta! răspunse el nestăpînit, cu aceeași grosolănie. Am una pe-acolo...

Se oprise apoi și bău, singur, un pahar de vin. I se păruse că vorbise urît de Cornelia. „Am una?!... De parcă ea ar fi... Una?!... Cornelia!...“

Mama îi umplu paharul și schimbă vorba. Îl sfătui să se ducă la Niculae Drafta, președintele din Cenad, și să vorbească cu el, să-l ceară acolo, la ei, să fie în satul lui, acasă. Și el îi mulțumi pentru îndemn și-i spuse că va face și lucrul ăsta, se va duce la Drafta și-l va ruga să-l ieie la Cenad. Nu se ținu însă de cuvînt. Și nici nu mai stătu mult pe acasă. Plecă a doua zi de Crăciun, spre nedumerirea mamei și a bătrînului, care îl petrecuseră la tren, speriați și necăjiți.

17

În gară nu-l mai aștepta nimeni. Și el abia atunci își dădu seama că se întorsese la Uiejdea. Se duse la bufet și-l găsi închis. Și-atunci se întoarse și trecu prin clădirea gării, veche și pustie, ascultîndu-și pașii cum sunau pe dalele de piatră. Se uită după o trăsură ori după o mașină. Nu era însă nimeni nici în spatele gării. Toate erau pustii, ca în zi de sărbătoare. Și drumul pe care porni — același pe care îl străbătuse și în toamnă, împreună cu Iosif Ciorfoiu — era gol și pustiu. Dar lui nu-i păru așa de rău. O coti la stînga, ocolind o baltă înghețată. Avea timp să se gîndească la toate, la plecare și la întoarcere. Și i se păru ciudat, fără să știe de ce, că vizita de acasă era depărtată, dusă în urmă, în vreme. Și mama părea o umbră. „Sînt bătrîni și singuri și ei! se gîndi el cu oarecare regret, fiindcă plecase, fiindcă nu mai stătuse cu ei. Mama, mai cu seamă, e singură de tot... Și-i mai necăjită decît ceilalți toți... Fa trăiește, cu adevărat, între trecut și viitor... Și-i pare bine de ce vede și-i pare rău după ce nu mai vede...“.

Își aminti apoi de Vladimir Staicu, un fost coleg cu care se întîlnise în tren, acum, la întoarcere. Nici nu se așteptă și tresărise cînd simțise pe cineva punîndu-i mîna pe umăr, cu prietenie.

„Ce faci, Palea? îl întrebase Vladimir, Vlad, cum îi ziceau ei. Dincotro și unde?...“ „De-acasă... Am fost la bătrîni, la părinți... Dar tu?...“ „Eu am fost la socri... De sărbători... Am ceva cu mine... O **pilulă**... Vrei să tragi o gură de vin?...“ Pavel nu se înghesui, dar celălalt tot aduse o sticlă, din compartiment. O destupă și i-o întinse, îndemnîndu-l. „Bea, măcar o gură... Fiindcă îi grozav... Nu-i limpezit bine, da-i bun al dracului... Eu, cît am stat la socri, nici n-am gustat apa... Am ciocnit și-am închinat mereu, cu socrul... El îi american, c-așa-i zic oamenii și-acuma-n sat... O fost peste ocean, înainte vreme... Și zice că ce facem noi, acuma, nu-i nu știu ce, ne mai „critică“. Altfel e harnic, lucrează pe brînci la gospodărie, da-i nemulțumit că nu vede și-aicea ce-o văzut dincolo...“ Pe urmă vorbiseră de prieteni și de cunoscuți, care pe unde erau. Făcură un fel de apel al colegilor de grupă și de an. Și constatară, din cîte știau — Vlad era mult mai informat — că unii plecaseră, dezertaseră de la posturi sau nici nu se prezentaseră. Alții se înhămaseră la treabă, munceau pe brînci. El, Vladimir Staicu, era la un gostat și-o ducea destul de bine. Ar fi vrut, îi spunea, să lucreze la o gospodărie colectivă, unde sînt mai multe de făcut, în toate privințele. „Agricultura noastră — zicea Vlad, îndemnîndu-i din cînd în cînd să mai tragă cîte-o dușcă — nu se va ridica decît atunci cînd se vor înființa gospodăriile astea colective. Toate, nu numai vreo cîteva, c-așa, dacă le știi, fiecare regiune are trei-patru gospodării de frunte... Cu care se mîndrește, la nevoie... Unde-s băgate fondurile și cadrele cele mai bune... Dar asta nu-i politică agrară... Asta-i un fel de a-ți fura singur cățiula... O rămînută a unor vechi stîl de muncă, panicard și lopîncard... Știi cum era cînd se țineau ședințe pe la noi...“ „Știu prea bine...“ „Dar cînd ai fost exclus mai ții?“ „Încă să nu! spuse Pavel, roșindu-se. N-am aflat și nici n-o să aflu...“ „Nici nu-i bine să afli lucrurile astea!... Dar nici să le știi prea multe la lehamă-i bine... Acuma-i alt climat... Îi altă orientare, mai sănătoasă, la și mai bea...“ Vlad îi spusese apoi, ca să schimbe vorba, poate, că în dezvoltarea și înflorirea gospodăriilor colective, a tuturor, sublinia el, nu numai a unora, rolul principal îl avea acum competența, priceperea cadrelor de conducere. „Firește, și căruirea în muncă are importanța sa. Dar competența e vioara-ntîia... Ar trebui să fie de fapt... Președinții vechi, unii, nu toți, cum se spune de obicei, s-au cam mîncat... Au ajuns la capăt cu ceea ce știu... Au învățat, s-au pregătit din mers... Au diplome de inginer, unii... Iar alții au case pline de cărți... Citesc și se pregătesc, unde și cînd se simt slabi... Îi puțin însă... Față de cerințe...“

Îi întrebase apoi care-i situația în Uiejdea aceea a lui, de care auzise vorbindu-se, în fel și chip, de bine și de rău. Pe urmă, după ce îi spuse Pavel în ce focar nimerise, care era situația adevărată acolo, la Uiejdea, se întristă și tăcu. Pavel, de asemeni, amuți și el. Stăteau amîndoi la fereastră și se uitau afară. Dar nu vedeau nimic. Geamurile erau orbite de zăpadă și lor li se părea că aveau privirile retezate, rupte. „Poate că sînt și ceva oameni buni pe-acolo, continuă Pavel după un timp — dar eu nu i-am găsit...“ „Trebuie să fie, îi spuse Vlad, nu se poate să nu fie... Or fi fost dați la o parte... C-așa se întîmplă unde se încheagă cîte-o rețea de asta invizibilă... Unul îl scoate la suprafață pe celălalt, celălalt pe ălălalt... Relațiile personale și interesele personale joacă aici un rol nemaipomenit... Sînt hotărîtoare de fapt... Și-apoi, după ce se încheagă cîte-o țesătură de asta, cată s-o desfaci, că oamenii știu de-acuma cum s-o-ntoarcă din cuvînt... Și-au însușit un anumit limbaj, un anumit fel de-a acționa... Pornesc întotdeauna de la principii, nu mai vin cu prostii... Îi dau zor, mai ales cei care au scopuri mai întunecate, cu interesele colectivului, cu dezvoltările și cu sarcinile care ne stau în față...“ Se oprise pe urmă Vladimir Staicu. Tăcuse, nemulțumit. Își dăduse seama că în loc să-l încurajeze pe Pavel, îl speriase și mai tare, îl înfricoșase. Și-i aminti, din nou, de institut. Și de discuțiile pe care le avuseseră ei acolo, de excluderea din organizația de tineret. Și de reprimire. „Atuncea, dacă nu interveneai tu — spuse Pavel după ce se mai dezmorți — aș fi rămas așa... Sancționat și exclus, pentru nimica.“ „Secretara era de vină, Adriana! spuse Vlad. Era în stare să te-ngroape de viu, așa era de pornită contra ta...“ Și-i povesti apoi ceea ce Pavel știa, că secretara asta, o fată corectă dar urîtă și proastă, fusese îndrăgostită de el, lulea, nu alta. Și că de aceea îi și făcuse atîtea zile fripte și-l tîrîse în cele din urmă în fața adunării generale. Și că ei, atuncea, discutaseră situația asta la organizația de partid. Și interveniseră, nu lăsaseră lucrurile așa. „Da, dar dacă n-ați fi discutat? întrebase Pavel. Și dacă tu...“ „Fleacuri! spusese repede Staicu Ia să mai tragem o dușcă... Fiindcă eu, frățioare, n-am făcut nici-o faptă eroică, atuncea... Și nici înainte și nici după asta... Nici nu seamăn a erou, cu figura asta a mea, prelungă și osoasă... Cu părul rărit și cu pomeții obrazului arși și osoși... Să fim serioși, zău... Altfel, unde ajungem?... La cultul personalității... Și nu se mai poartă și nu cred că se va mai purta vreodată...“

Vladimir Staicu avea dreptate în ceea ce spunea, referitor la propria-i persoană. Dar nu pe de-a-ntregul. În institut, între colegi, el se bucurase de un anumit prestigiu, cîștigat fără nici un efort, ca din întîmplare. Era, ce-i drept, mai în vîrstă decît ceilalți cu vreo cîțiva ani de zile. Și era vechi membru de partid. Trecuse prin multe. Urmase cursurile unui liceu industrial și ale unei școli tehnice metalurgice mai tîrziu. Se calificase ca lăcătuș și ar fi vrut pe urmă, o ciudățenie de-a lui, să se facă arhitect. N-a izbutit să obțină dispensele necesare, cu toate că a umblat vreo trei ani după ele. Pe urmă s-a îmbolnăvit și a fost internat într-un sanatoriu. Intrase apoi la agronomie, după ce ieșise, întremat, din sanatoriu. Și se așternuse pe învățătură, de la bun început. Și se legase de colegi, se împrietenise cu toți, în ciuda diferenței de vîrstă. Singurul semn al acestei diferențe era porecla pe care o căpătase, ca pe o podoabă, încă din primul an. Toți îi spuneau: „Bătrînul“, numai că asta nu-l stînjenea. Din contră, îl stimula și-i îndemna să se poarte așa cum se purta ei de la o vreme, cu prietenie față de toată lumea. Altfel era exigent și necruțător, la o adică, mai ales cînd vedea cum ieșeau nedreptățea și grosolănia în față. Și-acum, vorbind cu Pavel, îi spuse în cele din urmă să se ție tare, să nu se lase răpus. „Fiindcă nedreptatea — zicea el cu mînie și cu o convingere adîncă, de neclintit — n-are viață lungă în condițiile noastre!... Tot ce-i încheiat artificial nu ține mult în zilele de azi... Se destramă...“ „De la sine?“ îl întrebase Pavel. „Nu!... Trebuie ajutați și mișcați... Trebuie dărîmat... Orice piedică trebuie stîrpită și dărîmată.“ „Cum?“ „Sînt destule posibilități... Foarte multe!... Tu, de exemplu, ar trebui să te folosești de sprijinul altora, al nemulțumiților din sat, al organizației de tineret...“ „Am vorbit cu secretarul acestei organizații...“ „Da, și?“ „Nimica... Bătrînul e nemulțumit, ca și mine... Numai că spune rău-i greu...“ „Greu va fi după cîte-mi dau eu semne... Dar nu-i imposibil de schimbat situația de-acuma... Important e să nu te descurajezi... Să te ții tare... Atît!...“

Se despărțiseră cu doi prieteni vechi. Își dăduseră adresele și-și făgăduiseră să-și scrie. Și-și făcuseră semne îndelungi, pînă cînd se văzură între ei ceața înviforată a ierni care abia începuse...

18

Cornelia D. întîmpină urările. Se uită lung la el, din deschizătura ușii. Și-l lăsase apoi înăuntru, făcîndu-i semn să tacă. Dincolo, la Maria lui Ștefan, era veselie mare. Se auzeau chiote, țipete de dinzeci, bobote, bodogăneli. Și ea îi spuse, după ce închise ușa cu cheia, că ăsta e ziua de două zile. Și că au chemat-o și pe ea, dar nu s-a dus. Le-a spus că nu se simte bine. Că nu poate. Și el au lăsat-o în pace.

— Dar cine sînt ei? întrebă Pavel, aruncîndu-se fără să se dezbrace, pe un scaun, la o parte.

— Cine să fie: președintele, Iosif Ciorfoiu, secretarul de partid, Simion Bătrîn, contabilul, docentul Iorgulescu... Și alții, de-ai noștri, pe care nu-i știu... Toți vin și toți pleacă. Au trecut să mă mai dea-aicea... Fiindcă eu...

Se apropie apoi și se opri în fața lui, drept. Și-l mîngîie pe obraz, cu palma ei aspră și rece. Și-l întrebă unde și de ce a plecat. Nu mai așteptă, însă, răspunsul. Începu să-i destăinuie lucruri de la sine, cu un fel de înfrigurare. El se stîlci, la început. Și nu știu ce să zică.

— Lasă, spuse tot ea, îmi povestești după aceea... Mai ești mîncat?... Îmi era așa de dor de tine... Îmi era dor rare... Să nu te superi... Și să nu mă judeci aspru...

El se supuse, cu un fel de plăcere. Apoi, cînd trecu de mîncărurile dulci, se scuză în picioare și o prinse în brațe. O luă de mijloc și o sărută aspru. Ea se stîrci, să-i scape. Și alunecă, în joacă. Se privăli pe pat și așteptă. Pe urmă, după ce îl simți lîngă ea, tot nu spuse nimica. Și nici el nu vorbi. Se uitară în tăcere, cu patimă, în vrăjmășie, parcă. Doar ea scînci într-un tîrziu, spunîndu-și din nou cît îl iubește de mult. Și că îi mai era și acum. Și că îi va fi mereu dor.

— Dor și iară dor! spuse ea încet, de undeva de aproape, din urechea lui, parcă, nu de lîngă ureche. — Niciodată nu mi s-a întîmplat așa ceva... Niciodată n-am trecut prin ce trec acum... Și-n zilele astea, cît ai lipsit, mi s-a părut că îmbătrînesc cu zile... Nici nu pot să-ți spui tot ce-am gîndit... Mă luau așa, gîndurile, ca niște valuri, și mă azvîrleau în noapte, unde știe numai... O dată m-am dus la Leoaica, să vorbim de tine... Ea zicea că ești copil bun — cîtuși așa a sous: „copil bun“ — dar că ești cam zăpăcit... Și că oamenii ascunși sînt răi, pe dedesubt... Și că ar fi bine să mă feresc de tine... Să nu se-ntîmple ceva și să rămîi așa pe urmă... „Doamne ferește! zicea bătrîna... Ar fi păcat, zău... Tine-l mai departe, pînă vă luați... Că tinerii din ziua de azi...“

Își spuse apoi că și ea se gîndise într-un timp să-l ocolească. Nu-i era teamă de el, ci de propriile-i sentimente, care o năpădiseră și o copleșiseră deodată. Pe urmă se răzgîndise, renunțase. „De ce să fac așa ceva?“ se întrebase ea. Și-i spuse și lui, acum, ce gîndise și cum stătuse de vorbă cu sine însăși. „De ce să ruo eu fiorile care abia au înmugurit?... De ce să mă sinucid stînd în picioare?... De ce să nu trăiesc și eu ca adevărat?... Fie și o singură zi: dar să trăiesc!... Să nu-mi dramuiesc nici un sentiment!... Să le las libere... Pe urmă, fie ce-o fi...“

— N-a fost așor, dragul meu, să spun asta... Fiindcă eu am mai avut o poveste... Era cît p-aci să mă mărit cu unul din feciorii primului secretar, cu cel mai mic... Băiat bun, nimic de zis, da cam sărac cu duhul... A venit o dată pe-aicea și a pus ochii pe mine... Și i-a spus lui tată-său pe urmă că-i place de mine... Și tată-său i-a spus lui Ciorfoiu și Ciorfoiu ie-a potrivit în așa fel ca să ne-ntîlnim... Și după aia or început toți să mă cirîie la cap: „Ia-l, domnișoară, că-i băiat de ispravă... Are perspective... Ia-l, să n-o să-ți fie rău cu el...“ Iar băiatul, pe de altă parte, venea mereu cu bicicleta-n sat... Și cu mașina... Ne-am și logodit... Și-apoi, cînd nici nu se așteptau ei, le-am spus, la toți, să-mi dea pace...

Tăcu apoi și ascultă, încordată. Ușa de dincolo se deschise și se închise cu zgomot mare. Se făcu liniște pe urmă, cîteva secunde. Se auziră apoi, apropiindu-se, pași grei, de om voinic și ameți: unu, doi, trei, patru, cinci... Cineva se opri la ușa Corneliei, puse mîna pe clanță și apăsă. Broasca zvîcni și scîrți. Apoi se opri, încremenită.

— Domnișoară, spuse omul de dincolo, cît putea el de încet. — numai că glasul îi era gros și ruginit, cocîit de băutură — ești acasă?... N-auzi, domnișoară?!... Deschide numai o țîră... O țîruă, așa... Auzi?!

Se făcu apoi liniște. Și-n liniștea asta omul tuși, tot așa: cît putu el de încet. Numai că tusa lui sună în noapte ca o grohăitură de porc care stă la vătău să-i vie lăturile. Încremeni și el cîteva clipe. Apoi încercă din nou ușa. Și-ntrebă de domnișoara Cornelia. Și-așteaptă, chicotind. Se lipi apoi de ușorul ușii. Vorbi cuiva de afară și el. Voia să se ascundă. Era chiar Marta lui Ștefan, gazda, și el nu știu ce să mai spună, cînd se pomeni luat la rost.

— Așa, Iosife? spuse femeia rizînd. Umbli la scîntită, cu mițele!... Da ia hai tu-ncoace un pic!... Hai, că dacă nu, îi rău!...

Se depărtară apoi, ușa de dincolo se deschise și se închise. Un timp se făcu liniște și-acolo, după aceea Cineva vorbea, povestea ceva. Apoi, cînd săpărî, în casa de dincolo izbucni un hohot cumplit. Și Pavel se gîndi că gazda Corneliei le spusese celorlalți unde îl găsise pe Ciorfoiu. Și Cornelia tot la asta se gîndi. Dar nu-și spuseseră unul altuia, cu toate că se ghidiseră la aceleași lucruri, în același timp. Dimpotrivă, tăcură amîndoi și rămaseseră neclintiți în noapte.

„Acum, el are să-și închipuie cine știe ce! își spunea fata, cu sfială și cu teamă — și cu durere, cu o durere adîncă și grea. — Da, are să-și închipuie... E firesc... Și-i drept să fie așa... Dar atuncea... E firesc într-un fel... Așa se-ntîmplă... Și dacă mai vii și cu explicații... E și mai rău... Parcă întăreșți bănuiala... Dacă există... Dacă nu, o creezi... După aia se complică toate... Cum s-a mai întîmplat... Cum ar trebui să nu se mai întîmple... Și-acuma, măcar... Porcul ăla a stricat totul... Înseamnă c-o să-i poarte pică și din pricina asta... Da, eu nici nu m-am gîndit... Și poate că nici el nu s-a gîndit... Ar trebui să-i spun... Dar cum să-i spun eu așa ceva?!... Acuma?!...“.

19

Alături, băiatul măcina altfel de gînduri. Fierbea și scrîșnea, fără să se clintească. I se părea că nimerise într-o groapă cu noroi, într-o hazna. Și se întreba mereu ce căuta el acolo, în patul în care sta, alături de o femeiușcă oarecare, alături de o fiță cu ochi negri, cu glas ruginit și amar, cu buze aspre, cu mîini reci și cu un trup fierbinte și tare, pietros, răcoros, totuși, alinător. „M-am agățat ca scaiul, de prima fată! își spuse el, mustrător, mînios. Am intrat în angrenajul ăsta!... Am rupt-o cu toate... Și-am lăsat totul... Pentru nu știu cine... Pentru...“

Își aduse aminte de Icsif Ciorfoiu. Și-i auzi, aievea, grohăitura de la ușă, așteptarea și vorbele: „Domnișoară, numai o țîruă...“ Și se hotărî, brusc, să o întrebe ce-i cu istoria asta, cu porcăria asta mare. „Cu bălăcăreala asta... În care am intrat și eu...“ În clipa cînd se întoarse către ea o găsi plîngînd cu niște lacrimi mari și mute. Și nu știu ce să-i mai spună. Bîlbîi ceva și-apoi se pomeni că-i șterge lacrimile, de pe un obraz și de pe celălalt, cu gesturi line, străine parcă de el și de starea prin care trecuse mai înainte. Ea nu spuse nimica. Și nu se dîntui decît într-un tîrziu, după ce-i șterse el lacrimile. Și-atunci făcu un gest care îl uimi. Îi luă mîna, i-o duse la gură și o sărută apăsat.

— Ce faci? întrebă el surprins și zăpăcit. Nu trebuie... De ce?...

Se feri ușor și dădu să se scoale. Dar ea îl opri. Îl rugă să nu plece. Și-i spuse că n-a vrut să se umilească. A vrut, numai, să-i mulțumească. Și că n-a îndrăznit să deschidă gura, după ce venise omul acela la ușă, după ce se întîmplase ceea ce se întîmplase, pentru a doua sau a treia oară.

— E mai bine așa, să știi... Poți crede ce vrei... Dar eu știu... Sînt a ta, pentru totdeauna... Și nu sînt obligată cu nimica...

Îi spuse apoi, cu un glas aspru și rău, ce a fost cu președintele și cum era să se nenorocească ea, atunci, cînd cu loaidna aceea nefericită. În mîinile lotodhei, președintele se purta frumos cu ea, nu-i mai spunea altfel decît „fata noastră“ și „Cornelia noastră“. Și-o ruga mereu să se mute la el. Și ea, numai că nu s-a mutat. Era orfană. Îi spuse ea — și el n-o oprit, nu-i mărturisi că știa — n-avea pe nimeni, o crescuseră și o purtaseră la școală niște rude, o mătușă cărpănoasă și un unchi rău. El îi lucraseră pămîntul pe care îl avea, de la părinți, și se purtaseră bine cu ea, o vreme. Pe urmă, după ce pămîntul n-a mai avut preț și trecere, s-au dat la o parte, s-au spălat pe mîini. „Pămîntul ăsta al tău, zicea unchiul, să apasă la cote... Mă trage la fund... Tu ce tot faci cu facultatea aia a ta?... Gat-o dracului, pune-i cruce... Și hai aicea după aia... Și dă-i statului pămîntețelul ăsta al tău... Poate se satură, dracului... Poate crapă...“ Ea așa și făcuse, după ce și-a luat postul în primire, dăduse statului pămîntul. Și-o rupsese cu rubedeniile, cu „tovarășul unchi“. Și se descurcase cum s-a nimerit: destul de bine, la început, un an de zile. Și-ar fi dus-o așa mai departe, studențește, cum zicea ea, fără griji prea multe, închipuindu-și, cumva, că toate sînt făcute pentru ea, anume.

— Poate că de aceea am căzut în cursă atunci, recunoscu ea acum, fiindcă mi-am închipuit că am scăpat de toate greutățile... Pentru totdeauna... Și-mi dau seama, acum, că feciorașul care vroia neapărat să se mărite cu mine, nici nu era de vină... Nu era de vină în măsura în care sînt de vină cei care l-au îndemnat la asta: porcul care a venit la ușa mea adineauri... Și alții, mai de seamă...

El o opri și-i spuse, cerîndu-și parcă scuze, să nu mai vorbească, să lase pentru totdeauna de o parte lucrurile astea vechi și încîlcite.

— N-am nevoie de explicații! îi spuse. Îmi pare bine că ești aicea...

Vorbi fără convingere, la început. Pe urmă, însă, își dădu seama că într-adevăr nu era nevoie de explicații. O credea. Și era frumos că ea era așa cum era. Și că stătea lîngă sufletul lui.

— Asta e, spuse el, așa că taci!... Eu te cred... Am o încredere orbească în tine... Nu știu ce-i cu ea și de unde vine... Nu știu ce sentimente ai trăit tu... Dar eu unul...

Se opri și tăcu iar. Și se întoarse către ea, cu totul. Se iubiră apoi din nou, cu mai multă patimă, căutîndu-se mereu, după fiecare îmbrățișare.

Adormiră tîrziu, spre ziuă, fără să-și mai amintească vreunul cînd și cum adormiră...

20

Cînd ieși din apele grele ale somnului o văzu umblînd prin casă. Era palidă și speriată. Numai ochii îi luceau în cap, într-un amurit fel aparte. Era și teamă în ei, dar parcă era și împăcare, o străluminare adîncă, pe care n-avea să i-o stîngă nimeni, niciodată.

— Ce faci? o întrebă el. De ce te tot uiți afară?

— Te-ai trezit? îi răspunse.

Și se apropie, îngenunche alături și puse capul pe marginea patului.

— Se pregătesc să plece, spuse ea, pe urmă, fără să se uite la el. Se duc... Au ședință... A venit cineva da la raion... Ori de la regiune. Și ei odată s-au pus în mișcare...

— Atunci, spuse el, mă duc și eu... Să văd ce-i...

Ea se ridică puțin și-l privi lung, cum nu-l privise niciodată pînă atunci. Și-l rugă să nu plece, să mai steie pînă se duc ei.

— Au să te vadă ieșind de-aicea, spuse ea și pe urmă au să-nceapă cu șoșotelile, cum se întîmplă...

— Și-ți pare rău? o întrebă el, crispîndu-se.

— Nu... Dar...

— Dar ce?

— Nu-mi pare rău...

— Atunci?!

— Nimica...

Tăcură apoi. Și-n clipa cînd se despărțiră, — el plecă, totuși, pe furiș, prin grădină — ea era supărată pentru că vorbise. Îi părea rău și se uita după el, cum se ducea. Și se gîndea, stînd lîngă o grămadă de paie, că el nu se va mai întoarce. „L-am pierdut, își spuse, nici nu l-am cunoscut bine... Și l-am și pierdut... N-am nici un dram de noroc... Sînt o amărîtă și o proastă... Oh, doamne!...“ Iar el se depărta, grăbit și liniștit. Și-o vedea mereu înaintea ochilor, așa cum era ea, înaltă și subțire, speriată și frumoasă, cum o cunoscuse la început. I se părea, totuși, că e o umbră. Și că ea cea adevărată e în el, în adîncul ființei. Sau înapoi, în urmă. Se și întoarse, s-o vadă. Dar n-o mai găsi unde o lăsase. Și-i păru rău, abia atunci. Îl cuprinse un regret nelămurit. Și vroi să se întoarcă din drum. Îl opri însă un om, unul înalt și slab, făcut parcă numai din oase; Pavel îl cunoștea, din vedere.

— La ședință, tovarășe? întrebă omul.

— Da, la ședință.

— Atunci haidărați, că tot într-acolo merg și eu...

Porniră și mai schimbară cîte-o vorbă pe drum, de formă, să nu tacă. Omul îi spuse cine era el. George Șofic îl chema. Și era în consiliu, de un an.

— Eu am fost în armată, îi spuse, am fost plotonier... Și-am fost lăsat la vatră cînd cu alertele păcii, — alerta-nția, alerta a doua — și-am venit aicea după aia...

— Și-ți pare rău?

— Da!

— Atunci de ce-ai venit?

— Am!... Îi satul meu... Și-am zis c-aicea trebuie să trag, cînd o fi să fie...

— Foarte bine, dar tot nu-nțeleg...

— N-ai cum, n-aveți cum, luați ce vă place... Că eu nu prea știu să mă port cu domnii...

— Cine zice asta?

— Tovarășul Ciorfoiu, președintele...

— Așa, vasăzică?

— Așa, păi cum...

Intrară la sediu, pe rînd. Și Pavel tresări cînd îl auzi pe Ciorfoiu vorbind, luîndu-l în primire pe-al lui Șofic, pe George.

— Se poate, mă ăsta a lui Șofic — spunea el — se poate să-mi întîrzii mereu?... Te-or băgat oamenii în consiliu da nu ca să-mi vii tîrziu, să ne faci greutăți în muncă...

— Apoi eu, tovarășe președinte — spuse George Șofic, cam rar — am aceastâ defecțiune tehnică... Recunosc...

— Bine, bine, știu că ești rău de gură... Șezi și taci... Și dumneata, tovarășe, îi spuse el lui Pavel, după o pauză scurtă, șezi și dumneata undeva... Te-ai înturnat?... Nici nu știam... Șezi acolo!...

Îi arătă un scaun șchiop, mai la o parte, și-i spuse unui tovarăș de lîngă el cine era băiatul. Tovarășul respectiv dădu din cap, mulțumit. Și-și vîrî mîinile în vestă, îmbătoșîndu-se puțin. Era negricios și rotofei tovarășul acesta și avea ceva de purceluș în toată făptura lui, ceva dulce, o împlinire și o împăcare pe care n-o au chiar toți oamenii. „Ăsta-i **trimisul**, se gîndi Pavel, îi reprezentantul raionului sau al regiunii... Dar de ce-o fi venit?...“ Înțelese apoi, din spusele lui Ciorfoiu, că era vorba de contractări, de sporirea, pentru anul următor, a cantităților de cereale contractate cu statul. Și ascultă cu mai multă atenție.

— Nu sîntem toți, tovarășilor, spunea Ciorfoiu, sărind ca țarca de la una la alta, — dar nu-i nimica... Putem stabili ce trebuie... Putem hotărî... Și **rectificăm** pe urmă... În tot consiliul... Și-n adunarea generală... Da...

Dintre cei care erau de față numai George Șofic se împotrivi violent fără nici un pic de tact. Numai că Iosif Ciorfoiu îl struni și-l puse din nou la punct, fără să clipească.

— Tu, măi George, nu știi decît una și bună: să te-mpotrivești mereu și mereu, la orișice!... Păi așa nu se poate, mă, nu facem nimica, dacă ne-mpotrivim, ca oaia cînd îi băgată la strungă!...

— Vasăzică și noi sîntem băgați la strungă?

— Care noi, tovarășule? întrebă atunci tovarășul care vorbise mai înainte cu Ciorfoiu. Ia spune!...

— Păi noi, bîigui Șofic — noi cei de-aicea... Noi...

Președintele îl domoli pe întrebător — Fluieraș îl chema și era instructor raional și oamenii îi spuneau, nu se știe de ce, „Fluieraș cu schimbul“ — și-l sfătui să-l lase în pace pe George, — „c-așa era ăsta, al lui Șofic, pus pe hartă... Altfel era muncitor și săritor... Ce folos... Că nu știe decît atîta: să critice și să-ntrebe“.

„Dar le-nvîrtește bine! se gîndi Pavel fără să vreie. Și-i stăpîn pe el, de parcă n-ar fi **muncit** o noapte-ntreagă... Eu, dac-aș fi stat pe beute toată noaptea, aș fi pe jos acuma... Dar ăsta, plutonierul ăsta... Înseamnă că-i tare... E stăpîn pe situație... Și-i viclean... E o canalie de tip nou... Ăsta... Trebuie nimicit... Trebuie înlăturat... Altfel năclăiește totul... Toată lumea... Fără să clipească... Zîmbind popește...“

Ura — o ură grea, cumplită și aspră — îl năpădi din nou. Și-l sperie și mai tare. Îl înfioră și el nu spuse nimica toată ședința. La urmă, însă, după ce se risipiră ceilalți, îl luă pe Ciorfoiu de o parte și-i spuse că ar vrea să steie de vorbă cu el.

— Chiar acum? întrebă președintele.

— Chiar acum! continuă Pavel, cu același glas. M-am gîndit mai de mult... Și-am tot amînat... Și-acuma...

— Nu mai vrei să amîi!...

— Da, nu mai vreau!

— Atunci hai să vorbim!... Hai la mine-acasă... C-aicea tot nu se poate sta de vorbă... În afară de asta, eu sînt plecat de mult de-acasă. Am avut niște treburi... Dar dumneatale cînd te-ai întors?

— Aseară!... Am stat mai puțin...

— Bine-ai făcut... Hai!

21

Mergînd pe drum, înapoi, către casa lui Iosif Ciorfoiu, nu mai schimbară nici o vorbă între ei. Și nici nu se mai uitară unul la altul, parcă n-ar fi mers împreună. Pe urmă, cînd ajunseră, intrară brusc în discuție, după ce se retraseră într-o odăiță mai ferită. Începutul îl făcu de fapt tot Pavel, nu pentru că ar fi vrut, ci pentru că nu s-a mai putut stăpîni. Și i-a spus președintelui, dintr-o răsuflare, cu nerăbdarea omului care găsise, în sfîrșit o soluție pentru o problemă care îl chinuia, la ce concluzii ajunsese el. Ce constatase el în gospodărie și în sat. Cum mergeau treburile și cum fusese condusă gospodăria din Uiejdea. Cum se stricaseră acolo niște lucruri importante. Cum pierduseră ei niște bunuri. Cum le trecuseră și cum le treceau pe la nas veniturî însemnate, mari. Îi vorbi și de **voj**, de stăvilarul de pe riu, pe care îl văzuse într-o zi. Și de pășune îi vorbi, de felul cum se gospodărise satul înainte vreme, de culturile de legume, din stînga și din dreapta riului, unde semănau ei porumb gol acuma, fără bostani și fără fasole prin el, să le fie mai ușor. Și de vite îi vorbi, de boii și de vacile pe care le țineau uiejdenii înainte. Și de cele pe care le țineau acuma. Și de veniturile oamenilor îi vorbi și-i spuse că veniturile astea nu erau rele, în raport cu alte gospodării, dar erau rele și mici în raport cu posibilitățile reale ale comunei lor.

— Eu, îi spuse Pavel lui Ciorfoiu, fără să se oprească, am vrut să-ncep munca aicea cu altceva, — de altfel și dumneatale m-ai îndemnat la asta! — cu clasificarea solului, pentru fiecare parte de hotar!... Cu stabilirea celor mai prielnice soiuri de cereale... Am vrut să încep cu niște lucruri de fond... Și-am renunțat, deocamdată... Am amînat lucrurile astea către care, o repet, m-ai îndemnat și dumneatale... Dar nu de asta am făcut-o, pentru că ai zis dumneatale, ci pentru că sînt alte lucruri aicea, și mai de fond, care trebuiesc rezol

ECLIPSĂ DE SOARE

ceput. Luă un ton obișnuit, principial, cum se zice, potrivit unei discuții „constructive". Și-i spuse cum s-a ridicat gospodăria, de unde fusese. Îi povesti de greutățile, fără seamăn de mari, ale începutului. Vorbi de anii dintîi, cînd erau puțini, cînd le venea greu de tot, cînd stăteau „sub lupa dușmanului de clasă", cum zicea el.

— Atunci am fost trecut eu de la sfat la gospodărie, cu nunca! spunea Ciorfoiu. Că eu eram președinte la sfat, primul președinte din sat!... Întîi am fost la „Cepe" — la comitetul provizoriu, adică — și după aia am trecut, automat, la sfatul popular... După aia am trecut la gospodărie, că era nevoie de un om cu cap acolo, aicea, adică!... Și de o mînă forte!... Și-am făcut față, să știi!... Am muncit și-am luptat!... Și-am băgat tot satul la comun pînă la urmă!... Și-am reușit să ne desfacem, aproape toți, de ce-o fost înainte, s-o rupem cu trecutul!... Cu prostiile și cu datinile vechi!... Și să ne facem alte datini, noi!... Să lucrăm și să trăim cum ne-o-nvățat și ne-nvață partidul nostru drag!...

Dar Pavel tot nu se liniști. Și-i spuse că au făcut bine, desigur, că s-au rupt de cele vechi. Poate că ar fi fost și mai bine, adăugase numaidecît, dacă nu s-ar fi rupt chiar de toate lucrurile astea, dacă ar mai fi păstrat cîte ceva din ceea ce cîștigaseră în timp, în ani și ani de zile. Și-i aminti din nou, fără să-și deie seama cît de mult îl îndîrjește, de pășunea pe care o desțeleniseră și o stricaseră. Și de *voj* și de culturile dinainte, care „mergeau mai bine" și erau mai rentabile de zece ori. Și de zăvoaie îi aminti, de arăniștile care se înșirau de o parte și de alta a rîului, nefolosite. Și de felul cum munceau oamenii înainte, cum era alcătuită economia satului, luat în întregime.

— Și-acuma, dumneatale și cu ceilalți tovarăși de-aicea — eu nu zic că ești numai dumneatale de vină! — ați adus lucrurile la același numitor!... Ați aplicat, orbește, un anumit șablon!... S-a pornit o campanie pentru recuperarea de pămînturi, ați făcut și voi „recuperări"!... Ați primit, după plan, să cultivați anumite cereale, ați cultivat ce vi s-a cerut, a mers, n-a mers, se potrivea, nu se potrivea!... Și-n agricultură nu se poate lucra așa, după șablon!... Sînt, desigur, niște lucruri de fond, dar asta-i altceva!...

Iosif Ciorfoiu îl asculta liniștit. Își aprinsese o țigară și se uita la el prin fum. Și zîmbea din cînd în cînd, cu indiferență. În sinea sa însă era destul de tulburat. „Da, așa e, zicea el mereu, ăsta vrea să mă radă!... Să mă nimicească... Și-și caută argumente... Pentru alții... și pentru el... Să nu aibă mustrări de conștiință..." Își aminti apoi de primul secretar, cu care se avea bine — „lucrau de mult împreună" — și de întrebarea pe care i-o pusese în legătură cu băiatul ăsta, — „băiatul dracului", rectifică el acum. „Cum se comportă, întrebase tovarășul prim, și ce fel de om e?..." „E-nchipuit, tovarășe prim! răspunsese el repede. Și-i pretențios, nevoie mare!... Își bagă nasu-n toate!..." „Așa-s ăștia cu studii superioare! spusese primul secretar, un om cam trecut și cam bătrîior, îmbătrînit înainte de vreme. Cu pretenții și cu fumuri!... Își închipuie că dacă știi puțină carte, știi tot!... Să conduci și să hotărăști!... Mai încet... Mai cu grijă!" Îl sfătuise apoi, de-a dreptul, să fie foarte atent cu „domnul ingineraș" — chiar așa îi spusese: „domnul ingineraș" — fiindcă ăstuia, dacă i-a intrat în cap să conducă el gospodăria, să fie mai mare cu orice preț, nu i-o mai scoate nimeni... „Și-are să ne toarne — ăsta-i cuvîntul! — are să spuie cîte toate... Că-n Uiejdea și-n raion s-or aplicat otova indicațiile date de partid... Că de-aicea-ncep totdeauna rîcile și vicleșugurile: de la aplicații!... Dar asta nici n-are însemnătate... Contează rezultatele, la urma urmei... Și-aicea, la noi, noi cunoaștem cel mai bine situația!..." Iosif îl întrebase dacă socotește, într-adevăr, că inginerașului îi stătea nasul la postul lui. „Nu știu! spusese primul secretar, dînd înapoi, devenind mai prudent. Eu vorbesc în principiu!... Dar griji să nu-ți faci!... **Raionul** nu renunță la tine în nici un caz!... Orice-ar fi!..." „Nu renunță dacă e situația bună! spusese Ciorfoiu pe urmă, pe drum. Dar cînd se complică lucrurile, o dată renunță!... Fiindcă și **raionul** ăsta e așa cum e... Cum îi fiecare om... Se spală pe mîini dacă-i strîmtoare... Dacă-i înghesuială mare...! Parcă nu știu eu?!... Parcă nu m-am spălat și eu pe mîini!..." Și adăugase apoi, tot pentru sine, că astea sînt lucruri firești, omenești. Și că nu putea trece nimeni peste ele, oricît ar fi de drept. Și-acum tot cam așa se gîndi, în vreme ce îl asculta pe băiat. Dar nu ieși de loc de sub acoperișul stăpînirii de sine. Stătu acolo zîmbind și dînd din cap, cu naturalețe, firesc, atît de firesc și de convingător, încît băiatul începu să creadă cu adevărat că îl va cîștiga, totuși, de partea lui. Și că îl judecase mult prea aspru, pătimaș.

„O fi avînd și ăsta necazurile lui! își spuse el într-un timp. Cu familia, pesemne... Fiindcă nu-i prea mare veselie aicea... Au de toate, stau bine... Da-i trist aicea... E ca-ntr-o cetate: fi liniște și-i frig... Prea multă liniște... Și prea mult frig... Și poate că el sufere... Fără să-și deie seama... Și nemulțumirile astea, care te rod pe nestiute... Sînt cele mai urîte..."

Președintele, însă, vorbea și gîndea altfel, de sub carapace.

„Ar fi bine, măi muceo, spunea el, zîmbind lin, să mi te-astîmperi... Pînă nu-i tîrziu... Că eu, mă, dacă-mi pui mintea cu tine, te striveso ca pe-un păduche!... Ar fi mai bine, pentru tine, dacă m-ai lăsa în pace... Cu profilările și cu reprofilările!... Fiindcă astea-s pretexte, mă!... Pentru urcuș, pentru cățărare!... Pentru înlăturarea mea, mă... Pentru răsturnare... Păi ce crezi tu, mă, că eu dorm încălțat?... Păi eu, mă..."

— N-ai vrea să mergi mîine la o vînătoare? îl întrebă el pe urmă, după ce îi umplu un pahar de vin, singurul pahar pe care i-l dădu. — Îți dau eu o armă... Mai ieșim și noi pe cîmp... La aer... Și mai vorbim... Mă mai gîndesc și eu la lucrurile astea...

— A, cum să nu, răspunse băiatul bucuros, merg tovarășe președinte... Păi ăsta-i un vechi vis de-al meu să-mi iau armă de vînătoare... Și să cutreier hotarul și pădurea... Chiar dacă nu-mpușo nimica...

— Ei, nici chiar așa, spuse președintele zîmbind cu și mai multă îngăduință — să umbli ca un fluieră-vînt prin lume... Măcar un iepure să-mpușți... Ori o cioară!...

Stabiliră apoi cînd și unde să se întîlnească și se despărțiră liniștiți și împăcați.

— Cît privește treburile alelalte, mai adăugă Iosif la ieșire, cum ți-am spus: mai vorbim, ne mai gîndim...

Și se uită apoi după băiat, lung, și cu un fel de indiferență.

22

A doua zi, însă, cînd îl văzu venind către el — se întîlniră în cîmp, departe de sat — se gîndi să-l împuște, să-i bage în cap un pumn de alice, atunci, ori mai tîrziu puțin. Băiatul rîdea cu toată fața, cu toată ființa. Și-i spunea ceva, vorbea. Iar dinții și ochii îi străluceau și-i jucau în lumină, ațîțător, vrăjmaș. „Da, își spuse Iosif, scap o aripă de alice... Ori i le trimit în față... În mutra aia voioasă... Ori îl împing într-o rîpă... Și fug după ajutor... Spui c-o căzut... Lasă, numai lasă... Că nu-mi scapă el mie... Prefăcutul ăsta!...".

— Bună dimineața, tovarășe președinte! spuse băiatul cînd ajunse lîngă el. Ce vreme!... Asta nu-i vreme de vînat!...

— Dar de ce-i? întrebă Iosif tresărind pe undeva.

— De umblat, tovarășe... De hoinărit... Așa, fără nici un țel... Zău că da... Păi dumneata nu vezi?

— Ba da, cum să nu... Doar nu-s chior...

Îi întinse apoi arma, cu părere de rău. Și-o porni înainte, pe potecă. „Astuia nici că-i pasă! spuse el. Poți să-l împuști și el tot rîde... O fi prost, ori ce dracu o fi cu el?!... Ori o fi îndrăgostit cu adevărat?... Da, se poate, că ăștia, o dată se aprind..." Se mustră pe urmă, pentru asprime și pentru gîndul de adineauri. Și se rușină sincer față de sine însuși. Și se întristă și mai tare. Se gîndi că omul e ascuns, din fire. Și-i viclean, față de el însuși și față de alții. Și că nu poți ști niciodată ce-i trece prin cap, cînd stă lîngă tine. „Și nici măcar ție nu poți să știi ce-ți va trece prin cap, peste cinci-zece minute... Mintea fuge singură, ca umbra... Eu, cînd am plecat de-acasă... Nici cu gîndul nu mă gîndeam... Și-acuma, poftim... Parcă-i nevoie să-mi mînjesc mîinile... Sînt mijloace destule... Îl joc eu altfel, dacă-i vorba... Dacă vrea dumnealui... Numai dacă vrea... Altfel, nu... Facem și noi coexistență!..."

Se întoarse apoi către băiat și-l întrebă dacă mai vine. Și-i spuse că aveau noroc, într-adevăr, cu vremea. Și adăugă, ca de obicei, că vor avea noroc și cu celelalte, pe urmă, fiindcă ziua bună de dimineață se cunoaște. Încetini pasul pe urmă și se uită mirat la băiat. Asta, parcă ar fi vrut să-i facă în ciudă, zîmbea și rîdea singur. Se uita mereu la luminile din jur, cum fugeau peste zăpezi. Și le chema, înapoi, cu ochii, într-un fel aparte, de neînțeles. Și zăpezile parcă veneau, legănîndu-se lin. Toate erau așa de altfel, de jur-împrejur. Toate — și tufele, și ripele, și viile, și holdele — se scăldau și se topeau în lumină, într-un alb fantastic, de vis. Doar cîte-un colț de rîpă, cîte-o fundătură și cîte-o tulpină strîmbă și neagră, de copac, se zăreau pe unde și unde. Încolo, zăpadă și lumină, lumină și zăpadă. Și-o legănare nesfîrșită. Un joc scăpărător și aspru, primenitor și amețitor.

— Da, într-adevăr, spuse tot băiatul după un timp — vremea-i nemaipomenit de frumoasă!... Și mie-mi pare bine e-am ieșit... Luminile astea... Și zăpezile...

Se aplecă apoi, din mers, luă o mînă de zăpadă de lîngă potecă și își umplu gura cu ea. O mîncă, hăpăind-o cu lăcomie. Și rise iar, se înveseli și mai tare, singur. Și dinții îi scăpărară din nou în lumină. Dinții și ochii, toată ființa. Și Iosif se dădu la o parte și se uită cumva la el, cu teamă, parcă. Se simți deodată mic și nevolnic. Și-l uri cumplit, îl dușmăni de moarte, pentru că era așa cum era: tînăr și frumos, fără nici un simț, negîndit și prefăcut. „Asta mă mîncă de viu... Da, mă mîncă!... Dar eu!?... Păi eu..." Apoi, cînd se dezmetici, își dău seama că era gata să-și desfacă arma de pe umăr. Și se rușină și se mustră iar, mai tare decît înainte.

— Ești chipeș, îi spuse el băiatului, după cîte bag eu de seamă... Chiar foarte chipeș...

Pavel se șterse la gură cu mîneca pufoaicei și-i spuse că frumusețea e o pacoste în viață, pentru băieți, mai ales.

— Pentru fete nu, vorbi el cu întreruperi — urcau de-acum și el vorbea rar și parcă se gîndea la altceva, — dar pentru băieți e curată pacoste... Dacă stai și te gîndești bine, și pentru femei e o pacoste, într-un fel... Nimeni nu admite cu adevărat că o femeie frumoasă poate să aibă și caracter și suflet... Să fie frumoasă în adevăratul înțeles al cuvîntului... Și-n privința bărbaților — și-ntr-a băieților, mai ales — e tot cam așa... Nimeni nu-ți admite să fii și chipeș, cum zicea dumneatale, și să fii și cumsecade, cît de cît...

Îi povesti apoi — tot așa, din mers — cîte pățise el în institut, din pricina asta. Îl excluseseră odată din organizație, fiindcă se purtase urît cu o fată. De fapt, tovarășa asta îl pășuise. Era un fel de activistă, pe la organizația de tineret și pe la sindicat. Și-i căzuse cu tronc. Începuse să-l placă. Și-l chema pe la ședințe, la birolion și în afară, căutîndu-și vorbă cu el. Apoi, cînd a văzut că e respinsă, — el o refuzase delicat, fără să o jignească — începuse să-l urască de moarte. Și-i căutase nod în papură, nu se lăsase pînă nu l-tirise în fața adunării generale, fiindcă se îmbătase și el odată, într-o sîmbătă seara.

— Dacă n-ar fi fost Viaș, aș fi-neurcat-o urît de tot... Nu-i vorbă că și așa am tras-o... Urîta aceea mi-a creat peste tot o atmosferă urîtă, după chipul și asemănarea ei...

Răsuflă apoi din adînc, uitîndu-se în jur, peste zăpezi. Și-i spuse președintelui, cu alt glas, molcom și glumeț, că el ar completa reformele sociale care se fac în țară și în lume cu niște „reforme fizice".

— Cum adică? întrebă repede Iosif Ciorfoiu, sărind numaidecît alături de potecă, rupînd și frămîntînd zăpada cu cizmele lui mari și grele. N-am mai auzit așa ceva: „reforme fizice"!... Ia spune, să-nțeleg și eu... Că eu, de-aicea... Poate să fi rămas în urmă... Hai, spune...

„Are niște idei și sugaciul ăsta! adăugă el pe urmă. E cu douăzeci de fețe din toate punctele de vedere... Nu numai față de mine, dar și față de partid... Da, trebuie s-arăt... O notiță, atîta trebuie... Să se știe..."

Ascultă apoi, topăind pe margine, ca o gloabă. Băiatul, însă, nu se grăbi să-i umple notița. Se uita în dreapta acum, la zăpezi sau la o pădurice depărtată. (Parcă puteai să știi la ce se uita și la ce se gîndea ăsta!) Și apoi, cînd se întoarse către el, îl privi de sus, cu ochii lui negri și frumoși. „E al dracului de chipeș! recunoscu Iosif, gemînd. Chiar prea chipeș, zău"... Și se simți din nou mic și neînsemnat. Și nici nu știa măcar de ce se simțea așa: din pricina băiatului ori dintr-a zăpezilor, a zilei aceleia scăpărătoare și vii, care nu mai fusese, parcă, alta.

— Ia spune, tovarășe Bora, repetă el mai tare, ce-i cu reformele acelea ale dumitale?... N-am mai auzit și păreau interesante...

Pavel își potrivi arma pe umăr și-i spuse că reformele astea se fac în măsura în care rezolvă și alte lucruri. — „S-a dus dracului notița! spuse Iosif. E viclean... Nu se dă prins cu una cu două"... — Și că de fapt ideea pe care vroise el s-o exprime nu se referea la nu știu ce probleme mari, ci la niște complicații pe care le nasc și le alimentează anumite defecte fizice, — înfățișarea unor oameni, felul cum arată ei, calitățile intelectuale pe care le au sau nu le au, accidentele și bolile care lasă urme — anumite scăderi care nu pot fi îndreptate niciodată.

— Și poate că și puterea pe care o au joacă aici un anumit rol!... Dar asta-i altceva, fi secundar, într-un fel... Importante mi se par lucrurile celelalte... Și-mi place să cred că în măsura în care vor fi din ce în ce mai mulți oameni întregi, frumoși și semeți, se vor împuțina și frămîntările și frecușurile dintre ei... Toate măcinările care îi rod de multe ori, lucrăturile și săpăturile, turnătoriile...

— Vrei să zici, cumva, întrebă președintele, că un om „frumos" nu poate să fie și ticălos?... Să umble cu lucruri de-astea: cu săpături și cu turnătorii?...

— Nici vorbă de-așa ceva!...

— Atunci?!

— Nu știu cum să-ți spui, dar asta ține de un vis de-al meu, din tinerețe, de cînd eram în liceu... Am fost persecutat atunci de-un profesor șchiop și hîd — Saul îl chema — și-am zis că dacă omul acela n-ar fi arătat așa cum arăta și dacă nu s-ar fi tîrît ca un gîndac prin lume, — s-ar fi purtat altfel...

— Asta era, vasăzică, la lucrurile astea te refereai și te gîndeai dumneata?!...

— Da, la lucrurile astea mă gîndeam și mă refeream...

(Continuare în numărul viitor)

film

VORONEȚ (detaliu de frescă)

O BIOGRAFIE PE PELICULĂ

Studiourile Sahia, cu prilejul comemorării lui Coșbuc, au făcut un documentar artistic vrednic de valoarea marelui poet. Autorii scenariului sînt un scriitor și un cineast: profesorul E. Scridon și regizorul Pompiliu Gîlmeanu. Ei au compus și comentariul vorbit, element foarte important cînd e vorba de a face portretul unui poet. Căci o asemenea figură, figura unui mare scriitor, se pictează cu cuvinte din opera lui, cuvinte ilustrate cu imagini, și nu invers, ca în filmele obișnuite, prin imagini „însoțite" de cuvinte. Autorii au urmat aceeași metodă ca și acei ai excelentului film Mioriței, unde scriitorul Paul Anghel a ales, drept explicații ale portretului, versuri din opera lui Alecsandri. Cu Coșbuc, sarcina era mai ușoară și avea să fie mai fecundă. Căci Coșbuc, acest mare poet epic, acest mare poet liric, este și un mare poet dramatic. Deși Călinescu spune că „mișcarea" (care, desigur, abundă în poeziile cele mai lirice ale lui Coșbuc) „nu este teatrală", și că nici „monologurile nu sînt propriu-zis dramatice". în schimb tot Călinescu observă cum caracterul teatral al versurilor acestui poet au făcut să fie prada preferată a producătorilor școlare și a recitărilor festive. Tot Călinescu observă caracterul spectacular, teatral al peisajelor zugrăvite de Coșbuc. „Natura, zice el, e grupată pe îndeletniciri omenești, e calendaristică... Lirismul său e, dacă se poate spune, obiectiv, constînd în solemnitatea ideii de repetiție a fenomenului". Este ceea ce Barrès numea „des paysages travaillés par l'histoire", piesaje dramatizate prin intervenția isprăvilor omenești și comemorării lor. Pentru toate aceste motive, un film despre Coșbuc trebuia făcut din crîmpeie de poem ilustrate cu fapte și oameni, cu lucruri și locuri, cu întîmplări care țes istorie. Și chiar așa au și făcut autorii filmului. Bineînțeles, cu ocazia fiecărei priveliști strecurînd și cîteva vorbe care situau tabloul în biografia poetului. O biografie căreia cinematograful, mai mult ca oricare altă artă, îi poate arăta tragica desfășurare. Peripețiile satelor năsăudene de unde venea Coșbuc va aminti tot timpul durerea lui de a nu le mai fi putut vedea. Căci odată venit în regat, atitudinea lui socială, democratică, a făcut autoritățile vremii să-i interzică reintrarea în Ardeal. Și a murit cu cinci luni înainte de sfîrșitul războiului; a murit în plină „pace" de la Buftea, în plină umilire și deznădejde națională. A murit fără moștenitori, căci mai de mult feciorul său pierise într-un jalnic accident. Dar, și mai ales, George Coșbuc a murit tînăr. La 52 de ani, de o boală de inimă care i-a însoțit, toată viața, celelalte amărăciuni. Toate acestea, filmul le-a strecurat discret, nemelodramatic.

Un aspect mișcător în biografia acestui om este vechimea sentimentului său de libertate. Încă din secolul al 18-lea neamul lui Coșbuc părăsește Maramureșul și se mută în ținuturile de frontieră ale Năsăudului. Împărăteasa Maria Tereza avînd mare nevoie de apărare militară a acestei granițe, acorda libertatea din robăgie și statutul de cetățean slobod celor ce se vor fi învoit să ducă viața de lupte și primejdii a „grănicerilor". După trei veacuri, sentimentul libertății va lua, în sufletul lui George Coșbuc, forma iubirii de țară și a generozității sociale. Autorii filmului, prin alegerea versurilor care conduc desfășurarea imaginilor, au știut să evoce necontenit suflul polemic care anima iscusitul cuvînt al acestui om.

Filmul e în tehnicolor, mai exact în trei registre coloristice diferite. Avem imagini în tonuri tari, altele într-o gamă cromatică îndulcită, însfîrșit altele în alb și negru, fiecare în armonie cu subiectul, cu natura tabloului, cu semnificația lui. Fotografia aparține maestrului Mănăstireanu, care a știut jongla artistic cu acest întreit repertoriu. La care, după informațiile mele, se mai adaugă un merit: acela de a fi făcut, foarte des, ceea ce se numește „cinéma-vérité", adică filmare pe nespuse, fără știrea persoanelor filmate. Așa s-a procedat cu secvențele de horă. Operatorii, precum și regizorul Gîlmeanu, au fost impresionați de cît de proaspătă era păstrată în amintirea țăranilor din satul Hordou (azi rebotezat „Coșbuc") imaginea lui Badea Gheorghe, un om pe care ei nu-l văzuseră niciodată cu ochii lor trupești, dar pe care ochii minții îl priveau ca pe un prieten care n-a murit și nici va muri vreodată.

Se știe că prima bucată scrisă de Coșbuc a apărut în „Tribuna" din Sibiu condusă de Slavici. Acesta nu va conteni de a ajuta în cariera lui pe promițătorul poet. Astfel Sibiul va fi pentru el o a doua țară primitoare și adoptivă. Autorii filmului au constatat chiar că peisajul sibian seamănă ca două picături de apă cu cel din Năsăud și Munții Rodnei. De aceea multe scene aveau să fie filmate în satul Rășinari.

De asemenea, interesant e modul cum autorii filmului prezintă fotografiile lui Coșbuc. Primele ni-l arată ca pe un om foarte oarecare; o figură de funcționăraș banal și modest. Încetul cu încetul, pe măsură ce anii, supărările și incisivele lui poeme se adună, trăsăturile obrazului se sapă în cute dramatice, în linii statuare; iar ultima fotografie (în alb și negru, bineînțeles) are ceva dantesc, ceva parcă împrumutat din lumea aceea a lui Alighieri pe care Coșbuc o tradusese în limbă românească.

Vorba, în versurile lui Coșbuc, e tăioasă, frămîntată, foarte des izbitoare ca o lovitură de bardă. Filmul lui Scridon și Gîlmeanu, țesut în întregime în jurul unor versuri care-s tot atîtea poante, a arătat ce comoară de ironie, sarcasm, glumă și strălucire stilistică se găsește la acest poet care, pe lîngă alte calități, o mai are și pe aceea de a nu semăna cu nimeni. Este (cum foarte inteligent observă tot Călinescu) „inimitabil, și poate de aceea așa de des imitat".

Observ (și asta nu e propriu-zis un reproș) că filmul oglindește numai jumătate din opera și simțirea lui Coșbuc: partea de luptă socială. Dar în opera lui Coșbuc mai există și un alt aspect, plin de grație și de prospețime. Sînt frămîntările fetei tinere, la începutul deșteptărilor dragostei. O bună parte din poemele lui Coșbuc sînt niște dramatice căderi pe gînduri ale unei îndrăgostite la întîia ei iubire. O agitație care are ceva foarte trupesc, dar totodată și ceva foarte pur, fiind prima chemare, deci ivită în plină și desăvîrșită nevinovăție, cu aprige avînturi, deznădejdi, capricii, mălții și naivități. Acest aspect al gîndurilor lui Coșbuc se pretau și ele la o emoționantă prezentare cinematografică, axată și ea pe zeci de versuri din inimitabilele dialoguri interioare ale eroinelor sale. Acest aspect nu a fost abordat în filmul nostru. Dar repet: asta nu e propriu-zis un reproș. Autorii ar fi trebuit ca, în loc de un documentar de două bobine, să facă un semi-lung metraj. Îl vor face, poate, altădată.

D. I. SUCHIANU

VORONEȚ (detaliu de frescă)

(Fotografiile: DAN GRIGORESCU)

„AUREL—1966"

N-aș crede că unui trecător peste cîmpurile și dealurile argeșene, imaginea de toamnă a peisajului nu-i poate sugera măcar un cîntec, dacă nu și un vers...

Treceam foarte de curînd peste măgurile tăiate de-o șosea pe jumătate bătută-n piatră, conduși de farmecul unei înserări violacee, spre țința unui loc numit Miroși. Mintea limpede a țăranului dăduse acestui loc numele după o veche răspîntie. Ivadă sau cîmp cu flori, frumos mirositoare. Adia parcă și în seara noastră vîntul unor miresme de prin tufișuri.

Găzduiți în casa unui mare meșter de frumusețî, sculptorul sătean Constantin Vasilescu, noaptea am petrecut-o între povestiri de artă și mîngîierea cu ochii a lumeștilor lui icoane în lemn. Un artist mare cît și ceilalți cărora clocanul și dalta, și un anume noroc, le-au adus glorie și prețuire... Un om care s-a mulțumit să cioplească pentru el și rareori să se înfățișeze în public în vreun colț de expoziție. O personalitate concretă pe care sculptura noastră nu a descoperit-o la timp, măcar că prin 1954 artistul ajunsese pînă la București în expoziția unui concurs republican dar care l-a calificat drept **amator**, lăsîndu-l în anonimat.

Concentrat, caustic în unele expresii, blînd sau aspru în idei, C. Vasilescu a-dună în galeria lucrărilor lui piese de mare autenticitate în care umorul și seriozitatea, sobrietatea sau ascuțitul spirit critic, sintetizează o forță și un caracter.

Dar noaptea a trecut și cîntatul cocoșilor ne-a mutat dintre velințele, covoarele și prosoapele țesute după străvechile modele argeșene de tovarășa lui de viață, de artă și de gospodărie, Stana, în vecinătățile de argint de peste o uliță și-un gard.

Strălucind în soare, nu descifram prea bine ce ar fi fost pîlcul mașinăriilor aliniate — semănători, recoltătoare, combine? Dar pentru că și una și cealaltă dau grîu, confuzia noastră putea fi scuzată de rezultatele lor, carele și camioanele pline cu saci, înșirate de-a lungul drumului parcurs!

Eram însă în inima de metal și foc a gospodăriei pămînturilor de la Miroși, stăpînă a 301 tractoare, a unei școli cu 150 de elevi, a 32.000 hectare, a 15 cooperative agricole de producție, a nenumărate averi și frumusețî.

Eram într-o lume care la începutul de septembrie era la fel de activă ca și la începutul de martie. O lume în perpetuă mișcare în cîmp și ateliere, a cărei capitală spirituală și materială se întindea pe cîteva sute de metri pătrați: Școala tehnică și de mecanizatori și atelierul de întreținere și reparații; două clădiri cu două grădini, una cu flori, cealaltă de asfalt în care creșteau deopotrivă meșterii cu uneltele lor.

Ne plimbam ochii și curiozitățile în agreabila tovărășie a inginerului Marin Gioarsă, directorul și inima acestei lumi, și inginerului-șef Nica Ion, un om ca o floare cu surîsul ascuns îndărătul permanentelor lui preocupări tehnice.

Am vorbit de toate, despre cîmp și suflet, despre elevi și săteni, despre grîu și tractoare, despre viața de la oraș și viața din SMT... Mulți dintre absolvenții școlii pleacă mai departe la studii și după cîte trei ani de carte și practică, prea puțini rămîn în SMT... Bucuria lor e însă alta: sătenii înscriși la cursurile de mecanizatori rămîn cu toții și duc mai departe, pe ogoare, științele deprinse în Școala SMT.

O lume nouă crește încet, încet în jurul acestui punct ciocotitor, înflorind paralel o mentalitate nouă: parfume noi din buchetul florilor de la Miroși!

Brigada întîia din Slobozia e cea mai sprintenă, cea mai organizată, cea mai unită, cea mai bună. Arvat Gheorghe, Marin Luncan, Neagu Gheorghe sînt dintre oamenii cei mai tineri ai acestei lumi, care la vîrsta celor 19—20 de ani își văd îndeplinite năzuințele așteptate de bătrînii lor o viață-ntreagă!... 301 tractoare, 301 mecanici, agricultori și meșteri și tot atîția stăpîni ai anotimpurilor, orizonturilor, dimineților albastre și ai înserărilor cu cîntec de privighetoare.

Sub aripa de sticlă a halei cît un hangar de avion, scăpărau, scînteiau, vîjîiau motoare, jumătăți de motoare, intestine metalice. În care chirurgii cu ciocan și șurubelniță făceau operațiile decisive în burta cîte unui tractor. Atelierul de întreținere și reparații lucrează fără întrerupere evitînd aglomerațiile și asigurînd perfectul randament continuu al tuturor motoarelor.

— Cine-i omul cel mai harnic de aici? cutezăm o întrebare.

Directorul și inginerul-șef se uită ochi în ochi, zîmbind. Răspunsul e total:

— SMT-ul nostru e frunțaș pe regiune...

Lumea unor oameni de nădejde, entuziaști, hotărîți, demni, uniți, neobosiți.

În pragul porții aștepta să ia drumul cîmpului un tractor sfrăluicitor. În spatele lui, sub șeaua de oțel, zugrăvită, ca o notă de perfectă garanție, o floare, un nume, un an: „Aurel — 1966"... Era subtila legătură de aur, ca un simbol, între generația marelui meșter de cioplirî de artă și poezia unei tinereți.

Baruțu T. ARGHEZI

Coşbuc

(Urmare din pagina 1)

de un patos intens şi majestuos, cum rareori a cunoscut istoria, şi care-i impregnează pe românii ardeleni, din faza încă a preconştiinţei, cu o pecete unică. Copiii se „şcolesc" prin satele natale în fierbinţeala unui patriotism care, pe vremea lui Coşbuc, îşi întinsese de mult rădăcinile spre „Maica Roma" şi spre Sarmisegetuza, acordîndu-şi în condiţiile de popor supus şi umilit, o ascendenţă nobilă, latino-dacă. Apoi, trec în gimnaziile şi liceele — cîteva — din oraşele Ardealului, unde învaţă aprig, tocesc cartea şi se scufundă în lecturi extraşcolare, şi unde, jugul habsburgic vine şi cu micul său strop de bine: căci aceşti „studenţi" — care îşi adoră limba natală cu o pasiune violentă, geloasă, incandescentă, greu de închipuit pentru românii aceloraşi epoci din „ţara liberă" — învaţă latina şi germana, solide instrumente de cultură pe care le vor folosi rodnic în actul de culturalizare modernă a poporului român. Apoi, urmează Universitatea, la Cluj, pentru cei mai mulţi, cu asociaţii studenţeşti naţionale, cu fragedul exerciţiu al luptei politice naţionale, cu debutul în gazetărie şi în literatură, în multele şi efemerele reviste şi gazete ale Ardealului. Pe pragul bărbăţiei creatoare, vine momentul decisiv: trecerea în România liberă. Aci, ei descoperă — şi e poate cea mai grea, cea mai dureroasă decepţie a vieţii lor — că statul, burghezia, toate categoriile conducătoare şi chiar o bună parte din intelectualitate, nu suferă de loc de insomnie ardeleană, nu ard de loc de suferinţele ţăranului din Ardeal, ba chiar nu le prea convine să audă despre ele, atît de asemănătoare fiind, în mare măsură, cu suferinţele ţărănimii din „ţara liberă". Dar asta e o altă poveste, pe care Coşbuc o va cunoaşte foarte bine, şi care va intra şi ea în fondul comun al vieţii, luptei şi destinului intelectualităţii ardelene.

Toate aceste elemente de biografie generală sînt şi ale lui Coşbuc: e şi el fiu de popă de sat, creşte în acelaşi strîns contact cu ţărănimea şi cu tezaurul ei istoric, moral şi artistic, face şcoala primară prin cîteva sate, liceul la Năsăud, unde participă pasionat la activitatea literar-naţională a unei asociaţii de elevi, care nu se putea numi decît „Virtus romana rediviva" şi unde debutează, ca poet, în paginile revistei „Musa Someşană". Este şi el student la litere şi filozofie la Cluj, de unde începe colaborarea la Tribuna lui Slavici, sub pseudominul anagramatic C.Boşcu, din fericire repede abandonat. Tribuna va însemna mult în viaţa tînărului poet, în redacţia şi în paginile căreia el însuşi va însemna mult, căci aci apoi Antologia sanscrită cu fragmente din Rig-Veda, Mahabharata şi Ramayana, iar apoi Sakuntala. Să mai amintesc de monumentala traducere a Divinei Comedii, fruct a douăzeci de ani de strădanie poetică, una dintre cele mai reuşite ale lumii, datorită căreia cel mai mare poet al Europei medievale a pătruns în literatura română? Nu e, desigur, nevoie, dar e nevoie să subliniem că şi **munca de traducător** a lui Coşbuc, — care a dat, evident, talentului său poetic o majoră posibilitate de aplicare, **nu a reprezentat altceva decît aceeaşi pasionată dorinţă de îmbogăţire, de înălţare culturală, pe care el o considera inseparabilă de opera de creaţie poetică.**

Cu aceste elemente care ne ajută să ne explicăm concepţia lui despre rolul creaţiei poetice şi despre natura socială a poetului, să ne oprim, în sfîrşit, asupra poeziei sale şi asupra locului ei în conştiinţa noastră culturală, istorică şi naţională.

Orice s-ar spune, şi cu toată vasta lui asimilare de literaturi străine, şi chiar de teme ale unor literaturi străine, lui Coşbuc i se potriveşte de minune definiţia lui Dobrogeanu-Gherea: **poet al ţărănimii.** A fost un poet al ţărănimii, pentru că se născuse între ţărani, se adăpase din tezaurul cultural şi artistic al ţărănimii. Cred că am dreptul să bănuiesc că, în secretul sufletului său el gîndea că poetul nici nu poate fi poet dacă nu e, măcar un pic, măcar pe undeva sau de undeva, ţăran. Şi nu cred că, pentru vremea lui, se înşela prea mult.

Poezia lui este icoana vieţii ţărăneşti, şi este ceva mai mult. este ecoul spiritului de luptă, de civilizaţie, de morală şi de cultură, al ţărănimii.

Ţărănimea se reflectă în oglinda poeziei lui Coşbuc, începînd cu însuşi cadrul său de viaţă, cu natura românească. Pastelul ocupă în creaţia sa un loc foarte vast, şi este una dintre speciile în care talentul poetului s-a realizat cu plinătate. Oricine l-a citit pe Coşbuc — mai ales aşa cum ne-am învăţat să-l citim noi, românii, de la vîrsta abecedarului şi a celor mai proaspete, mai adînci impresii — are sentimentul de a fi cercetat o vastă şi variată hartă a ţării, are întipărită în minte o imagine foarte veridică a naturii româneşti, un sentiment al nuanţei sale particulare care nu înşală. Totuşi, dacă reiei opera, e foarte greu să identifici cutare sau cutare poem, ca pastel, ca descripţie a naturii. Ţăran din creştet pînă în tălpi, Coşbuc are, ca mai toţi ţăranii, o adevărată indiferenţă faţă de înfăţişarea plastică a naturii, pe care o trăieşte, fără a o vedea: în general, poezia lui e lipsită de culoare, de pitoresc visual. Totuşi, nici noţiunea de pastel nu e înşelătoare, după cum imaginea naturii româneşti pe care o desprindem din poezia lui nu e de loc aproximativă, nu e de loc nenuanţată. De unde, oare, provine aceasta? Din faptul că natura se iveşte şi se valorifică oarecum indirect, dar cu mare forţă de sugestie, din prezenţa vieţii omeneşti. De fapt, Coşbuc nu vede decît omul, nu vede decît viaţa ţărănească: dar aceasta este atît de amestecată cu natura, încît o atrage pe aceasta, ca o componentă a unui total. Să lăsăm de o parte faptul că o natură văzută, o natură pur geografică, vegetală şi coloristică — predilecţie a romanticilor — pentru el nici nu e de conceput, că prezenţa omului este atît de imperioasă încît personificarea este un prim sau un ultim procedeu de natură, ca de pildă, în **Prahova**, în care **descrierea fenomenului de natură care este curgerea unui rîu pe itinerariul său precis, nu se poate rezolva decît prin transformarea rîului în faţă, şi prin comparaţia cu exclusive reacţii omeneşti.** Dar să ne amintim de faimoasa **Noapte de vară**, în care dacă am izola strofele cu indicaţii descriptive, am constata că ele nu au nici o valoare indicativă, plastică, că pot fi ale unui univers abstract, ale unui univers universal. Preconizarea obiectivă, ca şi forţa de sugestie provin din faptul că acest cadru vag a fost impregnat profund cu pecetea vieţii umane, a vieţii ţărăneşti. **Noapte de vară** este o imagine vie şi precisă a satului, şi pentru că satul trăieşte în simbioză cu natura, poema capătă virtuţi de imagine vie şi precisă a acesteia. Strofa cea mai puţin reuşită este strofa cea mai intenţionat descriptivă, cea mai plastică, cea în care poetul încearcă şi o comparaţie frapantă, poetică:

„Iat-o! Plină dinspre munte / Iese luna din brădet / Şi senală-ncet încet. / Gînditoare ca o frunte / De poet."

Ca atare, nici imaginea, nici comparaţia nu spun mare lucru, nu spun aproape nimic. Dar ea e cuprinsă, şi chiar operantă, în procesul nostru sufletesc, prin elementele vieţii umane care o preced şi o urmează, şi care, cu o mare simplitate, fără cel mai mic efort stilistic, prin notaţii nude, concentrate la maximum, descriu, rînd pe rînd, o puternică animaţie, chiar o agitaţie zgomotoasă, — momentul întoarcerii de la muncă:

„Care cu poveri de muncă / Vin încet şi scîrţîind: / Turmele se-aud mugind. / Şi flăcăii vin pe luncă / Hăulind. / Cu cofiţa pe-ndelete. / Vin neveste de la rîu: / Şi cu poala peinză-n brîu / Vin cîntînd în stoluri fete / De la grîu. / De la gîrlă-n pilcuri dese / Zgomotoşi copiii vin; / Satul e de vuiet plin..."

Urmează apoi o temperare a activităţii riletice — momentul cinei şi al pregătirilor de culcare:

— Fumul alb alene iese / Din cămin. / Dar din ce în ce s-aliază / Toate zgomotele-n sat. / Muncitorii s-au culcat. / Liniştea-i acum deplină / Şi-a-nceput..."

Iată, în sfîrşit, o totală imobilitate, redată cu o totală limpezime — momentul somnului:

„Focul e-avelit pe vatră / Iar opaiţele-au murit. / Şi prin satul adormit / Doar vreun cîne-a sunat mai latră / Răguşit."

Această imagine a vieţii satului, a vieţii ţărăneşti, este de o precizie şi în acelaşi timp de o forţă de sugestie, cu totul excepţionale.

Acesta e satul românesc din ultimul sfert de secol al XIX-lea, satul ardelean de poale de munte din regiunea Năsăudului.

În poezia lui Coşbuc se oglindeşte viaţa ţărănească în plin, cu toate momentele ei, cu toate detaliile ei, cu toate sîmţirile ei. A vrut să facă roman ţărănesc, cum susţinea Gherea? A vrut să facă o epopee, cum au susţinut şi susţin alţii? A realizat numai crîmpeiele monografice componente, după cît pare şi trebuie să acceptăm, deoarece, în sensul definiţiilor ortodoxe exigente, nu avem nici roman, nici epopee? Iată întrebări de real interes pentru istoricii şi criticii literari, şi cumva de interesul tuturor, dar care nu cer să-şi găsească răspunsul într-o împrejurare ca aceasta, în spiritul cărora apar într-adevăr secundare. Coşbuc a vrut, fără îndoială, să cînte viaţa poporului său, şi a vrut să dea ţărănimii române un ajutor, prin cîntecul său. Cred că asta a vrut, şi nimic altceva. Opera lui este o oglindire variată a acestei vieţi, şi dacă e vorba să ne referim la asimilaţiunea imaginii, desigur că numai Mihail Sadoveanu, în proză, într-o operă cu mult mai vastă, şi într-o viaţă mult mai largă, a realizat o antologie atît de bogată a ţărănimii. A scris **Balade şi idile**, şi în **Fire de tort** nu a scris altceva, după cum în **Balade şi idile** nu e decît materialul **Firelor de tort**. Despre idilele lui Coşbuc, s-a discutat mult, şi se discută încă, atît în funcţie de denaturările teoretice pe care revista **Semănătorul** le-a legat în mod abuziv de numele lui, cît şi în legătură cu modul în care problema idilismului se pune la noi, astăzi, în literatura noastră nouă.

Adevărul este că ţăranul lui Coşbuc apare într-o lumină mai totdeauna daurită, apoteotică, sărbătorească. Deşi realismul lui, în identificarea sentimentelor şi manifestărilor dragostei, morţii, morţii, este incontestabil, deşi a practica: intens umorul, el însuşi de rasă ţărănească, nu e mai puţin adevărat că cea mai mare parte din poezia lui se scaldă într-o lumină de euforie şi de hiperbolă, care le-a părut multora nerealist şi mai mulţor încă, facil, convenţional, arbitrar.

Realitatea este că s-a făcut o confuzie, cu mult mai arbitrară, între intenţiile şi filosofia poetului, şi nivelul general al capacităţii sale de expresie, care, într-adevăr, nu exclude uneori monotonia şi facilitatea. Dar viziunea profundă a poetului nu este de loc „idilică" în sensul negativ care se dă acestui cuvînt. Coşbuc a cunoscut şi a iubit un ţăran român sănătos, vesel, optimist, energic, plin de simţiri, şi care opune toate aceste calităţi vitregiilor soartei, fără a le contesta pe acestea, printr-o nefirească orbire a sănătăţii, veseliei, optimismului etc. S-a făcut, acum vreo cincizeci de ani, o faimoasă comparaţie între ţăranul lui Goga şi ţăranul lui Coşbuc, despărţindu-se şi sublimîndu-se viziunea sumbră a primului de viziunea luminoasă a celuilalt.

Ca o constatare generală pentru desfăşurarea unui paralelism, lucrurile stau într-adevăr aşa. Coşbuc este un poet solar, satul şi ţăranul lui sînt animaţi de o extraordinară plenitudine a vieţii, care prin forţa ei biologică şi morală se exprimă ca o bucurie, ca o fericire a condiţiei omeneşti. Ca atare, el a identificat-o fără greş în plămada morală a ţărănimii, — rezervor nesecat de sănătate, de echilibru, de optimism, de vigoare umană, istorică şi socială. Între leagăn şi mormînt, singura axă a existenţei este viaţa, care îşi ajunge sie însăşi şi omului care o trăieşte, fără nici o justificare pentru alunecări anticipative în disperarea morţii şi neantului. Aceasta provine din faptul fundamental că poetul vede ţărănimea mai ales ca aspect, ca grup durabile, permanente peste destinele individuale. E nefandoleinic cîi în **Moartea lui Fulger:**

„Pe cer, cînd soarele-i apus / De ce să plîngi privind în sus? / Mai bine ochii-n jos să-i pleci. / Să vezi pămîntul pe unde treci..." el apasă o cu totul altă clapă decît acea a **Mioriţei.** E clapa duratei de popor, cu răsunet atît de profund în inima ţărănimii.

„El nu e mort, trăieşte-n veci" — nu e atît o consolare religioasă, cît o afirmare a duratei poporului asupra individului. Idee pe care o întăreşte comparaţia finală cu legile naturii:

„Din codru rupi o rămurea. / Ce-i pasă codrului de ea. / Ce-i pasă unei lumi întregi / De moartea mea!"

„Ce-i pasă" nu înseamnă de loc nepăsare, insensibilitate egoistă faţă de destinul individual, — căci ţăranul lui Coşbuc e plin de duioşie, uneori chiar de un exces de duioşie — ci numai afirmare viguroasă a forţei vieţii de popor asupra efemerului de generaţie şi de individ.

Coşbuc este, pentru satul ardelean, ceea ce sînt, pentru marea realitate a ţărănimii noastre din trecut, Nicolae Grigorescu şi George Enescu.

„Trei paşi la stînga bisipuc. / Şi alţi trei paşi la dreapta lor: / Se prind de mîini şi se desprind / S-adună cere şi iar se-ntind, / Şi hat pămîntul tropotind / În tact apoi."

Versurile acestea nu sînt altceva decît hore ale lui Grigorescu, exprimate în cuvinte, exprimînd ritmurile lui Enescu din **Rapsodiile** şi **Poemele române**, din compoziţiile sale de inspiraţie populară. Mai mănunchios în oglindirea realităţii decît Grigorescu, nu atît de vast şi de profund ca Enescu, George Coşbuc e cea mai apropiată rudenie a celor doi mari artişti, cei mai asemănători acestora în viziunea poetică a ţărănimii, a poporului nostru, pînă mai ieri dominant ţărănesc şi rural.

Această bucurie a vieţii nu l-a împiedicat pe Coşbuc să vadă realitatea istorică în care suferea ţărănimea română, sub jug străin şi sub jug social, şi s-o denunţe răspicat, vehement, agitatoric. În **Doina** sînt accente care-l anunţă direct pe tragicul şi tumultuosul Goga, de peste vreo zece-cincisprezece ani, ba chiar imagini tulburător de coincidente:

„Pe feţe-n faptul serii / Le-ntîmpini la izvor. / Tu singură stăpînă / Pe sufletele lor / Le-aveţi ce e iubirea / Şi rîzi cu ochi înecaţi. / Deodat-apoi te-ntuneci / Şi cîntece le-aveţi: / Să cînte stînu-n lună / Şi seara cînd se-ntoarc / Cînd triste-n pragul tinzii / Stau singure şi torc..." şi mai departe, cînd încep să răsune accentele revoltei şi ale luptei:

„Dar iată! Cu ochi tulburi / Tu stai între voinici. / Te văd cum juri şi blestemi. / Şi pumnii ţi-i ridici! / Pribegi de bir şi clacă. / Copiii fără noroc. / Tu-i strîngi în codru noaptea / Sub brazi, pe lîngă foc. / Şi cînţi cu glas sălbatec / Şi-n jur ei cîntă-n cor / Cîntări întunecate / Ca sufletele lor..."

S-ar spune că soarele atît de puternic, atît de strălucitor, sub a cărui rază se desfăşoară toată feeria poetică a lui Coşbuc, scoate în evidenţă cu şi mai mare forţă, reliefează fără penumbră şi taină, pînă la cel mai mic detaliu, toată mizerabila condiţie socială a ţărănimii:

„Numai temniţi ne-au zidit. / Numai lanţuri au gătit / Numai cuie-au fîrîit / Cruci de schingiuire..." sau tot despre asupritori şi exploatatori:

— Haina cel ţi-o ia din cui / Pîinea de pe masă..."

sau: „ne-au bătut", „ne-au scuipat". Cum trăieşte ţăranul? **„Flămînd şi gol, fără adăpost".**

Care sînt raporturile lui cu moşierul?

„Mi-ai pus pe umeri cît ai vrut / Şi m-ai scuipat şi m-ai bătut / Şi cîne eu ţi-am fost..." Şi aşa mai departe... Şi aşa mai departe...

Indemnul la revoltă e direct, ultimativ, mai violent decît în orice poezie a lui Octavian Goga şi este cartea să ne reamintim că **Noi vrem pămînt** a fost unul din manifestele şi unul dintre cîntecele anului 1907, pînă-ntr-atît ţărănimea română a simţit sinceritatea, adevărul şi forţa acestui patetic strigăt poetic. De altfel, e tot atît de semnificativ că atît această vestită poezie, cît şi cealaltă — **În opressores** — sînt scrise după sosirea lui Coşbuc la Bucureşti, în atmosfera dramei ţărăneşti a „ţării libere". Ardeleanul vorbeşte acum pentru ţărănimea română în totalitatea ei, pentru aceleaşi şi singur popor, pentru o unică luptă şi aspiraţie.

După părerea noastră, **meritul principal al lui Coşbuc este de a fi contribuit cu ardoare, cu simplitate, cu dăruire patriotică pură şi intensă, la înălţarea în conştiinţa culturală a epocii, a ţărănimii, a vieţii ei, a calităţilor şi a valorilor ei.**

În cultura acelor două decenii, de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, care au fost epoca de creaţie şi acţiune a lui Coşbuc, începe să se producă, sub influenţa burgheziei şi moşierimii, o tristă îndepărtare a intelectualilor de ţărănime, de popor. Idealurile paşoptiste erau duse la groapă, încă vii, idealul socialist era încă fraged, necunoscut.

Restabilirea legăturii profunde cu poporul, însemnînd în fapt restabilirea legăturii profunde cu ţărănimea, era sarcina sfîntă a oricărui intelectual luminat, a oricărui poet patriot, obligat, prin însăşi misiunea sa de poet, să reziste curentului antipopular al claselor conducătoare şi exploatatoare. Coşbuc nu a fost singurul, dar a fost unul dintre cei mai pasionaţi în această misiune. Datorită lui, în mare măsură, viaţa ţărănimii, lupta ţărănimii, valorile şi frumuseţile ţărănimii au durat în conştiinţa culturii noastre adevărate, şi şi-au lărgit locul pe care-l aveau în poezia, în literatura noastră. La peste douăzeci şi mai bine de ani de la războiul independenţei el reia această temă, o altă temă îngropată, şi scrie **Cîntece de vitejie**, o altă linie în care îl continuă pe Nicolae Grigorescu dar şi pe Alecsandri. Dorobanţul, **căciularul**, reapare în poezia noastră. Învăluit în acelaşi nimb de frumuseţe care învăluia toate prezenţele ţărăneşti din poezia lui Coşbuc. De ce a făcut-o? Pentru ca să reamintească vitejiile unei armate de ţărani, cărcia i se datora existenţa statului român independent, a aşa-zisei „ţări libere" în care el, ardeleanul, descopere cu mîhnire şi revoltă că ţărănimea nu este mai puţin încătuşată şi mai sistematic uitată decît în Transilvania jugului habsburgic.

Tot ce a făcut, a făcut pentru acest ideal de afirmare a ţărănimii, a poporului, în conştiinţa cultă a epocii. Tot ceea ce a făcut, a făcut din iubire de popor şi de patrie. A fost unul dintre cei mai idealişti intelectuali şi poeţi ai vremii sale, şi puţini au fost cei atît de activi, de îndrjiţi, de credincioşi idealului său, patriotic şi popular.

A izbutit. Opera lui a modificat conştiinţa noastră, i-a adăugat ceva, — ceva din imaginea noastră despre patrie, despre popor, despre tot ceea ce e frumos şi bun în tezaurul culturii şi artei populare, despre tot ceea ce ne dă încredere şi aripi în participarea noastră la un destin românesc, unitar şi etern, — ceva din toate acestea se datoreşte lui George Coşbuc. Înainte de a înţelege intelectualitatea, a înţeles acest lucru poporul, care se recunoaşte în versul său, în sentimentele sale, în portretul pe care i-l face poezia sa.

Să mi se dea voie să închei cu o amintire de departe. În ziua de 22 mai 1921, apărea în ziarul „Victoria" din oraşul Turnu Măgurele, un articol intitulat **Mai puţină ingratitudine.** În acel articol se vorbea despre George Coşbuc, de la a cărui moarte nu se împliniseră nici trei ani, în legătură cu faptul revoltător, semnalat de o revistă ardeleană, că văduva poetului primeşte drept „recompensă naţională" o pensie de lei 80 lunar. Nu e greu de imaginat la ce mizerie o condamna, pe biata femeie, această batjocură de pensie, care pe deasupra mai purta şi numele de „recompensă naţională". Obscur era ziarul acela apărut efemer într-un tiraj de provincie. Dar şi mai obscur încă era numele celui ce semna articolul. Este lesne de închipuit cîţi cititori va fi avut şi ce ecou va fi stîrnit!

Articolul acela este semnat Zaharia Stancu, şi el conţinea primele linii tipărite sub care apărea acest nume! De ce împărtăşesc acest fapt, absolut lipsit de însemnătate, atît în general, cît şi în împrejurarea de acum? Pentru că descopăr acolo cîteva rînduri, care-mi dau, mie, prilejul unei perspective foarte exacte asupra acestei comemorări. Aşadar, după ce semnala întristătorul fapt, după ce înfiera, cu o juvenilă furie, pe cei vinovaţi de această dispreţuire post-mortem a marelui poet George Coşbuc — şi a poeţilor în general, semnatarul articolului continua astfel, adresîndu-se cohortei scriitorilor şi poeţilor, morţi şi vii, care se străduiesc pentru înflorirea literaturii române şi pentru cultura poporului român: **„Suflete care v-ar putea da răsplata, suflete care v-ar admira, nu vă cunosc acum şi, poate, încă multă vreme nu vă vor cunoaşte. Dar cînd vă vor cunoaşte, tîrziu, poate prea tîrziu, vor privi cu sila spre vremile de azi, şi în ciuda mentalităţii acestei vremi, vă vor da atunci ceea ce vi se cuvine acum..."**

Iată că a sosit acel **atunci** pe care-l bănuia şi nădăjduia tînărul debutant, acum patruzeci şi cinci de ani, şi cu a cărui nădejde şi-a continuat greaua şi modesta sa strădanie literară şi gazetărească. Iată că a sosit vremea **acelor suflete** care „admiră" şi dau „răsplata". Această vreme este **vremea patriei socialiste,** şi acel suflet la care mă refeream atunci este **sufletul poporului nostru, format şi inspirat de către Partidul Comunist Român.**

Hotărînd această comemorare, — care este numai un moment al acestei vremi şi al acestui **suflet** — partidul nostru şi guvernul nostru afirmă încă o dată că **literatura şi poezia sînt bunuri fundamentale ale vieţii şi idealului socialist, că tradiţia patriotică, naţională şi populară a culturii trecute,** atît de frumos ilustrată de George Coşbuc, **trebuie continuată pe treptele superioare ale culturii noastre socialiste de astăzi; că tot ceea ce a îmbogăţit şi va îmbogăţi conştiinţa noastră de popor, de naţiune şi de patrie, va fi întotdeauna scump sufletului românesc, şi cinstit în vecii vecilor!**

MARCEL CHIRNOAGĂ - NUNTA

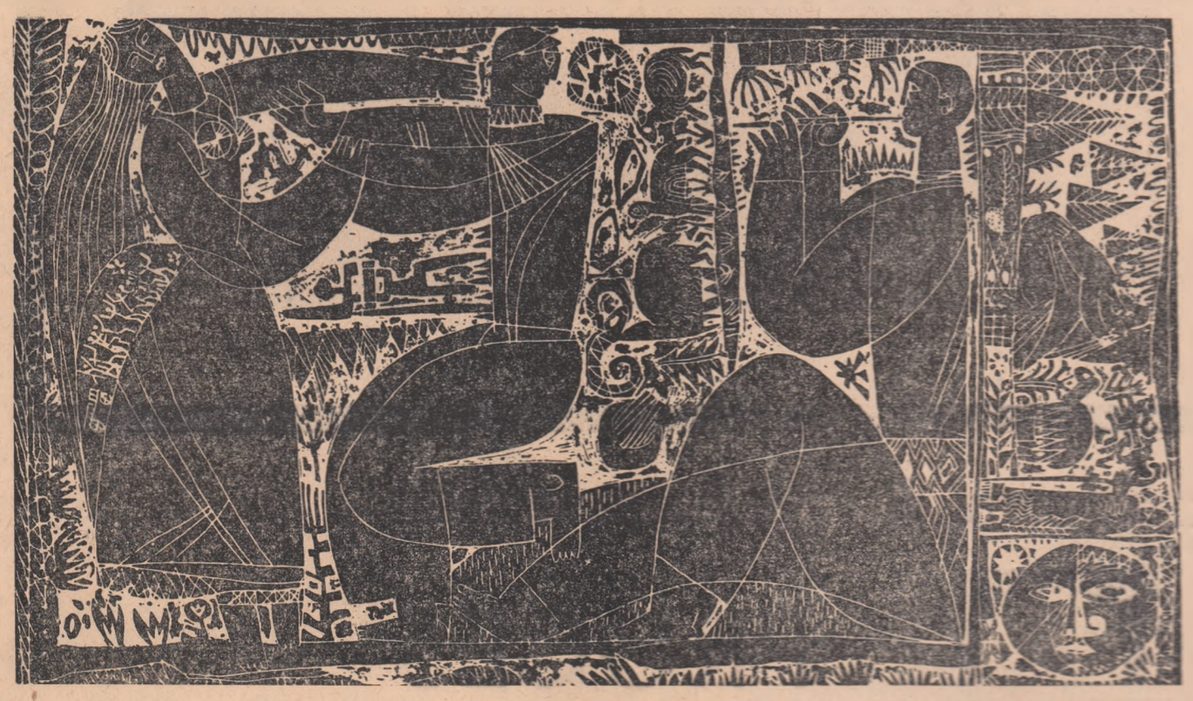

DEAC FRANCISC — CÎNTÎND DIN FLUIER

începe notorietatea sa, notorietatea ardeleană. Cînd în 1889 Tribuna lui Slavici publică **Nunta Zamfirei,** numele lui Coşbuc o ia înaintea purtătorului, şi trece munţii, salutat la Bucureşti de Titu Maiorescu. Acum Coşbuc a împlinit douăzeci şi trei de ani, mai are de trăit douăzeci şi nouă, care vor constitui viaţa lui de cetăţean al ţării libere şi de locuitor al Bucureştilor, unde va descăleca în toamna chiar a aceluiaşi an.

A doua perioadă a vieţii lui George Coşbuc este şi mai asemănătoare cu a celorlalţi intelectuali şi scriitori ardeleni ai epocii. Gazetărie, reviste literare, funcţii de stat dintre cele de o poleită sărăcie. Şi, evident, poezie. Şi, evident, ideal. Privită retrospectiv, privită de astăzi, munca şi creaţia tuturor acestor oameni ne apare, într-adevăr, nu ca o lucrare individuală, ascultînd de legi şi năzuinţe proprii, cît ca o colaborare, ca o contribuţie la o lucrare colectivă. Din ea se desprinde, mai puternică decît orice, o conştiinţă comună, **conştiinţa unei datorii şi a unei misiuni comune.**

Care era această datorie, care era această misiune, pe care, spre cinstea, spre gloria lor, intelectualii şi scriitorii ardeleni cei mai buni, cei mai valoroşi, şi le-au recunoscut şi urmat, în condiţiuni dintre cele mai grele, — şi în comuniune, de altfel, cu cei mai buni intelectuali şi scriitori din părţile vechii Românii, munteni şi moldoveni? **Aceea de a-şi consacra munca şi talentul cauzei patriotice, naţionale, a momentului. Aceea de a sluji frămîntarea politico-socială în care se găsea cuprins poporul român la acea epocă. Aceea de a îmbogăţi, de a ajuta, prin înfăptuiri de artă şi cultură, conştiinţa naţională, pe pragul uneia dintre marile şi pateticele sale lupte istorice.**

În îndeplinirea acestei misiuni, ei porneau de la popor, şi trecînd prin momentul creaţiei culte, individuale, se întorceau în popor, cu un prinos.

Opera tuturor acestor oameni poartă pecetea slujirii, închinării, profund orientată de intenţia utilităţii, mult mai puţin preocupată de tendinţa realizării în sine însăşi, într-un univers estetic gratuit şi închis. De unde, caracterul ei profund patriotic, agitatoric, profetic şi, nu rareori, didactic, — ceea ce trebuie înţeles în sensul de apostolic. De unde şi zădărnicia oricărei tentative de a aprecia exclusiv estetic, de a o supune unei table de valori autonome, despărţită de intenţiile ei fundamentale, de comandamentul ei de conştiinţă.

Şi poate că niciuna dintre aceste opere nu poartă această pecete, mai apăsată şi mai limpede, decît opera lui George Coşbuc.

Este foarte important să nu uităm că încă din anii tinereţii, din primii ani ai sosirii sale la Bucureşti, cînd capacitatea sa de producţie poetică se găsea în plin avînt, cînd talentul său încă nu „secase", aşa cum se afirma încă de prin 1905, — încă din această epocă a începuturilor, Coşbuc se consacră unei activităţi ce pare foarte depărtată, foarte străină de activitatea firească a unui poet, şi pentru care nu avea nici o pregătire de specialitate: aceea de **autor de cărţi şcolare.** Această activitate el a practicat-o intens, statornic, a fost o coordonată a muncii sale: **Carte românească de citire. Carte de citire pentru toţi românii. Carte de citire pentru şcolile secundare şi profesionale. partea I. Crestomaţie pentru toţi românii, Carte de citire pentru divizia a II-a rurală. Carte de citire pentru clasa a III-a urbană, Carte de citire pentru clasa a II-a primară urbană,** — iată cum au apărut, de-a lungul anilor, manualele şcolare ale lui Coşbuc; la care trebuie să adăugăm: **Fapte şi vorbe româneşti, Războiul nostru pentru neatîrnare povestit pe înţelesul tuturor, Superstiţiile păgubitoare ale poporului nostru şi Dintr-ale neamului nostru,** — pentru a cuprinde consecvenţa şi masivitatea acestei opere didactice, în linia căreia el urma exemplul lui Creangă, dar cu mai multă hotărîre, cu direcţie aproape, curat ardeleană. Ce putea să însemne această activitate, în care Coşbuc nu era condus nici de obligaţii profesionale, nici, fără îndoială, de voinţa cîştigului material care se putea obţine, pe atunci, de la „divizia a II-a rurală"? O singură chemare, o singură pasiune adîncă: **să contribuie la culturalizarea poporului,** care nu era de loc răsfăţat, şi nici măcar solicitat, pe atunci, în această direcţie. **Ideea că arta şi cultura poporului se condiţionează şi că, în fapt, fac un singur tot, ideea că poporul trebuie să devină cititorul literaturii, că literatura, deci, se scrie pentru popor,** — iată ce-l mîna pe Coşbuc spre această muncă grea, aridă, obscură.

Să nu uităm, de asemenea, ca fiind un element foarte important pentru definirea rolului lui Coşbuc în cultura şi în conştiinţa culturală a poporului nostru, enorma, fructuoasa şi splendida lui muncă de traducător. Cu buna sa bază de cultură clasică, Coşbuc a început încă de pe băncile facultăţii şi nu a încetat pînă la moarte o operă de traducător, care şi astăzi se situează printre cele mai de frunte, prin cantitate şi calitate, ale literaturii noastre. Homer, Virgiliu, Catul, Terenţiu, apoi Byron,

NECESITATEA ISTORIEI

(Urmare din pagina 1)

tul popor se află astăzi, din fericire, în mîinile comuniştilor, că ea trăieşte şi se înalţă prin inimile şi minţile unor bărbaţi viteji şi luminaţi, suflet din sufletul poporului, slujitori demni ai acestei istorii şi continuatori ai celor mai îndrăzneţe şi nobile fapte ale ei.

Secretarul general al partidului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a subliniat în cuvîntările sale formă această idee a necesităţii istoriei, necesitatea ca trecutul eroic al poporului nostru să înflăcăreze inimile şi să întărească braţele constructorilor de azi ai României socialiste, să le însufleţească creaţiile, să le întărească răspunderea faţă de destinul şi viitorul patriei noastre.

Momentul istoric pe care-l trăim astăzi, de demnitate, de independenţă, de creaţie liberă şi generoasă, fulgerat permanent de conştiinţa că slujim cel mai înălţător ideal al umanităţii şi al istoriei ei trebuie să caracterizeze şi să definească rostul şi răspunderea fiecăruia dintre noi. Acesta este îndemnul pe care-l adresează partidul tuturor cetăţenilor acestei patrii şi nouă scriitorilor.

Iată de ce în Piaţa Unirii din Focşani, în momentul cînd hora lui Alecsandri ne copleşea cu emoţia acelui act istoric de demult, ne-am amintit rolul scriitorilor în realizarea lui, ne-am amintit acele cuvinte prin care Nicolae Iorga defineşte răspunderea acelora pe care, la urma urmei, poporul i-a înzestrat cu talentul şi misiunea de cîntăreţi:

„Luptele pentru unire ajunseră, încă din 1856, rostul de căpetenie al vieţii noastre întregi. Poeţii nu crezură că au dreptul de a se închide în cetatea lor măiestrită de frumuseţe, ţiindu-se la o parte de simţirile, avîntul şi munca tovarăşilor lor de idei şi speranţe. Nici pînă acum literatura nu avusese un caracter de izolare, ceea ce i-ar fi restrîns înrîurirea asupra unui cerc foarte îngust de admiratori ai artei: desvoltarea ei nu mersese alături cu aceia a vieţii politice, care urmăria scopuri mari, naţionale, ci una şi alta alcătuiseră, de fapt, o singură mişcare, care, acum, părea că se apropie de biruinţă. Cîntăreţii neamului lăsaseră să se zărească, la început, o nouă viaţă; mai tîrziu ei porniseră lupta pentru aducerea ei la îndeplinire, pentru înfrîngerea piedicilor ce-i stăteau în cale, şi ei ajunseră, în sfîrşit, aşa de departe, încît puteau să ia parte, în frunte, la cel din urmă asalt şi să-şi pregătească acele cîntece de biruinţă cu care vremea nouă trebuia să înceapă".

Vremurile noastre noi, realităţile noastre înalte, cer mai mult ca oricînd scriitorilor să se contopească cu simţirile, avîntul şi munca tovarăşilor lor de idei şi speranţe. Cerneala istoriei se amestecă demn cu cerneala limpede şi sigură a prezentului şi ne investeşte cu răspundere condeiele.

Opera de traducător a lui George Coşbuc

Bardul de la Hordou, „poetul ţărănimii" este sărbătorit pentru împlinirea a o sută de ani de la naştere, de întregul său neam, a cărui „iubire şi ură" a cîntat-o ca nimeni altul, el fiind „inimă din inima" lui. Oglindind în versurile sale întregul univers al satului autohton, George Coşbuc s-a înscris pentru totdeauna printre corifeii literaturii române, printre cele mai clare voci ale specificului naţional în literatura universală.

Foarte importantă deşi mai puţin cunoscută şi aproape de loc studiată este şi contribuţia pe care Coşbuc a adus-o la cunoaşterea capodoperelor literare ale lumii, el fiind un activ şi talentat traducător în tot cursul nu prea îndelungii sale vieţi.

Încă de pe băncile Liceului din Năsăud, lector pasionat al copodoperelor antichităţii greco-romane, Coşbuc încercase să traducă o serie de fragmente reprezentative. La numai douăzeci de ani, în 1886, tradusese aproape cinci sute de poezii din autori greci pe care intenţiona să le publice într-o vastă antologie. Dar el a fost mai ales atras de epopeile literaturii greco-romane. Dintre cele două epopei homerice Coşbuc a ales *Odiseea* pe care a tradus-o în întregime, şi care era pe jumătate tipărită în 1918, anul morţii poetului, la Casa Şcoalelor şi fragmentar publicată în cele mai importante reviste literare contemporane româneşti, începînd încă din anul 1902. Zilele acestea cu prilejul Centenarului pe care îl sărbătorim, a apărut la Editura pentru Literatură, într-o deosebită prezentare grafică, sub îngrijirea lui I. Sfetea şi St. Cazimir, în sfîrşit, traducerea integrală a *Odiseei* lui Homer de către George Coşbuc, important act cultural de preţuire a străduinţelor creatoare ale unuia dintre cei mai de seamă traducători români de literatură universală. Folosind traducerea în proză a lui I. Caragiani, publicată în anul 1876 la Iaşi precum şi o traducere germană în hexametri al cărui autor nu a fost identificat încă, utilizînd *octava de aur* pe care creatorii epopeei Renaşterii, Matteo Maria Boiardo, Luigi Pulci, Ludovico Ariosto ori Torquato Tasso o acreditează ca strofa epică prin excelenţă, George Coşbuc a izbutit să redea în limba română marile sensuri ale poemei homerice, întreaga palpitare şi freamătul de viaţă intensă al eroilor ei. Alături de celelalte versiuni integrale, traducerea în proză a lui Eugen Lovinescu, endecasilabele albe ale lui George Murnu, sau primele 12 cînturi în hexametri ale lui C. Papacostea, versiunea lui Coşbuc este o transcriere fidelă, fluentă, energică şi expresivă, de multe ori o interpretare creatoare, de echivalenţe superioare a poemului homeric. De o rară gingăşie sînt fragmentele în care lirismul este caracteristica predominantă, afectivitatea, patosul calm de o vibraţie intensă dar reţinută, calmă şi concentrată. Sonore, încordate, grav patetice sînt descrierile puternicelor încleştări dintre zei, dintre oameni în lupta cu vicisitudinile naturii, în lunga rătăcire şi zbatere pe mare a neliniştitului navigator care a fost totdeauna Ulise, simbol al întregii umanităţi arse de setea cunoaşterii.

Dintre poeţii latini, Coşbuc a fost atras îndeosebi de către Virgiliu, centru al meditaţiilor sale îndelungi şi a cărui operă poetul român a tradus-o quasi integral. *Bucolicele* au fost tălmăcite cu întreaga lor atmosferă rustică, cu lexicul cel mai adecvat, pînă la integrarea lor totală în universul *vieţii la ţară* româneşti, pînă la autohtonizare. *Georgicele* şi-au găsit echivalentele creatoare în îndelunga străduanie a poetului român, în freamătul exaltării naturii şi a vieţii omului care i se integrează. Un îndelung travaliu artistic, un mare efort creator a însemnat traducerea integrală a capodoperei virgiliene *Eneida*, capodopera literaturii latine. Se poate vorbi de o adevărată fuziune între elementele celor două limbi, de o remodelare a originalului în tipare româneşti echivalente. Traducerea are incontestabil caracteristicile capodoperei, Coşbuc izbutind să redea nuanţele cele mai fin gradate ale „stării lirice" virgiliene, dar şi energia latină, forţa şi robusteţea de *vates* a poetului latin, cîntăreţ al naturii şi istoriei romane. Valoarea artistică a traducerii *Eneidei* avea să fie consacrată în 1897, de Academia Română, la propunerea lui B. P. Haşdeu, cu importantul premiu literar, Năsturel-Herescu. Tot în acest an, fecund pentru Coşbuc-traducător, va publica în *Familia*, tălmăcirea comediei lui Terenţiu, *Parmeno*, iar la Craiova, *Antologia sanscrită*, fragmente din *Rig-Veda*. *Mahabharata*, *Ramajana*, poezii lirice şi proverbe „traduse, precedate de o prefaţă şi adnotate" de George Coşbuc. Traducerea poeziei gnomice, a literaturii de meditaţie indiană este mai mult o prelucrare a poetului român care sparge cadrul exotic al fabuloasei, îndepărtatei ţări, pentru a ne apropia de ceea ce ne este familiar. Folosind traduceri germane (antologia lui Fritzel), Coşbuc le-a verificat alteri, exprimînd concentrat, ideal filozofice, meditaţii profunde, într-o singură imagine, într-un singur distih.. Sentinţele poetice indiene au fost şi ele autohtonizate de Coşbuc, superior artistic intermediarului german. În acelaşi an, va apare în volum, la Bucureşti, traducerea *Sacontalei*, drama brahmanului Kalidasa.

Din literatura germană, Coşbuc a tradus sau a adaptat o serie de producţii aparţinînd de multe ori unor poeţi minori. *Don Carlos* al lui Friedrich Schiller este opera sa importantă de tălmăcire dintr-o limbă pe care o cunoştea aproape desăvîrşit şi care i-a servit şi ca intermediar pentru marea sa operă de traducător din literatura universală. (Aşa a tradus şi poema byroniană *Mazepa*).

Un loc excepţional în activitatea de traducător a lui George Coşbuc îl are tălmăcirea *Divinei Comedii*, capodopera lui Dante Alighieri, traducere pe care Tudor Vianu a putut-o caracteriza drept un cristal perfect, drept „opera cea mai de seamă a măiestriei lui poetice".

Aşa cum am mai arătat şi altădată contactul lui Coşbuc cu Dante şi cu *Divina Comedie* nu a fost nici întîmplător nici de scurtă durată. Apropiindu-se cu infinită dragoste de Dante Alighieri, Coşbuc a creat un interesant sistem personal de interpretare a *Divinei Comedii*, un Comentariu care a fost publicat la Editura pentru Literatură (vol. 1 1963, vol. II 1965). Publicarea acestui Comentariu a contribuit la luminarea unor noi aspecte ale personalităţii poetului. Cu toate că unele afirmaţii ale lui Coşbuc sînt hazardate ori neargumentate satisfăcător, totuşi, contribuţia de dantolog a autorului este demnă de a fi subliniată. Admirăm la lectura acestui comentariu laturi mai puţin cunoscute ale poetului român — erudiţia profundă, sarcasmul biciuitor, ironia fină, logica strînsă, concentrarea expresiei, tot atîtea noi caracteristici care îi îmbogăţesc personalitatea şi-l smulg din acea prezentare idilică în care încă mulţi îl mai situează.

Pentru prima oară, în revista *Literatura şi arta română* (oct. 1900), apare traducerea cîntului XXXIV al *Infernului* dantesc, în traducerea lui George Coşbuc. El a început tălmăcirea capodoperei italiene a veacului de mijloc, după versiunea germană a lui Karl Eitner. Atras din ce în ce mai mult de nepieritoarele frumuseţi ale *Divinei Comedii*, Coşbuc învaţă singur limba italiană, călătoreşte în Italia, îşi alcătuieşte o cuprinzătoare bibliotecă dantescă (texte, traduceri, studii) şi reîncepe, după original acum, traducerea integrală. Cincisprezece ani de zile a lucrat şi a cizelat Coşbuc traducerea *Divinei Comedii*, demonstrînd mari calităţi de profundă înţelegere a textului şi de înaltă măiestrie a formei.

Publicată de R. Ortiz (1924—1932), reeditată de către subsemnatul în 1954—1957, prima versiune românească, integrală şi în versuri a *Divinei Comedii* a însemnat un important eveniment cultural. Ingrijitorul primei ediţii, profesorul de italiană şi prietenul lui George Coşbuc, filozofulmul Ramiro Ortiz scria: „Dante se va înfăţişa publicului românesc aşa cum este — uriaş, aspru, sever, plin de gînduri înalte, filozofice şi teologice, îci şi colo întunecat şi obscur; dar nici un popor, în afară poate de cel german, nu se va putea lăuda cu o traducere în care culoarea gîndirii şi artei lui Dante să fie redată aşa de minunat (pînă în cele mai mici amănunte), ca poporul român care a dat naştere lui Gheorghe Coşbuc..." Acestor cuvinte de elogiu meritat li se adăugau şi alţi cercetători străini ca Anna Barbieri, Carlo Tagliavini, etc. Tudor Vianu făcea observaţia foarte subtilă că traducînd *Divina Comedie*, Coşbuc „a vrut să ne facă să-l auzim pe Dante în româneşte şi a izbutit prin recursul cel mai insistent la elementul latin al lexicului nostru, prin acceptarea unor neologisme italiene, prin concizinea adeseori ermetică a formulărilor..."

La rîndul nostru am afirmat, publicînd cea de a doua ediţie a traducerii, însoţită de studiu introductiv şi comentariu propriu, că mai mult decît orice alt traducător, George Coşbuc, poet luptător pentru libertate, poet cîntăreţ al patriei, a izbutit să se apropie de sufletul vijelios al marelui florentin. Vigoarea şi plasticitatea dantească au fost redate de poetul român cu o rară măiestrie, făcînd din tălmăcirea sa una dintre cele mai bune traduceri ale *Divinei Comedii* pe care le cunoaşte lumea.

Pentru exemplificare voi citi un fragment din cîntul al XXVI-lea al *Infernului*, minunatul cînt al lui Ulise, simbol al umanităţii mereu însetate de cunoaştere, dornică să străbată drumuri necunoscute pentru a şti:

„După scăparea / de Circe-acea ce-un an m'a fost robit / aproape de Gaeta, mai nainte / de ce pe aici Troienii-au fost venit, // nici dor de fiu, nici mila de-un părinte / bătrîn, peatunci, nici dragostea datoare, / să curme-al Penelopei plîns fierbinte // n-au fost în stare-a -nvinge-a mea ardoare / să plec în lume ca să ştiu şi eu / şi-a altor neamuri vicii şi valoare. // Şi-aşa plecai cu-un singur vas al meu / pe-al mării sterp întins, numai c-o mînă / de soţi ce-apoi cu mine-au fost mereu. // Văzui şi-un mal şi-alt mal al mării, pînă / la Sarzi şi la Ispani. văzui Marocul / şi cîte ţări au marea -n jur stăpînă. // Bătrîn şi eu şi-ai mei eram, şi focul / topit, cînd am ajuns (la) acea strîmtoare / în care-a -nchis Heracle -odată locul // ca mai spre-adînc să nu cuteze nime. / Lăsai Sevila -n dreapta căii mele, / şi-o stinga Ceuta -n neguri de-adîncime / „O, fraţi — am zis — prin mii de mii de grele / nevoi şi -n cel din urmă-Apus acum, / cu slabul rest al vieţii puţintele // ce licură deabia pierdută-n scrum, / ce-ar fi, ca -n lumea cea fără de fiinţe / noi dincolo de soare-am face-un drum? // Voi fii sumeţi al nobilei semînţe / şi nu năcuşi apre trai de dobitoc, / ci-o-noare să căutaţi şi cunoştinţe!" // Şi-astfel redeşteptai atîta foc / de-acestor vechi cîte-avui a spune, / că n-aş mai fi putut să-i fiu pe loc. // Şi -amîndoi prora ne-ntorsem / spre apus de soare-apune, / şi, tot la stînga -o luară pentru -alergare / Eicarium din lepeţi aripi uşoare. // Şi toate stelele ce-alt pol le are / lucrau prin nopţi, şi-al nostru pol apus, / şi nici nu mai ieşea apoi din mare. // De cinci ori s-a aprins de jos în sus / şi tot de-atîtea ori se stinse luna / de cînd urmam ăst drum de care-am spus, / cînd negru-un munte şi-a ivit cununa / departe -n fund, prin zare -nnegurată / cum alta -n lume n'am văzut niciuna // Şi-un chiu ce-am scos se -ntoarse -n vai îndată, / căci noul mal o volbură născu / ce-a prins corabia-n prora să ne-o bată. // Trei roţi cu marea -ntreagă ea făcu / şi-a patra oară pupa -n sus o împinse / şi prora -n jos, cum Altuia-i plăcu. // Şi-adîncul mării peste noi se -ntinse".

Opera de traducător a lui George Coşbuc are transparenţa cleştarului şi oricare autor străin tradus de el, vorbeşte românеşte. El este desigur unul dintre marii traducători ai literaturii universale şi ai lumii.

Alexandru BALACI

MICHELANGELO: UN OSÎNDIT (detaliu)

SECVENŢE

*DIN „LE NOUVEL OBSERVATEUR" *)*

PROCES

Guvernul Statelor Unite ale Americii urmăreşte cu o nervozitate crescîndă preparativele procesului public care urmează să aibă loc în noiembrie curent, la Paris, pentru a judeca crimele de război în Vietnam şi pe autorii lor. Printre acuzaţi: preşedintele Johnson figurează în capul listei, urmat de dl. Mc.Namara, secretar de stat şi dl. Dean Rusk, responsabil al diplomaţiei americane. Tribunalul extraordinar va fi prezidat de filozoful englez Bertrand Russel, care pare să fi avut cel dintîi ideea organizării acestui proces. Judecătorii desemnaţi aparţin diverselor tendinţe de stînga. Vor fi printre ei Simone de Beauvoir, socialistul italian Lelio Basso, fostul preşedinte al Mexicului, Cardenas, liderul negru american Stokeley Carmichael, brazilianul exilat Josué de Castro, catolicul italian Danilo Dolci, Jean-Paul Sartre şi scriitorul german Peter Weiss.

În măsura posibilului, victimele vietnameze vor fi citate ca martori la proces. Vor fi de asemenea incluse probe la dosar. Actualmente, în Vietnamul de Nord se găseşte o comisie care strînge documente. După ziarul *Washington Post*, departamentul de stat american ezită asupra atitudinii pe care ar urma s-o ia. Trebuie să fie retrase paşapoartele „martorilor" şi ale „judecătorilor" americani? Sau trebuie să fie trimişi la Paris avocaţi însărcinaţi cu „restabilirea adevărului"? N-ar fi poate preferabil să se ceară oficial Franţei împiedicarea ţinerii procesului? Diplomaţii americani se tem să ceară un astfel de „serviciu" generalului De Gaulle. Şi pentru că procesul ar putea avea loc oricînd într-altă parte.

*) Nr. 94, septembrie 1966.

RETROSPECTIVE

FEDERICO GARCÍA LORCA

PĂMÎNT

Mergem
pe o oglindă
neargintată,
pe un cristal
fără nori.
Crinii dacă s-ar naşte
invers,
trandafirii dacă s-ar naşte
invers,
dacă toate rădăcinile
ar privi stelele
şi mortul nu şi-ar închide
ochii,
am fi niste lebede.

STRIGĂT CĂTRE ROMA

(DIN TURNUL LUI CRYSLER BUILDING)

Mere rănite uşor
de săbioarele subţiri de argint,
nori sfîşiaţi de o mînă de mărgean
ce poartă în spate-o migdală de foc,
peşti de arsenic ca rechinii,
rechini ca bocetul să orbească mulţimi,
trandafiri ce rănesc
şi ace plantate în ieturile sîngelui,
lumi duşmane şi iubiri îngropate de viermi
vor cădea peste tine. Vor cădea peste marea cupolă
pe care limbi militare o ung cu ulei
unde urinează un om într-un orbitor porumbel
şi scuipă cărbune pisat
de mii de clopoţei prejmuit.

Pentru că n-are acum cine să-mpartă piinea şi vinul,
nici cine să cultive ierburi în gura mortului,
nici cine să desfacă velele odihnei,
nici cine să plîngă rănile elefantilor.
Mai sînt doar un milion de fierari
făuritori de lanţuri pentru copiii ce vor veni.
Mai sînt doar un milion de tîmplari
făurari de coşciuge fără cruce.
Mai e doar o mulţime de tînguiri
ce-şi desface hainele în aşteptarea glontelui.

Omul ce disprefuieşte porumbelul trebuia să vorbească,
gol trebuia să ţipe între coloane
şi-o injecţie să-şi facă să se umple de lepră
şi-un plîns atît de groaznic să plîngă
încît să-i topească inelele şi telefoanele de diamant.
Dar omul în alb îmbrăcat
nesocoteşte taina spicului,
nu vrea s-audă geamătul lehuzei,
nu vrea să ştie că din coasta lui Crist poate ţîşni încă apă,
nu vrea să afle că banul arde sărutul minunii
şi dă sîngele mielului ciocului idiot al fazanului.

Dascălii le-arată copiilor
o lumină uimitoare ce vine din munte;
dar ceea ce ajunge e-o-ntrunire de cloacă
unde tipă-ntunecatele nimfe-ale furiei.
Cu evlavie dascălii-arată imensele cupole afumate;
dar sub statui nu-i iubire,
nu-i iubire sub ochii de cristal definitiv.
Iubirea e-n carnea sfîşiată de sete,
în mărunta colibă ce luptă cu apele;
iubirea e-n gropile în care se-ncaieră şerpii foamei,
în marea tristă, ce leagănă cadavrele pescăruşilor
şi-n întunecatul sărut înţepător de sub perne.
Dar bătrînul cu mîini străvezii

Desen de FEDERICO GARCIA LORCA

va spune: iubire, iubire, iubire,
aclamat de milioane de muribunzi;
va spune: iubire, iubire, iubire,
prin brocartul înfiorat de duioşie;
va spune: pace, pace, pace,
prin tremurul de cuţite şi bostani de dinamită;
va spune: iubire, iubire, iubire,
pînă cînd buzele de-argint i se fac.

În vremea asta, în vremea asta, ay, în vremea asta
negrii care duc scuipătorile,
servitorii care tremură sub teroarea directorilor, lividă,
femeile-necate-n uleiuri minerale,
mulţimea de ciocan, de vioară sau nor
trebuie să strige chiar dacă li s-ar strivi de ziduri creierii,
trebuie să strige în faţa cupolelor,
trebuie să strige înnebunită de foc,
trebuie să strige înnebunită de zăpadă,
trebuie să strige cu capul plin de excremente,
trebuie să strige cît toate nopţile-adunate,
trebuie să strige cu glas atît de sfîşietor
pînă cînd ca domnişoarele vor tremura oraşele
şi vor rupe cătuşele de ulei şi de cîntec
pentru că vrem pîinea noastră cea de toate zilele,
floare de crin şi veşnică frăgezime culeasă,
fiindcă vrem să se facă voia Pămîntului,
care tuturor îşi dă roadele.

MIC POEM FĂRĂ SFÎRŞIT

A rătăci drumul
înseamnă să ajungi la zăpadă;
s-ajungi la zăpadă
înseamnă să paşti douăzeci de secole ierbile din cimitire.

A rătăci drumul
înseamnă să ajungi la femeie,
femeia netemătoare de lumină,
femeia ce taie doi cocoşi într-o clipă,
lumina netemătoare de cocoşi
şi cocoşii ce nu ştiu pe zăpadă să cînte.

Dar dacă zăpada se rătăceşte de inimă
vîntul austru se poate ivi
şi cum vîntul nu ia-n seamă vaietele
încă o dată va trebui să paştem ierbile din cimitire.

Am văzut două dureroase spice de ceară
ce-ngropau un peisaj cu vulcani
şi doi copii nebuni am văzut ce-alungau plîngînd pupilele unui asasin.

Dar doi nu a fost niciodată un număr
fiindcă-i o neliniste şi umbra ei,
fiindcă-i ghitara în care disperă iubirea,
fiindcă-i dovada unui alt infinit din afară
şi casa mortului este
şi osînda noii-nvieri, fără sfîrşit.
Morţii urăsc numărul doi
dar numărul doi pe femei le adoarme
şi cum femeia de lumină se teme
lumina tremură în faţa cocoşilor
şi cum cocoşii ştiu să zboare doar peste zăpadă
necontenit va trebui să paştem ierbile din cimitire.

10 ianuarie 1930 — New-York

În româneşte de TEODOR BALŞ

gazeta literară

COMITETUL DE REDACŢIE: **Tiberiu Utan** (redactor şef); **Teodor Balş**; **Al. I. Ghilia**; **Ion Lăncrănjan** (redactor şef adjunct); **Alexandru Oprea** (redactor şef adjunct); **Eugen Simion**; **Mihai Stoian** (secretar de redacţie)

Prezentarea artistică: Radu Georgescu
Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Imprimat la Întreprinderea poligrafică „Informaţia"